

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava

**Kliimakommunikatsioon Eestis: kuidas valitsust kliimadebatis süüdistatakse ja kuidas
valitsus oma kliimapoliitikat õigustab?**

Magistritöö

Tiia Falk

Juhendaja: Sten Hansson, PhD

Tartu 2020

Sisukord

EESSÕNA	3
SISSEJUHATUS	4
1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD	7
1.1. KLIIMAPOLIITIKA	7
1.2. KLIIMAKONFLIKTID JA -DEBATID	12
1.3. KLIIMADEBATT EESTIS	16
1.4. KLIIMAKOMMUNIKATSIOONI KEELELISE UURIMISE ALUSED	21
2. UURINGU EESMÄRK JA UURIMISKÜSIMUSED	23
3. MEETOD JA VALIM	23
3.1. ANALÜÜSIRAAMISTIK	23
3.2. VALIM	26
4. ANALÜÜS	30
4.1. SÜÜDISTUSED JA ÕIGUSTUSED SEOS 2050 KLIIMANEUTRAALSUSE EESMÄRGI ARUTELUGA EUROOPA ÜLEMKOGUS	30
4.1.1. Kliimaneutraalsuse eesmärgist kõrvale jäämine on teistest riikidest mahajäämine, kuid vaja on „möödahüpet“	31
4.1.2. Kliimaneutraalsuse eesmärgiga mitte liitumine põhjustab riigile mainekahju	35
4.1.3. Valitsus ei anna ajakirjandusele piisavalt informatsiooni	37
4.1.4. EKRE ei tunnista kliimamuutuste inimtekkelisust	40
4.2. SÜÜDISTUSED JA ÕIGUSTUSED SEOS PÕLEVKIVIÕLI TEHASE EHTAMISE OTSUSEGA	43
4.2.1. Õlithase ehitamine ei ole kooskõlas Euroopa Liidu kliimaeesmärkidega	44
4.2.2. Õlithase rajamine on parteipoliitiline otsus, mis ei lahenda „Ida-Virumaa küsimust“	48
4.2.3. Kriisi ajal ei tohiks riik suuri kliimavaldkonna mõjuga investeerimisotsuseid teha vananenud strateegiadokumentide põhjal	50
5. JÄRELDUSED JA ARUTELU	53
KOKKUVÕTE	62
SUMMARY	63
KASUTATUD KIRJANDUS	65
LISA 1. Analüüsitud juhtumite koondtabel	73

EESSÕNA

Kõigepealt tahaks tänada juhendajat Sten Hanssonit, kelle ained magistriprogrammis äratasid huvi avaliku kommunikatsiooni kriitilise analüüsi vastu, kellega arutasime magistritöö teemat ja kes aitas selle fookuse valimisel. Tänan kannatlikkuse ja põhjalike nõuannete eest, julgustuse, mitte lootuse kaotamise eest ja kogu selle aja eest, mis sellele pühendatud sai.

Tänan ka oma pere toe eest, eriti Laurit, kes kannatas kenasti ära kaks aastat põhiliselt koolist rääkimist ja hoolitses kõige eest, kui ma parasjagu Tartus koolis käisin. Magistritöö valmimine ei oleks olnud võimalik, kui mu ema poleks õnneks/kahjuks koronaviiruse tõttu Eestisse jäänud ja võtnud üle laste kodukoolitamise. Aitäh!

Suur tänu ka retsensent Margit Kellerile, kelle tagasiside, arutelu ja nõuanded aitasid magistritöö täiendamisele palju kaasa.

Samuti tahaks tänada kursusekaaslasi, kes siit edasi on kallid sõbrad ja kolleegid. Eriti tänan oma „magistritöö tugirühma“ – Ege Tamme ja Johan-Kristjan Konovalovit, kellega vestlemine aitas alati tööga edasi minna.

SISSEJUHATUS

Kui 2020. aasta kevadel sisestada Google'i otsingumootorisse mõiste „kliimakommunikatsioon“, tuleb vasteid eestikeelses veebivõrgus kolme sisult hõreda lehekülje jagu. Teiste kirjade hulgast leiab Keskkonnaministeeriumi 2018. aasta tegevuskava aruande, mis sisaldab viidet sellele, et 2019. aastal oli ministeeriumil kavas alustada kliimakommunikatsiooni strateegia väljatöötamisega, aga magistr töö valmimise ajaks sellist strateegiat veel avalikest allikatest ei leidu. Aastal 2017 võttis Eesti Vabariigi Valitsus vastu küll „Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030“, kuid kommunikatsiooni osa dokumendis mahub ühte lausesse: „Arendamist vajab ka riskikommunikatsioon – avalikkuse teavitamine ja varajane hoiatamine, et viia eluline teave tõrgeteta haavatavate elanikeni“, mida ühel lehel ka põgusalt on kommenteeritud („Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030“, 2017). Seega on võimalik järeldada, et kuigi tegevus kliimamuutuste vastu võitlemiseks toimub, siis selle kommunikatsioon Eestis ei ole veel põhjalikult mõtestatud ja koordineeritud tegevus. Seetõttu on ka selles magistr töös kõigepealt vaja sissejuhatuseks arutleda, mis üldse on kliimakommunikatsioon.

Aastatuhande vahetuseks olid maakera kliimat uurivad teadlased pea ühehäälselt jõudnud arusaamani, et kliimamuutus toimub, seda põhjustavad kasvuhooonegaaside, põhiliselt CO₂ heited, see on inimkonna põhjustatud ja üks tänapäeva pakilisemaid probleeme, mis vajab pöördumatute tagajärgede ära hoidmiseks kiiret tegutsemist. Kliimamuutustest kõnelev kommunikatsioon ehk kliimakommunikatsioon ümbritseb meid järjest enam, ning selle raames püüavad huvipooled nii avalikkuse, poliitikute kui ka seadusloojate tähelepanu, et edasist tegevuste käiku mõjutada. On neid, kes üritavad veenda teisi olukorra tõsiduses ja vajaduses tegutseda, kuid nende kõrval on ka teisi, kes üritavad avalikkuse arvamust mõjutada vastupidises suunas (Moser, 2010). Magistr töö teooria osas uurin, mida varasemad uuringud on selliste seisukohtade analüüsimisel leidnud, teises analüüsin mõlema vestluspoole sõnavõtte Eestis, ning arutelu osas kõrvutan esimest kahte osa, et analüüsi põhjal teha võimalikke järeldusi.

Alates aastast 1988, mil ÜRO valitsustevaheline kliimapaneel IPCC avaldas esimese raporti, mis võttis kliimateadlaste sõnumi liikmesriikidele edastamiseks kokku, on kliimakommunikatsioon olnud jätkuvalt suur väljakutse (Fløttum, 2016) – kuidas rääkida komplekssest süsteemist (kliima), mis mõjutab kompleksseid süsteeme (üksikisikutest rahvusvaheliste organisatsioonideni)? Kliimat defineerib ÜRO valitsustevaheline kliimapaneel kui ilmaandmete keskmist 30 aasta jooksul (IPCC Fifth Assessment Report). Uurimissuunana on kliimakommunikatsioon juba sisse töötatud rada – näiteks on Yale'i Ülikoolil ja George Masoni Ülikoolil USAs, Brightoni Ülikoolil Ühendkuningriigis ja Norras Bergeni Ülikoolis kliimakommunikatsiooni uurimiseks loodud eraldi üksused. Kuigi sisse töötatud uurimissuunana Eestis kliimakommunikatsiooni veel pole, ei tähenda see, et meil seda ei leidu. Vastupidi, viimase kahe aasta jooksul on ajakirjanduses taas märgata kliima teemat kajastavate artiklite hulga kasvu, kus oma osa on ka nendel artiklidel, mis räägivad kliimast rääkimisest – kuidas me peaks sellest teemast rääkima, et kuhugi üldse jõuda (Puura, 2019; Kaasik, 2019; Espak, 2019; Kunnus, 2019; Kangur, 2019; Keller, 2019; Tüür, 2019; Sildam, 2019a; Afanasjev ja Salumaa, 2019; Soomere, 2020). Sellest on võimalik omakorda järeldada, et aeg on õige ka akadeemilise kirjanduse kaudu panustada vestlusesse kliimakommunikatsioonist ja et ajakirjandus võib ühtlasi olla ka akadeemilise kirjanduse suunaja.

Seekord eristab kliima teema taas maailma huviorbiiti tõusmist see, et lapsed ja noored osalevad aktiivselt, ja on võimalik ka väita, et teema sai niivõrd aktuaalseks just tänu nooremale põlvkonnale. Alates Rootsi koolitüdrukust aktivisti Greta Thunbergi protestidest 2018. aasta augustis levisid noorte kliimastreigid üle maailma, ka Eestisse, kus 15. märtsil 2019. aastal toimus mitmes Eesti linnas esimene Fridays For Future kliimastreik. Järjest enam nõuavad noored, keda tuleviku kliimaküsimused puudutavad otseselt rohkem, et riigid võtaks vastutust, süüdistades riigijuhte tegevusetuses ja probleemi ignoreerimises. Ilmekaimad näited sellest on Greta Thunbergi emotsionaalsed sõnavõttud ja süüdistused riigijuhtide suunas kliimaalastel tippkohtumistel.

Magistritöös uurin kliimakommunikatsiooni Eestis avaliku kommunikatsiooni keelelise analüüsi kaudu, uurides täpsemalt süüdistamist ja süü vältimist kliimakommunikatsioonis – kes valitsust süüdistab, milles ja kuidas, ning kas ja kuidas valitsus sellele omakorda vastab. Töö esimeses osas uurin, mis on kliimapoliitika ja kliimadebatt, ning kuidas need on arenenud rahvusvahelisel, Euroopa ja Eesti tasandil. Teises osas vaatan lähemalt kliimadebatis osalejate

sõnavõtte ja uurin, millised on avalikkuses väljendatud seisukohad ja konfliktid, mis süüdistamise kaudu väljenduvad, kuna süüdistamine markeerib konfliktikohti ja konfliktide lahendamine on edasiste tegude ja arutelude eeldus. Analüüsis keskendun kahele omavahel seotud sündmusele, mis vahemikus juuni 2019 – aprill 2020 on meedias kõige rohkem sõnavõtte esile kutsunud. Esimene neist on seotud Euroopa Liidu uue eesmärgiga jõuda kliimanetraalsuse ehk nullheiteni aastaks 2050, millega Eesti algselt ei liitunud. Teine puudutab riigi plaane jätkata suurinvesteeringuid põlevkivitööstusesse, vaatamata kõrgele majanduslikule ja regulatiivsele riskile, täpsemalt Eesti Energiale 125 miljoni euro eraldamine uue põlevkiviõli tehase rajamiseks.

Analüüsitav materjal ja magistritöö järeldused võiksid pakkuda huvi neile, kes soovivad teada, millest Eestis kliimadebati kontekstis räägitakse ja kuidas keelekasutust süümängude kaudu analüüsida. Magistritöö on panus vestluse kliima teemal, kus süüdistuste kaudu otsin üles põhilised konfliktikohad ja vaatan, kuidas valitsus otsuseid õigustab ja milliseid taktikaid süü vältimiseks valitsus kasutab. Nende parema märkamise kaudu on võimalik näiteks ajakirjandusel, aktivistidel ja opositsioonil mõjuvamalt oma sõnumeid seada.

1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

1.1 Kliimapoliitika

Kuna kliima kui nähtus on üleilmne, tuleb selle konteksti uurimist alustada rahvusvaheliselt tasandilt. Et mõista, kuhu oleme ühiskonnana selle teema arutamisega jõudnud, uurisin kõigepealt kliima kui poliitilise arutelu osa ehk kliimapoliitika ajaloolist tausta, et välja selgitada, milles seisneb kliimadebatt ehk mille üle kliimapoliitika suundi valides vaieldakse ja milles seisneb konflikt.

Kliimakommunikatsiooni juuri võib otsida riskinarratiivide arengust. Riskinarratiivid on lood ebasoodsatest juhtumitest, mille kaudu inimene on otsinud end ümbritsevatele sündmustele seletust, et mõista, kas need võiks uuesti juhtuda ja mida võiks nende suhtes ette võtta. Sellistel riskinarratiividel on aktiivne roll kogemuse mõtestamises, kuid sõnastamise ning raamistamise kaudu ka süü omistamises (Burgess, 2019).

Kenti Ülikooli teadur Adam Burgess kirjeldab, et inimkond hakkas riskist rääkima selliselt nagu me seda kaasajal mõistame kaheksateistkümnendal sajandil, kui pärast Lissaboni maavärinat aastal 1755 asusid Euroopa haritlased otsima toimunule ratsionaalset põhjendust. Katastroofide põhjendamiseks ja ka võimalikuks ennetamiseks liiguti Euroopas edaspidi järjest enam jumalike seletuste asemel ilmalike „süüaluste“ otsimise poole. Võib öelda, et riskinarratiivid on kaasaja nähtus, mille kaudu me mõistame end ümbritsevat maailma. Keskkonnariskide narratiivid arenesid aga keskkonnateemaliste uudiste edastamise kaudu, mille käigus kirjeldati, mis juhtus, ja arutleti selle üle, kuidas saaks tulevikus teisiti. Kui uurida,

millal üldse hakati keskkonnariskidest rääkima, siis Burgess leidis oma uuringu käigus üksikuid tulemusi 1940.–50. aastatest, seejärel rohkem tulemusi aastast 1967, ning edasi liikus leidude hulk kiirelt tõusvas joones tänapäevani (Burgess, 2019).

1960. aastate kultuurilised ja poliitilised muutused läänemaailmas löid ühiskonna, mis oli edaspidi vähem leplik ja hierarhiline, avatum, ning samuti kaasnes nende muutustega kriitilisema meediaruumi teke. Kui otsida üksikuid pöördelisi sündmusi, võib pidada oluliseks teetähiseks Euroopa jaoks näiteks Ühendkuningriigis Aberfani katastroofi Walesis aastal 1966, kus maalihe söekaevanduses mattis väikelinna ja tappis 144 inimest. Järgnevat süüdistatavate otsimist võib pidada kaasaja esimeseks avalikuks tribunaliks, kus ei rahuldu lihtsalt sündmuse õnnetuseks kutsumisega ja nõuti nii ametivõimudelt kui ka ametivõimude seast süüaluse leidmist. Vaatamata ametivõimude suurele survele kajastused ära hoida, järgnes sündmusele ka pikk ja põhjalik kriitiline analüüs meedias (Burgess, 2019).

Spetsiifilisemalt keskkonnaalane riskinarratiiv kujunes välja 1960. aastate USAs, kus juba valitses vähem aupaklik poliitiline kultuur, kuna põhiseaduses oli väljendusvabadus juba põhiõigusena kirjeldatud, ning tarbija- ja keskkonnaõiguste ümber koondusid äri- ja tarbijahuvidest lähtuvad kampaaniad. Näitena võib välja tuua avalikke arutelusid ja neile järgneva protsesse, mis tõukusid teemadest nagu fluoriidi lisamine joogivette, autode põhjustatud reostus, pestitsiidid vees ja kiirgusreostusest tingitud kahjud. Järgneva riskinarratiivide arengu käigus jõudis tarbija- ja keskkonnatemaatika poliitilisele areenile, kuid selle kõrval ka võitlemine teadustulemuste vastu, muuhulgas ideoloogiline vastuseis teadusele, mida kirjeldan täpsemalt kliimadebati osas. Ulatuslikum keskkonnariskide narratiiv kujunes Burgessi väitel välja aga tuumariski kontekstis, kus lihtsustatult öeldes muutus nõudmine vastutuse võtmise järele süüdistamiseks (Burgess, 2019).

Kliimakommunikatsiooni ekspert Susanne Moser kirjutab kliimakommunikatsiooni ajaloo ülevaates, et kui 1980. aastatel hakkas levima teadmine inimese rollist kliimamuutuste tekkes, keskendus alguses kliimakommunikatsioon suhteliselt kitsalt teadusuuringute tulemuste sünteesile ja edastamisele (Moser, 2010). Põhiliseks süüdlaseks kliima soojenemisel on kasvuhoonegaasid, nende hulgas kõige enam süsinikdioksiidi ehk CO₂ heited. Kui järgmise aastakümne jooksul hakati mõistma kliimamuutuste sügavat mõju maailma eri piirkondadele ja majandussektoritele, mõisteti ka, et on tekkimas vajadus piirata süsinikuheiteid tekitavat

maakasutust, mistõttu selle tekitamisega seotud huvipooled asusid valjuhäälselt kliimamuutuste reaalsust eitama. Selliste huvipoolte argumentide hulgas võis näiteks kuulda, et teadus ei ole veel piisavalt kliimamuutustest aru saanud, et teadlased pole ka ühel meelel, ning pakuti alternatiivseid seletusi laieneva teadusliku arusaamaga vastandumiseks. Sama jõudsalt suurenes nende osakaal, keda uued arengud kliimateaduses veensid ja kes asusid avalikkuse teadlikkust suurendama ning poliitiliste muudatuste esile kutsumise nimel töötama (Moser, 2010).

Kui rääkida „kliimapoliitikast“ ehk hetkest, mil kliima saab poliitiliseks teemaks, siis võib otsida kaasajal selle algeid konkreetsete sündmuste kujul aastast 1965, mil USA president Lyndon B. Johnsoni teadusnõukogu teavitas presidenti süsinikdioksiidi mõjust kliimale ja kliimamuutustega seonduvatest ohtudest, ning president teavitas sellest omakorda Ameerika Ühendriikide Kongressi (Nuccitelli, 2015), mis tõi teema esimest korda seadusandja huviorbiiti.

Kliimapoliitika sõltub maailmavaadetest, mis omakorda on seotud võimusuhetega. Erinevad ühiskonnarühmad (nt maaomanikud ja keskkonnaaktivistid) näevad keskkonda kui teemat erinevalt ja kollektiivne tegevus sõltub sellest, kelle diskursus n-ö peale jääb (Hønneland, 2004, viidatud Koteyko, 2016 kaudu).

Weingart, Engels ja Pansegrau (2000) vaatasid näiteks kliimakommunikatsiooni erinevaid etappe Saksamaal, et uurida, kuidas see sai oluliseks teemaks poliitikas. Nad analüüsisid teadusartikleid, parlamendi stenogramme, Der Spiegelit ja teisi võrreldavaid meediaväljaandeid. Nende tuvastatud etapid järjestusid järgnevalt: antropogeenne ehk inimtekkeline mõju (kliimamuutus on ebaloomulik nähtus), politiseerimine (kliimamuutuse temaatika kasutamine tuumaenergia toetamiseks), ja institutsionaliseerimine (leevendavate meetmete rakendamine transpordisektoris). Poliitiline diskussioon läbis järgnevad etapid: skepsis, katastroof on tulemas, rutiinne poliitiline regulatsioon. Meedia läbis etapid: vähene huvi, katastroof, skepsis (Weingart, Engels ja Pansegrau, 2000, viidatud Koteyko, 2016 kaudu).

Rahvusvahelised organisatsioonid ja kliimapoliitika

Kui teadusuuringute areng kliimavaldkonnas algas 1950. aastate lõpus tänu kosmoseajastu algusele ja kogus hoogu 1960. aastatel, siis suurte rahvusvaheliste poliitiliste sammude seas on teetähis aasta 1972, mil Stockholmis toimus ÜRO inimkeskkonna konverents, kuhu maailma riigid tulid esimest korda kokku, et arutada poliitilisel tasandil maailma keskkonna- ja arenguvajadusi (Keskkonnaagentuuri kodulehekülg, 2012). Kohtumisel loodi ka ÜRO Keskkonnaprogramm, mis koostöös Maailma Meteoroloogia Organisatsiooniga WMO lõi hiljem aastal 1988 valitsustevahelise kliimapaneeli ehk IPCC (*Intergovernmental Panel on Climate Change*, edaspidi: kliimapaneel) (IPCC kodulehekülg). Kliimapaneeli esimene raport kliimamuutuste olukorra kohta valmis aastaks 1990, ning sellest ajast saati on nad regulaarselt avaldanud veel viis aruannet üleilmse kliimasoojenemise kohta – 1992, 1995, 2001, 2007 ja 2014 (*ibid.*). Lisaks avaldab kliimapaneel vastavalt vajadusele eriraporteid, mis mängivad rahvusvahelise kliimateemalise diskussiooni kontekstis olulist rolli – iga järgnev raport või eriraport tutvustab uusi teadusuuringute tulemusi, mis on vajalikud nii sisendi jaoks poliitikate kujundamiseks kui ka teema aktuaalsena hoidmiseks. Iga uus raport lisab ka arutelule uue mõõtme. Näiteks 1995. aasta raport oli verstepost, sest see väljendas selgelt, et just inimtegevus põhjustab kliima muutumist, ning aastal 2014 kinnitas kliimapaneeli vaheraport, et kliimamuutuste põhiline põhjus on inimkonna tegevus (IPCC Fifth Assessment Report, 2014).

Kui aastal 1992 võtsid ÜRO liikmesriigid vastu ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni (UNFCCC), oli põhiline saavutus just ühiselt poliitilisel tasandil sõlmitud kokkulepe ja seatud eesmärk – saavutada kasvuhoonegaaside kontsentratsiooni stabiliseerimine atmosfääris tasemel, mis hoiab ära ohtliku inimtegevuse sekkumise kliimasüsteemi (ÜRO kliimamuutuste raamkonventsioon, 1992: 5). Raamkonventsioon on oluline ka selle pärast, et dokumendis määratlevad riigid ühiselt kliimamuutuste mõiste sisu. „Kliimamuutus” tähendab muutust kliimas, mille võib otseselt või kaudselt omistada inimtegevusele, mis muudab globaalse atmosfääri koostist ja mis lisandub looduslikule kliima varieeruvusele vaadeldud võrreldavatel ajaperioodidel (ÜRO kliimamuutuste raamkonventsioon, 1992: 3).

Aastast 1995 on UNFCCC raames peetud ka ülemaailmseid kliimakonverentse (*Conference of the Parties* ehk COP), mis toovad riigid kokku, et probleemi poliitilisel tasandil rahvusvaheliselt arutada. Kaks aastat hiljem ehk 1997. aastal andsid 37 tööstusriiki ja Euroopa

Liit Kyōtos lubaduse vähendada kasvuhoonegaaside heiteid viie protsendi jagu, võrreldes aastaga 1990 (UNFCCC kodulehekülg). Kuigi Kyōto protokoll võeti vastu 1997. aastal, jõustus see alles veebruaris 2005 (UNFCCC kodulehekülg), kui sellega lõpuks liitus Venemaa. USA vastuseisu tõttu oli protokoll nimelt seni patiseisus, kuni teine suurriik (Venemaa) sellega liitus, sest protokollile jõustumiseks oli vaja, et sellega ühineks riigid, „... mis paiskavad atmosfääri kokku vähemalt 55 protsenti süsinikdioksiidist” (Postimees, 2004). Kyōto protokollis seatakse esimest korda peale põhimõttelise nõusoleku ka konkreetsemad eesmärgid, mistõttu olid ka läbirääkimised selleni jõudmiseks pikad ja keerulised (Postimees, 2005).

Järgmised 10 aastat tegelesid kliimakonverentsid ja kliimapaneeli raportid Pariisi kliimakokkuleppe ettevalmistamisega, mis võeti vastu aastal 2015. Pariisi kokkulepe on pöördepunkt, kuna see on esimene universaalne ja ka seaduslikult siduv kliimalepe. Leppes välja toodud põhiline eesmärk on hoida globaalne kliimasoojenemine alla 2 kraadi, sihtides pigem 1,5 kraadi piiri. Samuti lubavad 195 Pariisi kliimaleppega liitunud riiki vähendada heitkoguseid, lahendada juba õhku paisatud kasvuhoonegaaside probleemi, toetada arenevaid riike, ning tehnoloogia- ja teadmussiiret (Keskkonnaameti kodulehekülg). Pariisi leppega võtsid liitunud riigid omale ka siduva kohustuse anda aastaks 2020 ÜROle oma kava kliimamuutustega kohanemiseks aastani 2030 ja 2050.

Kliimapaneeli eriraportitest viimase aja olulisim avaldati 2018. aasta oktoobris pärast üleskutset selle koostamiseks 21. kliimakonverentsil. See eriraport selgitab põhjalikumalt 1,5 kraadi piiri seadmise vajalikkust ja annab täpsemad eesmärgid ja ajakava CO₂ heitkoguste vähendamiseks (IPCC kodulehekülg). Sellest sisendist lähtuvad praegused Euroopa Liidu kliimaeesmärgid, mis omakorda otseselt mõjutavad liikmesriikide kliimapoliitikat. 2018. aasta raporti avaldamise järel on ka viimase kahe aasta jooksul taas elavnenud ülemaailmne kliimadebatt, mis 2007.–2009. aastal maailma tabanud finantskriisi ja selle tagajärgede likvideerimise ajal jäi tagaplaanile.

Tuleb ka eraldi märkida, et seoses 2018. aasta kliimapaneeli eriraportiga lisandus püüdlemine CO₂ heite *net zero* ehk „süsinikuneutraalsuse“ poole, mistõttu muutusid ka ELi pikaajalised eesmärgid. Suhteliselt uue mõistena kanti „süsinikuneutraalne“ (*carbon-neutral*) Oxfordi sõnastikku alles aastal 2006, mil see kuulutati ka aasta sõnaks (Oxford University Press, 2006). Süsinikuneutraalsust määratleb näiteks Euroopa Parlament kodanikele suunatud seletavas

materjalis järgnevalt: „Süsiniku neutraalsus (*sic!*) tähendab tasakaalu süsiniku emissiooni ja atmosfäärist eemaldumise vahel. Nullemissiooni saavutamiseks peavad kõik kasvuhuonegaaside tootjad olema tasakaalustatud süsiniku talletajatega. Süsiniku talletaja on süsteem, mis neelab süsinikku rohkem kui eraldab.“ (Euroopa Parlamendi kodulehekülg, 2019). Siiski on Euroopa Liidu institutsioonid 2019. aasta suvest saati käibele võtnud pigem laiemal mõiste „kliimanetraalsus“, mis sisuliselt omab sama tähendust kui süsinikuneutraalsus.

1.2. Kliimakonfliktid ja -debatid

Konflikt kliima teemal tuleneb sellest, et tegemist on klassikalises mõttes „nurjatu probleemiga“ (Rittel ja Webber, 1973), mille piiritlemine ja millele lahenduste otsimine on liikuv sihtmärk ja huvipoolte hulka võib arvestada kogu maailma rahvastiku. Teema on ühtaegu nii globaalne kui ka lokaalne ja vajalikud muutused destabiliseerivad ühiskondi nii majanduslikus, poliitilises kui ka sotsiaalses mõttes. Huvipooled võib tinglikult jagada järgnevatesse gruppidesse: teadlased, tööstus, poliitikud, valitsusvälised organisatsioonid (aktivistid) ja tavakodanikud, kuid võimalikud on ka kattuvused kõigi gruppide vahel.

Teadlased, kes uurivad kliimamuutuste põhjuseid, on nüüdseks pea ühehäälselt nõus, et kliimamuutused on inimtekkelised ehk inimeste põhjustatud, kuid väljaspool teadlaste kogukonda võib eristada laias laastus kahte gruppi – pooldajad (st kliimamuutuste vastu võitlemise pooldajad, kes leiavad, et kliimamuutused on inimtekkelised) ja skeptikud (ehk pigem senise kursi hoidmise pooldajad, kes eitavad või pisendavad inimese osa kliimamuutuste tekitamises) –, kes olenevalt piirkonnast, riigist või ühiskondlikust grupist jagunevad erinevates proportsioonides. Seda lahknevust teadlaste ja mitteteadlaste vahel on akadeemilises kirjanduses põhjendatud selliste tegurite kaudu nagu poliitilised hoiakud, sotsiaalmajanduslik seis, moraalsed väärtused, teadusest aru saamine, ning teaduskommunikatsiooni läbikukkumine (Bliuc jt, 2015). Inimtekkelisusse uskumine või mitteuskumine on aga võtmeküsimus, kuna see mõjutab otseselt seda, kas kliimamuutuste vastu võitlemiseks astutakse nii üksikisiku, riigi kui ka rahvusvahelisel tasandil konkreetseid samme või mitte. Näiteks üksikisiku tasandil – kas inimene on nõus prügi sorteerima, vähem lendama ja liha sööma; riigi tasandil – kas riik võtab vastu seadusi, mille kaudu suunab tööstust ja tarbijaid kliimamuutuste vastu võitlemiseks vajalikus suunas; ning rahvusvahelisel tasandil – kas riigid

lepivad kokku, et kõik võtavad konkreetseid meetmeid kliimamuutuste pidurdamiseks või mitte.

Rahvusvahelisel tasandil on 1972. aastast saati sõlmitud nii põhimõttelisi kui ka siduvaid kokkuleppeid kliimamuutuste vastu võitlemiseks, kuid piisab kasvõi USA näitest, et näidata teema konfliktisust ja seotust võimuloleva poliitilise režiimiga. Kuna USA on maailmas CO₂ heite poolest Hiina järel teisel kohal (Muntean jt, 2018), mõjutavad nende poliitilised otsused nii otseselt kliimaeesmärkide poole liikumist kui ka omakorda teiste riikide ja piirkondade poliitilisi otsuseid.

Oma esimesel ametiaastal teatas vabariiklaste parteid esindanud president George W. Bush, et USA-l puudub igasugune huvi 1997. aastal sõlmitud Kyōto leppe vastu ja riik allkirjastatud lepet ei ratifitseeri. President Bush põhjendas otsust majanduslike kaalutlustega ja vaatamata juhtivate Euroopa poliitikute taotlustele, algatas Kyōto leppes lahkumise protsessi (Borger, 2001). Arvestades nii Bushide perekonna kui ka vabariiklaste partei seotust naftatööstusega, on võimalik otsuse tagamaid otsida nii nende isiklike kui ka parteiliste majandushuvide seast. Samas järgmise, demokraadist USA presidendi Barack Obama ametiaega ilmestab kliimamuutuste vastu võitlemist tugevalt pooldav hoiak ja üks presidendi viimaseid samme oma ametiaja jooksul oli ametlik Pariisi leppega liitumine, koos teise maailma suurriigi ja enim CO₂ emiteeriva Hiinaga (Somanader, 2016). Obama mantlipärija ja vabariiklane Donald Trump astus aga juba presidendivalimiste kampaania ajal selgelt skeptikute poolele ning astus pärast ametisse vannutamist esimesel võimalusel samme, et USA Pariisi leppes tagandada (Friedman, 2019). Ka president Trumpi põhiline põhjendus oli, et kliimalepe koormab ja kahjustab Ameerika Ühendriikide majandust. Kuna lepetega nii liitumine kui ka neist lahkumine on pikaajalised ja keerukad protsessid, on võimalik järeldada, et nende otsuste ajastus on muuhulgas seotud poliitiliste ametiaegade tsüklitega – Obama liitus nii hilja kui võimalik ja olgugi et Trump lahkus nii vara kui võimalik, saabub ametlik kokkuleppes lahkumise hetk alles tema nelja-aastase ametiaja lõpus.

Kõige suuremad CO₂ heitkoguste tekitajad on Hiina, USA, India, Euroopa Liit ja Venemaa, seega on nende riikide kujul tegemist kõige kaalukamate poliitiliste pooltega ka üleilmselt kokkulepeteni jõudmises (Lewinski ja Mohammed, 2019). Praegu on põhiline murekoht peale USA leppes lahkumise rahvusvahelisel tasandil see, mida otsustavad edasi Hiina ja India, kes

on üleilmselt suurte CO₂ emiteerijate eesotsas. Kuna ÜRO reeglite järgi on Hiina ja India arengumaade seas, ei ole neil otsest kohustust oma heitkoguste tasemeid vähendada. Pariisi leppega liitusid nad suures osas tänu sellele, et USA liitus ja selleks omakorda neid survestas. USA lahkumine Pariisi lepest tähendab seega, et Euroopal ja teistel tööstusriikidel on suurem roll Hiina ja India tegudele veenmisel, ning Euroopa on lähitulevikus kliimaküsimuses muutuste vedaja rollis (Friedman, 2019).

Omaette küsimus on seega, kuivõrd need rahvusvahelised lepped peavad. Pariisi leppe aastal 2015 kuulutasid peavoolumeedias põhiliselt suurriikide valitsusjuhid küll pöördeliseks hetkeks, kuid näiteks kliimamuutuste skeptikud on seda kritiseerinud kui ebavajalikku ja ebasiduvat reaktsiooni alarmeerimisele, teadlased omakorda kui lahjendatud ja ebapiisavat umbmääraste lubaduste kogumikku, ning aktivistid ja kliimavõitluse eestvedajad on seda pooloptimistlikult kirjeldanud sammuna õiges suunas, mis siiski jääb lühikeseks, võrreldes hüppega, mida tegelikult oleks vaja (Lewinski ja Mohammed, 2019). Kirjanduses on seda lepet kirjeldatud kui hapra konsensuse tulemust, kus osalevad pooled peavad ettevaatlikult navigeerima vastuoluliste probleemide rägastikus, et jõuda ametliku kokkuleppeni, samas kui nad lükkavad tagaplaanile, elimineerivad või isegi peidavad laiaulatuslikke ja püsivaid lahkarvamusi (Lewinski ja Mohammed, 2019).

Lihtsustatult võiks probleemi tuuma vaadata kui lõhet arenenud ja arenguriikide vahel. Arenenud riikides on varasema tööstusrevolutsiooni tõttu fossiilkütuste kaudu majanduskasv juba saavutatud ning nad otsivad nüüd uut suunda, mis tähendab kulukat, olgugi et vajalikku üleminekut taastuenergiale. Arenguriigid seevastu tahavad kõigepealt odavaid ja toimekindlaid, olgugi et saastavaid energiaallikaid, et oma majandus ja rahvas kõigepealt vaesusest välja tuua (Lewinski ja Mohammed, 2019). Samas ei pruugi kõik arenenud riigid, eriti näiteks USA, Hiina, Venemaa ja naftat eksportivad riigid, olla sugugi üleminekualtid, samas kui arengumaad ei pruugi olla suured saastajad. Arengumaade hulgas on näiteks ka väikesaari, kes merevee tõusu tõttu on kliimamuutuste tagajärgede suurimad kaotajad ja seetõttu ka suurimad kliimapöörde pooldajad (Lewinski ja Mohammed, 2019).

Euroopa poliitiline kontekst

Euroopa Liidu kliimapoliitika on seni olnud maailmas edumeelseimate seas. Pärast Kyōto protokolliga jõustumist aastal 2005 võttis Euroopa Liit kasutusele kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemi ehk HKS-i (*EU Emissions Trading System, ETS*), mis töötab *cap-and-trade*-põhimõttel – heitkoguste tekitamisele on seatud ülempiir ja seda saab iga riik teha ühikute hulga ulatuses, mis talle on eraldatud (Keskkonnaameti koduleheküljel). Kui ühikuid ei lähe vaja, saab neid müüa sinna, kus neid on rohkem vaja. Kuna tulu kvootide müügist ja vastavalt ka ostmise kulu on suur ja ajas järjest suurenev, peaks selline süsteem majanduse kaudu suunama riike keskkonnasõbralikumale tegutsemise poole.

Oma analüüsis osutab Örebro Ülikooli kommunikatsiooniuuringute professor Michal Krzyzanowski aastatele 2007–2011 kui perioodile, mil Euroopa Liidu kliimapoliitika areng läbis kiirenduse ja toimusid olulised nihked nii poliitikas kui ka diskursuses (Krzyzanowski, 2013). Samas järeldeb ta, et kuigi poliitikad ise on ajas muutuvad ja liiguvad paralleelselt arengutega sotsiaalses, poliitilises ja majanduslikus kontekstis, jätab soovida nende poliitika kommunikatsioon – areng toimub, aga rahvas on sellest vähe informeeritud (Krzyzanowski, 2013).

Kui varasemad Euroopa Liidu plaanid olid seotud 1990. aasta tasemetega ja täpsustasid järgmisi eesmärkideni jõudmiseks vajalikke määrasid, siis aastal 2019 ametisse asunud uus Euroopa Komisjoni koosseis avalikustas 2019. aasta detsembris seni ambitsioonikaima plaani. Uue „Euroopa roheline kokkulepe“, nagu seda hakati kutsuma, eesmärk on saavutada Euroopas kliimaneutraalsus aastaks 2050, mis tähendab, et senise süsinikuheite vähendamise asemel on nüüd eesmärk viia süsinikuheide nulli. Kui see pole võimalik (näiteks põllumajanduses), tuleb kasutada süsiniku „kinnipüüdmise“ tehnoloogiaid või strateegiaid (näiteks taasmetsastamine ehk puude istutamine), et bilanss jääks lõpus nulli. Plaan hõlmab seega täielikku üleminekut rohelsele majandusele ja kirjeldab täpseid meetmeid, mis selleks tuleb kasutusele võtta (Euroopa Komisjoni koduleht, 2019).

2050. aasta kliimaneutraalsuse eesmärki hakkas Euroopa Komisjon liikmesriikides tutvustama 2018. aasta lõpus ja 2019. aasta alguses. Kui sellekohast liikmesriikidevahelist eesmärki arutati 20. juunil 2019 Euroopa Ülemkogu kohtumisel, jäi see ülemkogu järeldustes joone alla, kuna

sellega ei olnud valmis liituma neli riiki – Poola, Ungari, Tšehhi ja Eesti. Liitumata jätnud riigid põhjendasid otsust erinevalt, kuid põhijoonteks olid probleemid karmistuvate eesmärkide, teostamise tähtsaja, ning teabe puudumisega selle kohta, mis on täpsemad tingimused ja kuidas korvatakse kulukas üleminek nendele piirkondadele ja äridele, mis üleminekust enim kannatavad (Ehand, 2019). Need on eelkõige piirkonnad ja ettevõtted, kus kasutatakse kõige rohkem fossiilkütuseid energia tootmiseks.

1.3 Kliimadebatt Eestis

Kui vaadata kliimadebati ajaloolist kujunemist Eestis, peab silmas pidama, et selle arengu alguses oli Eesti Nõukogude Liidu koosseisus. Birminghami Ülikooli teadur Jonathan Oldfield kirjeldab ülevaates Nõukogude Liidu osalusest kliimamuutuste uuringutes aastatel 1953–1991, et Nõukogude teadlastel oli märkimisväärne panus ja mõju ÜRO kliimapaneeeli loomisele ja kliimamuutuste stsenaariumide välja töötamisele. Juba 1970. aastate alguses ilmusid esimesed teadustööd Nõukogude Liidus, mis rääkisid inimtekkelisest kliimamuutusest, mille tõttu inimkond kannatab tulevikus liigse kuumuse käes. Kuid aastaks 1990, vahetult enne esimese kliimapaneeeli raporti avaldamist, olid Nõukogude teadlased jõudnud seisukohani, et kliimamuutustel võib olla ka pigem positiivne mõju – kiirem taimekasv tänu kõrgemale CO₂ tasemele ja sademete hulga tõusule. Kui aastatel 1960–80 hinnati Nõukogude teadlaste panust kõrgemalt, siis 1990ndate alguseks oli läänes tekkinud skepsis nende tulemuste vastu uuringute suhtelise tehnoloogilise ja metodoloogilise mahajäämuse tõttu, mida tingis üldine Nõukogude Liidu majanduslik allakäik. Kui senised uuringud olid kulgenud keerulisele külma sõja aegsele poliitilisele kontekstile vaatamata siiski koostöö vaimus, siis esimese kliimapaneeeli raporti ettevalmistust on ka kirjanduses välja toodud kui hetke, mil kliimadebatt maailma suurvõimude USA ja NSVLi vahel politiseerus (Oldfield, 2018). See tähendab, et kui varem töötati koos lahenduse leidmise nimel, sai edasi kliimamuutuste temast poliitilise võitluse vahend.

Iseseisvunud Eesti kliimapoliitikat tuleb eelkõige vaadata rahvusvaheliste lepete kontekstis. Pärast iseseisvuse taastamist aastal 1991 ratifitseeris Eesti ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni aastal 1994. Euroopa Liidu liitumisläbirääkimised algasid 1997. aastal, misjärel ühines Eesti ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni Kyōto protokolliga aastal 1998, ning Riigikogus ratifitseeriti lepe 2002. aastal. Eesti sai Euroopa Liidu liikmesriigiks aastal

2004. Nende sammudega võetud kohustusi täites oli aastaks 2017 Eesti juba vähendanud heitkoguseid 55,3%, mis ületas Kyōto protokolliga liitudes lubatud (Eesti seitsmes kliimaaruanne, 2017). Järgides Euroopa Liidu ja ÜROga seotud leppeid, on Eesti valitsus koostanud ka „Energiamajanduse arengukava aastani 2030“ ja esmakordselt on Riigikogu võtnud vastu ka pikema visioonidokumendi „Kliimapoliitika põhialused aastani 2050“ (Eesti seitsmes kliimaaruanne, 2017). Need kaks praeguse suuna alusdokumenti võttis Vabariigi Valitsus vastu aastal 2017, mistõttu ei kajasta need veel Euroopa Liidu uut suunda kliimaneutraalsusele. Euroopa Liit sihib nüüd aga täielikku süsinikuheite elimineerimist ning Eesti viimane kliimat puudutav dokument „Eesti riiklik energia- ja kliimakava aastani 2030“ edastati Euroopa Komisjonile osana nõudest riikidele esitada iga 10 aasta tagant riiklik energia- ja kliimakava. Kliimaneutraalsuse saavutamise kohta Eestis on teatises järgnev selgitus:

Vabariigi Valitsus tegi 03.10.2019 otsuse toetada pikaajalise kliimaneutraalsuse eesmärgi seadmist Euroopa Liidu üleselt aastaks 2050, kui seda toetavad piisavad ülemineku meetmed ning arvestatakse liikmesriikide ja sektorite erinevusi ja erinevat lähtetaset. Riikidel peab säilima õigus valida eesmärkide saavutamiseks neile sobivaid viise, sh teha kliimaneutraalsuse saavutamiseks suveräänseid maksuotsuseid. Aastaks 2050 Eestis kliimaneutraalse majanduse saavutamise meetmed on alles välja töötamise protsessis ning seega mitte kasutatavad käesoleva kava koostamise ajal. (Eesti riiklik energia- ja kliimakava aastani 2030).

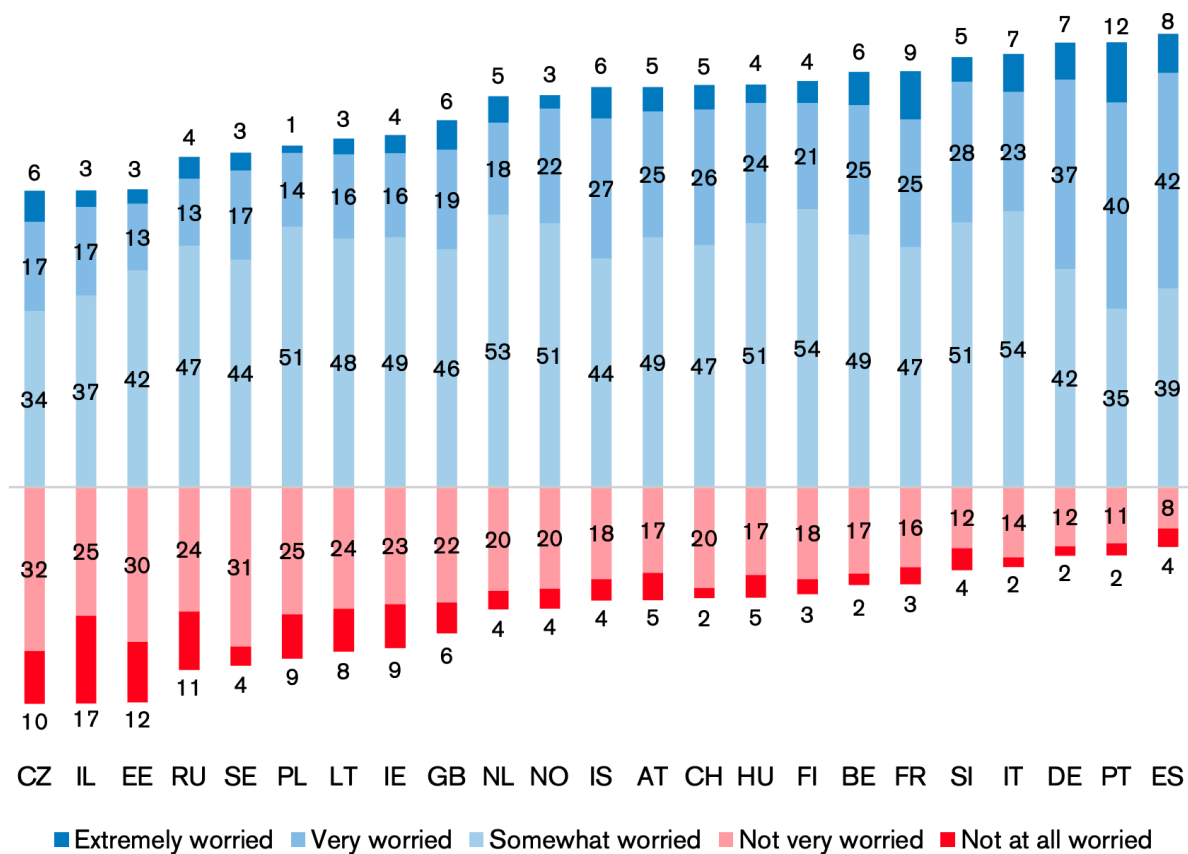
Tänu põlevkivile oli Eesti veel hiljuti Euroopa Liidu riikide seas „üks energia impordist sõltumatumaid riike“ (Eesti seitsmes kliimaaruanne, 2017), aga 2020 seisuga on olukord oluliselt muutunud. Statistikaameti andmetel toodeti 2020 märtsis 453GWh Eestis tarbitavast elektrist Eestis ja imporditi 621GWh (võrdluseks näiteks 2015 märts, kus toodeti Eestis 1094 GWh elektrit ja imporditi 6GWh) (Statistikaamet, 2020). Kuna Euroopa kliimapoliitika osas eespool kirjeldatud heitkogustega kauplemise süsteem ei olnud kliimaeesmärkide täitmise suunas veel piisavalt häid tulemusi näidanud, tõstis Euroopa Liit aastal 2019 hüppeliselt CO₂ kvoodi hindu (Oidermaa, 2019). See aga muutis põlevkivist elektri tootmise hinna kallimaks kui sellest teenitava tulu. Lisaks suurenes Eestis odavama Venemaalt imporditud elektri kasutamine, mis ei ole osa kvoodisüsteemist ja seega ei kehti sellele ka CO₂ kvoodi tasu.

Seetõttu teatas 2019. aasta juunis Eesti Energia, et lisaks juba aasta algusest saati 400 koondatud töötajale saadetakse 1300 töötajat sundpuhkusele (Kook, 2019).

Energeetikasektor on ka kõige suurem heitkoguste tekitaja Eestis – 87,9% summaarsest kasvuhoonegaaside heitkogusest tuleb energeetikast (Eesti seitsmes kliimaaruanne, 2017). Järjest enam kliimanetraalsuse ja fossiilkütustest loobumise poole liikuvamas maailmas on põlevkivienergeetika Eesti jaoks jätkuv probleem nii majanduslikus kui ka sotsiaalses mõttes, kuna 4% Eesti sisemajanduse kogutoodangust tuleb põlevkivist ja Ida-Virumaal on põlevkivisektor põhiline tööandja. Põlevkivi ja energeetika tulevik Eestis on põhiline kliimadebati teema ja konfliktide allikas.

Eesti iseseisvuse taastamise järgset põlevkivisektori destabiliseerimist käsitlevas artiklis kirjeldavad sotsiaalteaduste teadurid Silver Sillak ja Laur Kanger detailselt Eesti kliimadebati põhilisi konfliktikohti. Kliimadebati tuumas on asjaolu, et vaatamata rahvusvahelistele lepetele ning majanduslikule ja ühiskondlikule survele, on iseseisvumisest saati Eesti valitsused tugevalt toetanud põlevkivisektorit investeringutega. Läbi aastate on nii valitsused kui ka tööstus neid otsuseid põhjendanud vajadusega säilitada energiapuudulikkust ja töökohad Ida-Virumaal (Sillak ja Kanger, 2019).

Kui 2007. aastal loodi Erakond Eestimaa Rohelised, pääses see 6% valijate häältega 2008. aastal Riigikokku ja ühiskonna teadlikkus kliimamuutustega seonduvatest probleemidest suurenes, ning 2010. aastal korraldatud uuringute järgi pidasid eestlased kliimamuutusi oluliselt teiseks globaalseks ohuks (Sillak ja Kanger, 2019). Samas 2007. aastal alanud finantskriis viis avalikkuse tähelepanu majanduse taastamisele, misjärel muutus ka kliimadebatt rahva teadvuses vähem oluliseks. 2016. aastal korraldatud Euroopa sotsiaaluuring, mis kaardistas, kuidas avalikkus tajub kliimamuutusi ja energia küsimust Euroopas ja Venemaal (*Joonis 1*), näitas, et Eesti on Venemaa järel kolme vähim mureliku riigi seas, mis puudutab kliimaküsimusi. Kuigi see näitaja järgmistel aastatel veidi tõusis, siis kliimanetraalsuse leppe eel 2019. aasta suvel olid Eesti elanikud eurooplaste seas endiselt kliimaküsimuste suhtes ühed ükskõiksematest (Ots, 2019).

Data source: European Social Survey Round 8, 2016. Analysis was conducted with the full sample of ESS respondents. Missing and DK responses are excluded. Post-stratification weights have been applied.

Joonis 1. Euroopa sotsiaaluuring. Kuidas avalikkus tajub kliimamuutusi ja energia küsimust Euroopas ja Venemaal. Allikas: European Social Survey.

Huvipooled kliimadebatis

Pärast Riigikogu valimisi 2019. aasta märtsis astus ametisse uus Vabariigi Valitsus, mille koosseisus on Eesti Keskerakond, Isamaa ja Eesti Konservatiivne Rahvaerakond (EKRE). Opositsioonierakondadest pääsesid Riigikokku Reformierakond ja Sotsiaaldemokraadid. Erakond Eestimaa Rohelised jäi valimiskünnise alla. Erakondade seisukohti kliimapoliitika suhtes on võimalik uurida nende valimiseelsetest programmidest, kust näeb, et põhjalikumad plaanid kliimamuutuste vastu võitlemiseks on Sotsiaaldemokraatidel (Sotsiaaldemokraatide programm, 2019) ja Reformierakonnal (Reformierakonna valimisprogramm, 2019). Süsinikuneutraalsusest räägivad vaid Sotsiaaldemokraadid, kuid järkjärgulist põlevkivist loobumist mainivad mõlemad opositsioonierakonnad. Keskerakonna valimisprogrammis on küll põhjalikum keskkonnaprogramm, kuid kliima on põgusalt mainitud vaid põllumajanduse

ja välispoliitika punktide all (Eesti Keskerakonna valimisprogramm, 2019). Isamaal on samuti keskkonnaprogramm, kuid kliimat on mainitud vaid kahel korral majanduse ja välispoliitika kontekstis (Isamaa programm, 2019). EKRE valimisprogramm ei käsitle ei keskkonda ega kliimat (EKRE programm, 2019).

Valitsuse ametisse asumise eelduseks ja edasise töö raamistamiseks oli kokkulepe uue koalitsiooni vahel, mille tulemusena valmis ka koalitsioonilepe. Selles koalitsioonileppes on kliima mainitud ühes lauses: „Kujundame Eesti majanduse sajandi keskaigaks kliimapoliitika põhialustest lähtuvalt konkurentsivõimeliseks vähese süsinikuheitega majanduseks.“ (Eesti Keskerakonna, Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna ning Isamaa Erakonna valitsusliidu aluspõhimõtted 2019–2023). Energeetika alapeatükis lubab aga koalitsioonilepe järgnevat: „Vähendame elektritootmise sõltuvust põlevkivist ja lähtume põlevkivi kasutuses rahvusvahelistest lepetest ja kehtestatud keskkonnanormidest“ (Eesti Keskerakonna, Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna ning Isamaa Erakonna valitsusliidu aluspõhimõtted 2019–2023). Kuigi kliima punkt räägib CO₂ heite vähendamisest, siis energeetika punktis lubab koalitsioon võtta aluseks rahvusvahelised lepped, mis lubaks järeldada, et edasises tegevuses ei lähtuta mitte aegunud riiklikest arengukavadest, vaid rahvusvahelises koostöös valitud suundadest.

Kui 2019. aasta suvel Eesti nelja riigi hulgas esialgu jättis 2050. aasta kliimanetraalsuse eesmärgi Euroopa Ülemkogu kohtumisel heaks kiitmata, järgnes sellele aktiivne arutelu meedias. Kuigi tegemist oli poliitilise tahte ja valmisoleku väljendamisega, põhjendas valitsus otsust mitte liituda vajadusega uurida eesmärgiga liitumise võimalikkust enne selleks nõusoleku andmist, ja tellis liitumisotsust paari kuu võrra edasi lükates Stockholmi Keskkonnainstituudilt (SEI) teostatavusuuringu. 2019. aasta oktoobri alguses andis SEI raport selge vastuse, et kliimanetraalsus Eestis on saavutatav ning potentsiaalselt ka tulutoov (SEI, 2019). Raportile tuginedes otsustas valitsus võtta koos ülejäänud ELi liikmesriikidega kursi kliimanetraalsusele. Lisaks hoiatab SEI raport, et valitsuse plaanid investeerida uutesse põlevkivi töötlevatesse rajatistesse (õlitechas ja eelrafinerimistehas) on kõrge riskiga, arvestades majanduslikult heitlikku sektorit, üleilmselt vähenevat fossiilkütuste kasutust ja karmistuvaid rahvusvahelisi regulatsioone.

Seega on kaks konfliktset sündmust, millega seoses kõneisikute sõnavõtude tsitaate, keelekasutust ja retoorilisi võtteid uurin: 1) 20.06.2019 valitsuse otsus lükata edasi Euroopa Liidu 2050. aasta kliimanetraalsuse eesmärgiga liitumine ja sellele järgnev arutelu, ning 2) 27.03.2020 valitsuse otsus eraldada Eesti Energiale 125 miljonit uue õlithase rajamiseks, vastuolus enda tellitud SEI eksperdihinnanguga ja selles sisalduvatele hoiatustega investeringute kõrge riski kohta. Analüüsi käigus uurin, millised on debati käigus esitatud süüdistused ja kuidas valitsus otsuseid põhjendab.

1.4 Kliimakommunikatsiooni keelise uurimise alused

Bergeni Ülikooli kliimakommunikatsiooni uurimisrühma LINGCLIMi uuringute tulemused näitavad, et see, mida kliimamuutus inimeste jaoks tähendab (st kuidas nad nähtust mõistavad, millisena tajuvad nad seonduvaid riske, millised on nende väärtushinnangud, millised on nende emotsionaalsed reaktsioonid), on tihedalt seotud sellega, kuidas kliimamuutusi erinevates kliimakommunikatsiooni kontekstides kujutatakse (Fløttum, 2017). Kuna keel mitte ainult ei väljenda fakte ja täheldusi, vaid informeerib ja kujundab hoiakuid ja käitumist, annab just lingvistiline analüüs kliima kontekstis hea võimaluse uurida, milline on kõneleja hoiak ja millist käitumist võiks temalt oodata. Kui uurida, milline on keele roll kliimakommunikatsioonis, annab see võimaluse paremini mõista, kuidas kliimamuutustega seotud teksti ja kõnet konstrueeritakse, levitatakse ja tõlgendatakse, mis võiks anda ka olulise sisendi mõistete ja praktikate arendamisse (Fløttum, 2017).

Kliimakommunikatsioon on kujunenud eraldi uurimissuunaks, kuna sellega seonduvad kliimavaldkonnale spetsiifilised väljakutsed. Eelkõige on väljakutseks asjaolu, et kliimamuutust põhjustavad kasvuhoonegaasid ei ole nähtavad või käegakatsutavad, ning nende mõju on aastakümnete peale kumulatiivne ega pruugi avalduda seal, kus neid tekib (Moser, 2010). Näiteks on kõige märgatavamad muutused seal, kus inimesed ei ela – maakera põhja- ja lõunapoolustel. Seega on inimesest nii ajas kui ka ruumis kaugel olevate mõjude muutmise vajadust keeruline kommunikeerida. Tänapäeva inimene elab ka järjest enam linnakeskkonnas, kus on variatiivsust looduses vähem märgata, ning tema tähelepanu nõuavad tungivamalt füüsilised, professionaalsed, majanduslikud ja sotsiaalsed vajadused (Moser, 2010). Kuigi viimaste aastakümnete jooksul on kliimateadlased teinud kliimamuutuste mõistmise suunas

märkimisväärseid edusamme, on määramatuse ja ebakindluse „võimalusi“ kliimapoliitikas ära kasutanud need huvipooled, kelle jaoks on fossiilkütuste kasutamise jätkumine kasulik (Moser, 2010).

Kui vaadata, kuidas käsitlevad poliitikud kliima teemat, siis näiteks paremäärmuslaste kliimakommunikatsiooni käsitlevad uuringud on leidnud, et paremäärmuslased väljendavad skeptilisust kliimamuutuste suhtes palju tõenäolisemalt kui nende liberaalsed vastased (Forchtner, 2019). Nagu paremäärmuslased grupina on mitmekesised, pole ka skepsise sisu nende seas ühtlane – näiteks võib skepsis olla suunatud tõendite vastu (teadustulemuste vastu, mis viitavad inimtekkelisusele), protsessi vastu (teaduslikud, bürookraatlikud ja poliitilised protsessid, mis on kliimateaduse n-õ taga), ja reageerimise vastu (kuidas avalik ja erasfäär kliimamuutustele reageerivad). Veel vaatab Forchtner, kas paremäärmuse üldisem hoiak keskkonna suhtes (kus rõhutatakse seost „maa“ ja „rahva“ vahel, puhtust ja harmooniat, inimest kui keskkonna osa) kajastub ka nende kliimakommunikatsioonis (Forchtner, 2019).

Oluline osa kliimadebatist, nagu muudest poliitilistest väitlustest, on süüdistamine ja õigustamine, mida analüüsi peatükis uurin lähemalt Eesti näitel. Kuna poliitikute otsused on sageli kannustatud soovist süüd vältida, on kitsamalt just süü vältimise uurimine kasulik viis poliitikute otsuste ja käitumise uurimiseks (Hansson, 2018). Diskursusanalüüsi kaudu saab täpsemalt jälgida, milliseid lingvistilisi võtteid ja kategooriaid poliitikud ja organisatsioonid süü vältimiseks kasutavad. Neid võtteid lähemalt vaadates saab uurida konfliktseid juhtumeid, selle magistritöö puhul konkreetsemalt kliimakommunikatsiooni teemal.

Ühelt poolt võimaldab taoline analüüs tuvastada, milles ja kuidas valitsust süüdistatakse, ning teiselt poolt seda, kuidas süüdistatav vastab ning oma tegevust õigustab. Analüüsi järeldused annavad ülevaate erinevate poolte seisukohtadest, konflikti olemusest ja aitavad potentsiaalselt aimata, millises suunas lahendused võiksid liikuda. Süü vältimisega kaasnev käitumine mõjutab samuti poliitika informeeritust, poliitika reformi ja poliitilisi reaktsioone probleemidele (Hansson, 2018). Lisaks annab süüdistamise/süü vältimise juhtumite keeleliste võtete kaudu välja otsimine võimaluse leida sisulisi konfliktikohti ja jälgida nende konfliktide kulgu, lahenemist või hääbumist.

2. UURINGU EESMÄRK JA UURIMISKÜSIMUSED

Magistritöö eesmärk on uurida Eesti kliimakommunikatsiooni süüdistamise ja süü vältimise vaatenurga alt, et tuvastada, milliseid keelelisi võtteid avalikus debatis kasutatakse. Uurin kliimadebati osapoolte väljendatud seisukohti ajakirjanduses, et vastata

uurimisküsimustele:

1. Milles ja kuidas Eesti valitsust kliimadebatis süüdistatakse?
2. Kuidas Eesti valitsus oma kliimapoliitikat õigustab?

2. MEETOD JA VALIM

2.2. Analüüsiraamistik

Kliimakommunikatsiooni uurimiseks valisin lähenemiseks diskursusanalüüsi, keskendudes keelelisele väljendusele süüdistamist ja õigustamist sisaldavates sõnavõttudes. Kriitiline diskursusanalüüs (*critical discourse analysis*) vaatab lähemalt tekstide lingvistilisi omadusi (Koteyko, 2016). Carvalho ja Burgess (2005) olid esimesed, kes rakendasid kriitilist diskursusanalüüsi meediatekstidele kliimamuutuste teema uurimiseks, kui nad vaatasid erinevate kliimamuutustega seonduvate riskide raamistamist (Koteyko, 2016). Raamistamine tähendab, et tajutud reaalsusest valitakse teatud osad ja tõstetakse need teksti edastamises esile, et mõnda probleemi, tõlgendust, hinnangut ja/või käsitlust konkreetse probleemi puhul teistest ette seada (Entman, 1993).

Lood, mida edastatakse grammatiliste ja leksikaalsete valikute kaudu, pole vaid läbipaistvad reaalsust peegeldavad ütlused, vaid ideoloogiad või uskumuste süsteemid, mis räägivad sellest, milline maailm on või peaks olema – need lood võistlevad omavahel normiks saamise pärast (Richardson, 2007, viidatud Koteyko, 2016 kaudu). Kriitilise diskursusanalüüsi põhiline panus on peidetud muustrite valgustamine lingvistiliste võtete kaudu, mida kasutatakse mitmes tekstis ja mis annavad edasi sama ideoloogiat (Stibbe, 2015, viidatud Koteyko, 2016 kaudu).

Diskursust nähakse seega kriitilises diskursusanalüüsis kui eesmärgipäraste lingvistiliste aktide kogumikku, mis üritavad „loomulikeks saanud“ (*naturalized*) tähendusi luua või asendada.

Stilistiliste ja struktuuriliste elementide uurimine aitab valgustada, kuidas keelelised aktid kas peidavad või rõhutavad huve ja võimusuhteid, ning millised on politiseerimise ja mediatiseerimise protsessid (Anderson, 2009, viidatud Koteyko, 2016 kaudu).

Süüdistamise, süü vältimise ja õigustamise uurimise aluseks on Tartu Ülikooli kommunikatsiooniuuringute teaduri Sten Hanssoni välja töötatud analüüsiraamistik, mis sisaldab praktilisi töövahendeid diskursusanalüüsiks, et paremini analüüsida keelt, mille kaudu poliitikud ja organisatsioonid süüd väldivad ja oma tegevust õigustavad. Neid vahendeid kasutades saab uurida konfliktseid juhtumeid – ühelt poolt seda, kes süüdistab keda, milles ja kuidas, ning teiselt poolt seda, kuidas süüdistatav vastab. Süüdistamist ja õigustamist uurivas kirjanduses on sellist vastanduvat olukorda kirjeldatud ka kui „süümänge“, mis viitab sellele, et mõlemad pooled osalevad mängus, mida on võimalik kas kaotada või võita, ning et mängu oskus seisneb keeleliste vahendite kalkuleeritud ja oskuslikus kasutuses (Hansson, 2018). Kuna osalejate rollid võivad kiirelt ühes või teises suunas muutuda, näiteks süüdistajat võib vastu süüdistada, on süümängude analüüsis vaja tähelepanelikult jälgida, kuidas, kes, mille suhtes ja mis eesmärgil süüdistusi välja jagab. Samuti tuleb analüüsida, kas mõni „käik“ mängus pole mitte süü vältimiseks ennetavalt tehtud, kas süüdistuse esitaja jätab midagi välja, lükkab tagaplaanile, või vastupidiselt rõhutab teatud aspekte (Hansson, 2018).

Süüdistus või süü omaks võtmine võib rikkuda isiku või organisatsiooni maine ja seega vähendada tema võimu. Seega on süü vältimine osa poliitikute ja ametnike igapäevaelust ning juhib olulisel määral nende tegevust. Kui peab langetama kahjusid tekitavaid poliitilisi otsuseid, võib valitsus üritada hajutada või ajatada kadusid, nii et konkreetne „kaotaja“ ei ole ilmselgelt tuvastatav või kaotused on lükatud kaugemale tulevikku; delegeerida otsustamise; otsida alternatiivset süüdistatavat (näiteks eelmised valitsused); toetada alternatiivset otsust, mis on populaarne; hajutada süüd, jagades seda võimalikult paljude osapooltega; või kujutada otsust kui paratamatust. (Weaver, 1986, viidatud Hansson, 2018 kaudu). Süü vältimise strateegiad võivad ka olla seotud teema esitamise viisiga (*presentational strategies*), nagu näiteks: argumenteerimine süü piiramiseks või vähendamiseks (vabanduste toomine), süü moonutamine õigustatud teoks (õigustamine), katsed probleemi eitada (vahel koos

vasturünnakuga), ennetava vabandamisega süü hajutamine, teema muutmine, või üldse madala profiili hoidmine (info jagamise piiramine, vaikimine, samal ajal tagatubades ähvardamine või meedia mõjutamine) (Hood, 2011, viidatud Hansson, 2018 kaudu).

Süümängus on võiduks publiku poolehoid ja avaliku arvamuse pöördumine ühe või teise poole kasuks. Hansson soovib uurida sõnavõtte süümängudes kui konteksti muutvaid tekste, kus teksti looja kas jätab ära, lükkab tagaplaanile, rõhutab või muudab teatud aspekte. Süümängus osalejad võivad oma esituslikus tegevuses keskenduda kas teise poole isikuomadustele, õigustele ja kohustustele, või nende tegevuse tagajärgedele. Samas see eeldab ühist väärtuste süsteemi (Hansson, 2018).

Süüdistamine on ka üks viis, mille kaudu saab enama võimuga grupe ja üksikisikuid n-ö välja kutsuda, kui nad põhjustavad või aitavad kaasa ebaõiglusele, ebavõrdsusele, ksenofoobiale ja muudele ühiskonnaprobleemidele, mida vähema võimu hoidjad näevad kohana, kus on vaja otsustavalt sekkuda. Seega kui süüdistamine on nõrgema poole vahend, on süü vältimine tugevama oma, mida viimane saab rakendada ühiskonna kriitika tõrjumiseks ja võimu säilitamiseks. Süüdistamist ja õigustamist võib vaadata ka kui pooltevahelist dialoogi, mille käigus nad annavad asjadele, tegudele ja mõistetele tähendust (Hansson, 2018). Sellest lähtuvalt vaatan analüüsitavaid tekste ka kui dialoogi, et mõlema poole kasutatud võtetest ja seisukohtadest paremini aru saada.

Süü vältimiseks kasutavad poliitikud vabandusi või õigustusi, üritavad avalikkuse tähelepanu juhtida kriitikat ligitõmbavatel probleemidel eemale, või piiravad ligipääsu inkrimineerivale informatsioonile ja hoiavad madalat profiili (Hood, 2011, viidatud Hansson, 2018 kaudu). Samuti kuuluvad süümängu võtete hulka tegelaste ja tegevuste kujutamine, argumenteerimine ja õigustamine, raamistamine ja positsioneerimine, eitamine ja teema intensiivistamine/pehmemdamine (Hansson, 2018). Näiteks, kui räägitakse tegijatest või tegevustest, võib esineda teatavaid muutusi selles, kuidas kujutatakse tegijat, tegevusi, tegevuskohti, põhjuslikke seoseid jne, mille käigus muudetakse nende konteksti (Van Leeuwen ja Wodak 1999, viidatud Hansson, 2018 kaudu). See võib tähendada sõnumi verbaalsete või visuaalsete osade kustutamist, lisamist, ümber korraldamist (sündmuste aegrea puhul, et viia süü mujale), või süüdistamist väärt elemendi asendamist, et esile tõsta midagi muud ja

positiivset (Hansson, 2018). Ühe elemendi asendamist ja teise esile tõstmist on kirjeldatud ka kui „jah, aga“ taktikat (Hansson, 2015).

Süüdistajad seevastu kasutavad sarnaseid strateegilisi võtteid, et „kinnitada“ süüd süüdistatava külge. Näiteks võivad nad jätta kõrvale teise poole positiivsed omadused, (liigselt) rõhutada poliitika tagajärje tõsidust (kasutades sõnu nagu „kriis“ või „katastroof“), samuti tõsta ümber sündmuse aegreas, et süüdlane näeks välja süüdlaslikum, või asendada poliitika tegelikud taotlused (nt kliimamuutustega võitlemine) kujutustega, mis tavaliselt tõmbavad kriitikat ligi (liigne või ebasobiv riigi raha kulutamine). Samuti võivad süüdistajad tegijaid või tegusid kujutada positiivse („võimalus“) või negatiivse („möödalask“) (Hansson, 2018).

2. Valim

Valimi koostamiseks alustasin juunis 2019 kliima teemat kajastavate artiklite kogumist, mis oli osa regulaarsest meedia tarbimisest. Magistritöö analüüsi esimese etapi jaoks valisin välja 178 artiklit, mis avaldati vahemikus 17.08.2018 kuni 28.04.2020. Kuigi sihilikumat meediaseiret ja kogumist alustasin 2019. aasta juunis, kuna siis tõstatus kliimanetraalsuse eesmärgiga seotud arutelu, oli tausta ja konteksti täiendamiseks vaja kohati ka otsida juurde artikleid varasemast perioodist. Otsisin artikleid märksõnade („kliima“, „kliimapoliitika“, „kliimanetraalsus“, „kliimalepe“, „õlitehas“, „rafineerimistehas“) abil või konkreetsete kõneisikute kaupa. Artiklite kogumisel vaatasin ka läbi seotud artiklid, mis andsid võimaluse samal teemal tehtud sõnavõtte analüüsida.

Artiklite valimisel ei piiranud ma valikut väljaannete osas, vaid lähtusin vajadusest kajastada võimalikult laia kõneisikute ringi. Kõige enam kliima- ja kliimapoliitika teemalisi artikleid oli Eesti Rahvusringhäälingus (ERRis), mistõttu on ka ERRi osakaal valimis kõige suurem. Valimis on 178 artiklit järgmistest väljaannetest (väljaandele järgnev arv näitab, mitu artiklit on konkreetsest väljaandest valimis esindatud): Eesti Rahvusringhääling 81, Postimees 41, Eesti Päevaleht 14, Eesti Ekspress 12, Delfi Ärioleht 6, Delfi uudised 7, Maaleht 5, Äripäev 6, Põhjarannik 3, Sakala 1, Õhtuleht 1, Pealinn 1.

Artiklite valiku põhiliseks kriteeriumiks oli seos magistritöö teemavaliku ja uurimisküsimusega; täpsemalt, kas artikkel rääkis kliimapoliitikast või sellega seotud teemast (näiteks kliimaneutraalsuse eesmärgist või Eesti Energia õlitehasest kliimadebati kontekstis), ning kas see sisaldas valitsuse süüdistamist või valitsusepoolset õigustamist. Süüdistuse või õigustuse tuvastamisel lähtusin analüüsiraamistiku osas kirjeldatud võtetest, mida süüdistamisel või õigustamisel kasutatakse.

Järgmiseks võtsin kogutud artiklid, valisin tekstist süüdistamist/õigustamist sisaldavad tsitaadid ja jagasin valitud artiklid kolme kategooriasse, vastavalt sellele, kas tekst sisaldas süüdistust, õigustust või materjali, mis oli taustateadmiste ehk teema parema mõistmise ja avamise jaoks potentsiaalselt vajalik. Eesmärk oli kaardistada kliimamuutusteteemalisi sõnavõtte, et tuvastada, millised kõneisikud valitsust süüdistavad, milliseid süüdistamise võtteid nad kasutavad, ning kas ja kuidas valitsus meedias nendele süüdistustele vastab. Samuti oli artiklite kogumi koostamise eesmärk vaadata, milliste sündmuste ümber enim sõnavõtte koondus, et valida välja põhilised sündmused, millest kirjutas võimalikult lai valik erinevaid huvipooli, et saaks kõrvutada nende süüdistavaid ja õigustavaid sõnavõtte meedias.

Koostatud tabeli alusel leidsin, et põhilised sündmused, mille puhul esines kõige enam süüdistavaid seisukohti ja nendega seonduvalt õigustusi, olid valitsuse 20.06.2019 otsus mitte liituda Euroopa Ülemkogul kliimaneutraalsuse eesmärgiga ja 27.03.2020 tehtud otsus eraldada Eesti Energiale 125 miljonit eurot uue õlitehase ehitamiseks. Selle hinnangu põhjal valisin ka need kaks sündmust analüüsitavateks sündmusteks. Lugude valimisel lähtusin eelkõige sellest, et artikkel pidi sisaldama viidet kliima teemale, kas süüdistust või õigustust, ning rääkima konkreetsemalt juhtumist, mille analüüsimiseks valisin. Samuti jälgisin, et kuupäevaliselt oleks sõnavõttud selgelt seotud just analüüsitava sündmusega. Valitud tekstid on toodud ka tabelina (Lisas 1).

2050 kliimaneutraalsuse eesmärgi arutelu teemal analüüsin järgnevate kõneisikute sõnavõtte:

- Keit Pentus-Rosimannus, Reformierakond, Riigikogu liige, endine keskkonnaminister, endine välisminister.
- Rene Tammist, Sotsiaaldemokraadid, endine ettevõtlus- ja infotehnoloogiaaminister
- Urmas Jaagant, ajakirjanik, vaadeldaval perioodil Postimehe poliitikatoimetuses.
- Erik Moora, Eesti Ekspressi peatoimetaja.

- Jüri Ratas, Keskerakond, Peaminister.
- Mart Helme, Eesti Konservatiivne Rahvaerakond, siseminister.
- Rene Kokk, Eesti Konservatiivne Rahvaerakond, keskkonnaminister.
- Martin Helme, Eesti Konservatiivne Rahvaerakond, rahandusminister.

Eesti Energia õlitehase arutelu teemal analüüsin järgnevate kõneisikute ja huvipoolte sõnavõtte:

- Katri Raik, Sotsiaaldemokraadid, Riigikogu liige, endine siseminister.
- Noorteühendused (Bioteaduste Üliõpilaste Selts, Eesti Maaülikooli Keskkonnakaitse Üliõpilaste Selts, Eesti Maaülikooli Üliõpilasesindus, Eesti Reformierakonna Noortekogu, Eesti Üliõpilaskondade Liit, EGEA- Tartu, Fridays For Future Eesti, Ida-Virumaa Noortekogu, Keskkonnateadlike Tudengite Selts, Lääne-Virumaa Noortekogu, Noor Eesti 200, Noored Rohelised, Noored Sotsiaaldemokraadid, Pärnu Linna Noortekogu, Pärnumaa Noortekogu, Sillamäe Noortenõukogu, Tartumaa Noortekogu, Tartu Ülikooli üliõpilasesindus, Tartu Üliõpilaste Looduskaitsering).
- Piret Väinsalu, Eestimaa Looduse Fondi kliimaekspert.
- Taavi Aas, Keskerakond, majandusminister.
- Jüri Ratas, Keskerakond, peaminister.
- Martin Helme, Eesti Konservatiivne Rahvaerakond, rahandusminister.

Enne analüüsi juurde asumist lisan aegrea olulisemate sündmustega, mis annavad ülevaate valitud sündmuste eelsest ja järgsest kontekstist, millesse analüüsi tekstid kuuluvad.

Kliimadebatiga seotud sündmuste aegrida

20.08.2018	Greta Thunbergi esimene protest
05.10.2018	IPCC annab välja üleilmse kliimasoojenemise 1,5 kraadi eriraporti
23.10.2018	Riigikogu arutab teisipäevasel istungil oluliselt tähtsa riikliku küsimusena „Eesti vajab põlevkivienergeetikast väljumise strateegiat ehk PÕXITit“
28.11.2018	Euroopa Komisjon esitleb pikaajalist kliimavisiooni aastaks 2050
03.03.2019	Toimuvad XI Riigikogu koosseisu valimised
15.03.2019	Koolinoored osalevad esimest korda Fridays For Future meelevaldusel Eestis

- 24.04.2019 Uus valitsus astub ametisse
- 04.06.2019 Euroopa Komisjoni esindaja esitleb Riigikogus kliimakava
- 04.06.2019 Eesti Energia teatab 1300 töötaja sundpuhkusele saatmisest
- 20.06.2019 Ülemkogu kohtumisel Brüsselis jääb Eesti kõrvale kokkuleppest, millega kavandatakse ELi liikumist kliimaneutraalse majanduse suunas aastaks 2050
- 27.06.2019 Valitsus annab põhimõttelise nõusoleku toetada rafineerimistehase ehitamist
- 19.08.2019 Peaminister Ratas arutas noortega kliimamuutuste vastu võitlemist
- 27.08.2019 Riigihalduse minister Jaak Aab annab Eesti Energia õlitechase detailplaneeringule heakskiidu
- 11.09.2019 Valitsus loob kliima- ja energiakomisjoni
- 13.09.2019 Toimub Riigikantselei ja Eesti Teaduste Akadeemia korraldatud konverents „Kliimaneutraalsus – häving või edu?“
- 23.09.2019 ÜRO kliimakohtumine New Yorgis
- 27.09.2019 Üleilmne kliimastreik, Toompeal paarsada streikijat
- 01.10.2019 SEI avaldab uuringu „Eesti kliimaambitsiooni tõstmise võimaluste analüüs“ tulemused
- 03.10.2019 Eesti liitub ELi kliimaneutraalsuse plaaniga aastaks 2050
- 11.12.2019 Euroopa Komisjon esitleb pikaajalist kliimavisiooni aastaks 2050
- 11.12.2019 Riigikogu kiidab heaks 2020. aasta riigieelarve, mis näeb ette muuhulgas 125 miljoni eraldamist Eesti Energiale uue õlitechase ehitamiseks
- 11.12.2019 Ajakiri Time kuulutab Greta Thunbergi aasta inimeseks
- 27.03.2020 Valitsus annab rahandusministrile volitused Eesti Energia omakapitali suurendamiseks rahalise sissemaksena 125 miljoni ulatuses. St „roheline tuli“ õlitechasele
- 28.03.2020 Noorteühendused teevad ühispöördumise valitsusele Eesti Energia õlitechase investeringu peatamiseks
- 28.04.2020 Fridays For Future Eesti esitab halduskohtule kaebuse, et taotleda Eesti Energia uue õlitechase ehitusloa tühistamist

12.05.2020 Eestimaa Looduse Fond esitab 24 Euroopa kodanikuühenduse nimel Euroopa Komisjoni presidendile Ursula von der Leyenile päringu Eesti valitsuse põlevkivitööstuse investeeringute sobivuse kohta rahvusvaheliste lepetega

4. ANALÜÜS

Magistritöö analüüsi osas vaatan kahe sündmusega seotud süüdistusi ja õigustusi meedias. Esimene neist on valitsuse otsus 20.06.2019 Euroopa Ülemkogul mitte toetada eesmärki kliimaneutraalsus saavutada aastaks 2050. Teine on valitsuse otsus 27.03.2020 eraldada Eesti Energiale 125 miljonit eurot uue õlitehase ehitamiseks Auverre. Mõlema sündmuse analüüsi alguses kirjeldan sündmuste konteksti, seejärel toon välja, millised teemad ehk süüdistusliini kummagi teema puhul kõige rohkem aruteludes esinesid. Seejärel esitan iga süüdistusliini kohta süüdistuse ja õigustuse, et uurida milliseid keelelisi võtteid kõneisikud süüdistustes kasutasid.

4.1 Süüdistused ja õigustused seoses 2050 kliimaneutraalsuse eesmärgi aruteluga Euroopa Ülemkogus

Kui ÜRO kliimapaneel 05.10.2018 oma viienda vaheraporti avaldas, järgnes sellele Euroopa Liidu tasandil kiire reaktsioon, sest eelneva aasta jooksul oli Euroopa Komisjon kliima teemal pidanud konsultatsioone nii huvipoolte kui ka avalikkusega. 28.11.2018 esitles Euroopa Komisjon pikaajalist kliimavisiooni aastaks 2050, mis põhilise uuendusena sisaldas nägemust kliimaneutraalsest Euroopast aastaks 2050. Kevadel 2019 toimusid Eestis Riigikogu valimised, millele järgnevalt moodustasid endise Keskerakonna, Sotsiaaldemokraatide ja Isamaa valitsuse asemel koalitsiooni Keskerakond, Isamaa ja EKRE.

Juba valimiste eel oli EKRE selgelt väljendanud oma kliimaskeptilist seisukohta. Näiteks kirjutab 21.02.2019 ERR, et valimisdebat käigus väljendas erakonna esimees Mart Helme kliimamuutuste suhtes skepsist: „On see ajutine? Millest see tingitud on? On see tingitud päikeseenergiast?“ (Krjukov, 2019). Võib järeldada, et EKRE skeptilisus kliimamuutuste

inimtekkelisuse suhtes on ka üks põhjustest, miks 20.06.2019 Brüsselis toimunud Euroopa Ülemkogu ei saanud peaminister Jüri Ratas valitsuselt mandaati Eesti nimel kliimanetraalsuse eesmärgiga ühinemiseks (Moora, 2019a).

Järgnevatel nädalatel avaldati meedias süüdistavaid seisukohti, mille hulgast olen järgnevalt analüüsiks valinud süüdistust sisaldavad tsitaadid põhiliste tõstatatud teemade ehk süüdistusliinide kaupa. Iga süüdistusliini juures kirjeldan kõigepealt süüdistuse konteksti, seejärel analüüsin teksti töö teoreetilisest alusest lähtuvalt, ning süüdistusele järgevalt uurin vastaval teemal avaldatud õigustust.

Kogutud artiklitest joonistusid põhiliste süüdistusliinidena järgmised teemad:

- Süüdistus: Kliimanetraalsuse eesmärgist kõrvale jäämine on teistest riikidest mahajäämine, kuid vaja on möödahüpet.

Õigustus: On vaja teostatavus- ja tasuvusuuringuid, et eesmärgiga liituda.

- Süüdistus: Eesmärgiga mitte liitumine põhjustab riigile mainekahju.

Õigustus: Peaminister ja Visegrádi riigid on käitunud vastutustundlikult.

- Süüdistus: Valitsus ei anna ajakirjandusele piisavalt informatsiooni.

Õigustus: Valitsus on juba olulise sammu teinud, aga ootab uuringute tulemusi.

- Süüdistus: EKRE ei tunnista kliimamuutuste inimtekkelisust.

Õigustus: Kliimahüsteeria on sama kui homopaanika – sisse toodud teema.

4.1.1 Kliimanetraalsuse eesmärgist kõrvale jäämine on teistest riikidest mahajäämine, kuid vaja on „möödahüpet“

Esimesena võtab sõna pärast Euroopa Ülemkogu kohtumise lõppu 20.06.2019 Brüsselis peaminister Jüri Ratas, kes selgitab olukorda ERRile antud intervjuus. ERRi Brüsseli korrespondendi Epp Ehandi küsimusele, miks Eesti ei saa kliimanetraalsuse eesmärgiga nõus olla, vastab peaminister õigustusega, mida järgnevalt analüüsin.

- 1 Ma seda kindlasti ei ütleks, et Eesti ei saa nõus olla, kõik riigid leppisid kokku ju
- 2 ühises lõppjäreluses. See on see, et me toetame Pariisi kliimakokkulepet, kindlasti
- 3 Eesti toetab ka seda, et me liigume edasi kliimanetraalsuse suunas. Me töötame

4 selle nimel, et see saavutada 2050. See eeldab väga paljude riikide puhul
5 lisaanalüüse ja uuringuid nii Euroopa Komisjoni poolt kui ka siseriiklikult ja täna
6 keskkonnaministeerium vastavalt siis Eestis siseriiklikku sellist analüüsi viib läbi ja
7 see peaks septembris-oktoobris valmis olema (Ehand, 2019).

Selles õigustuses on süü vältimine on ilmne eelkõige eituses (rida 1) – kuigi Eesti on nelja riigi seas, mis ei olnud eesmärgi sõnastusega nõus, eitab peaminister, et Eesti pole nõus selle suunaga, ja kinnitab, et Eesti on siiski kliimaneutraalsuse suunas liikumas. Kui vaadata seda sõnavõttu süüväitmisavanguna, siis võib selles käigus näha eituse ja info peitmise võtteid, mida kõneleja kasutab potentsiaalsete süüdistuste vältimiseks. Järgnevalt lisab Ratas, et „kõik riigid leppisid kokku ju ühises lõppjäreluses“ (read 1–2), kuid siin jätab ta info „kustutamise“ võtet kasutades välja olulise fakti – neli riiki, kaasaarvatud Eesti, ei olnud nõus kliimaneutraalsuse saavutamise tähtajaga 2050, mis lõppjäreluses jäi esialgu „joone alla“ (Ehand, 2019). Kuna aastaarv oli esialgu detail, mis lõppjärelusest kõrvale jäi, siis on võimalik järeldada, et just see oli problemaatiline tingimus leppes. Kuid Ratas ei ütle otse välja, et just tähtaeg oli probleemiks, väites vastupidiselt, et „Me töötame selle nimel, et see saavutada 2050“ (read 3–4). Edasi on võimalik süü hajutamisenähtuse tõlgendada peaministri väidet, et „väga paljude riikide puhul“ on vaja lisaanalüüse (read 4–5), sest „väga“ on liialdus, kuna vaid neli riiki polnud ettepoole toodud tähtajaga nõus. Analüüside tulemuste ootamisele viidates (eeldatav valmimisaeg september-oktoober) lükkab Ratas vastutuse otsuse tegemise eest edasi ja võidab seega lisaks 3–4 kuud, et uue koalitsioonipartneriga kokkuleppele jõuda. See on ühtlasi diskursiivne võte, millega peaminister üritab ajatada kadusid, nii et konkreetne kahju või kaotused on lükatud eemale tulevikku (Weaver, 1986, viidatud Hansson, 2018 kaudu).

Kui vaadata selle sõnavõtu konteksti ja uurida, mis üldse oli kliimaneutraalsuse leppe eesmärk, siis võib selle leida liikmesriikide heakskiidetud visioonidokumendist, mis avaldati 28.11.2018 pealkirjaga „Puhas planeet kõigi jaoks. Euroopa pikaajaline strateegiline visioon, et jõuda jõuka, nüüdisaegse, konkurentsivõimelise ja kliimaneutraalse majanduseni“. Selle dokumendi eesmärki kirjeldav peatükk väljendab selgelt, et „algatatakse Euroopa otsustajaid ja kodanikke kaasav põhjalik arutelu selle üle, kuidas peaks Euroopa 2050. aastaks valmistuma...“ (Euroopa Komisjoni teatis, 2018). Seega põhjendus lisaanalüüsivajaduse järele ei pea paika, kuna tegemist oli poliitilise tahte väljendusega, millele pidigi järgnema lisaanalüüsivajaduse periood, kus nii Euroopa Liidu tasandil kui ka liikmesriikides asutakse uurima, millised on iga riigi

võimalused kliimaneutraalsuse poole liikumise osas. Võib järeldada, et valitsuskoalitsiooni sees puudus poliitiline tahe selles suunas liikuda ja oli vaja lisaiega, et selle tahteni jõuda.

Süüdistajate seas esimeste hulgas võtab 21.06.2019 Eesti Päevalehe vahendusel sõna Riigikogu liige ja endine keskkonnaminister Keit Pentus-Rosimannus opositsioonierakonnast Reformierakond. Teda võib pidada kliimaküsimustes opositsiooni liidriks, nii tänu varasemale kogemusele keskkonnaministrina kui ka kliimateemaliste sõnavõtude sageduse pärast meedias ja Riigikogus. Süüdistuse põhilise liinina rõhub Pentus-Rosimannus raamistusele, mis kujutab eesmärgist kõrvale jäämist kui mahajäämist võrreldes teiste riikidega.

- 1 Magame maha võimaluse kujundada Eestist moodsate tehnoloogiliste lahenduste
- 2 testimislava. Minevikku kinni jäämine tähendab ka juba õige pea
- 3 konkurentsivõimetuks muutuvat energiasektorit – sest kõik ülejäänud vähegi
- 4 tulevikust hoolivad riigid jõuavad meist ette, teevad energiahüppeset oma
- 5 konkurentsieelise ja panustavad sellega oluliselt nutikama ja säästlikuma
- 6 tehnoloogia kasutusele võtmisesse, parandades seeläbi inimeste elukeskkonda ja
- 7 tervist... Andsin nõu valitsusel selgelt välja öelda, et toetame kliimaneutraalsust
- 8 hiljemalt 2050. aastaks. Analüüse, millele toetuda, on tehtud mitmeid. Nüüd on
- 9 vaja ka otsuseid langetada (Pentus-Rosimannus, 2019).

Kõneleja kujutab siin otsust mitte liituda ülejäänud riikide tahteavaldusega liikuda kliimaneutraalse ühiskonna suunas, kasutades metafoorseid kujundeid nagu maha magamine (rida 1) ja minevikku kinni jäämine (rida 2), mille ta omakorda seostab tagajärjega „konkurentsivõimetuks muutuv energiasektor“ (rida 3). Maha magamisele viidates kujutab autor valitsust tegevusetus seisus kui hooletut või laiska, millega maha magamise kujundit tavaliselt seostatakse. Veel süüdistab ta kaudselt valitsust riigi tulevikust mitte hoolimises, sõnades, et „kõik ülejäänud vähegi tulevikust hoolivad riigid jõuavad meist ette“ (read 3 ja 4). Seega kujutab ta valitsuse otsust eesmärgist kõrvale jääda ka kui kahju allikat, mille tagajärjena kannatavad energiasektor (rida 3), inimeste elukeskkond ja tervis (read 6 ja 7). Vastuseks Jüri Ratase põhjendusele lisaanalüüside vajaduse kohta osutab ta faktile, et analüüsid on juba tehtud (rida 8) ja otsuseks vajalik informatsioon on juba olemas, lükates seega põhjenduse ümber.

Keit Pentus-Rosimannus viitab ka „energiahüppele“ (rida 4). „Hüppe“ mõte tuleb infotehnoloogia valdkonnast ja viitab hetkele, kus Eesti pärast iseseisvuse taastamist sai sisuliselt tühja koha pealt „hüpata üle“ teistest etappidest, mida arenenumad riigid olid juba toleks hetkeks läbimas või läbinud, ja minna uute lahenduste juurde, mis andis riigile eelise – ei olnud iganenud arvutiparki ja süsteeme, mis vajasisid asendamist, vaid saime asuda uudsete vahenditega valdkonda arendama, mis andis tugeva konkurentsieelise. Möödahüppe vajalikkusest energeetika valdkonnas on näiteks rääkinud ka president Kersti Kaljulaid, kes toob Eesti edulugude näiteid valdkondadest nagu rahareform, maksusüsteem, ennetav meditsiin, digiriik ja infotehnoloogia, kutsudes valitsust üles „möödahüpe“ sooritama ka energeetikavaldkonnas (Väre, 2019).

Kokkuvõtvalt võib Keit Pentus-Rosimannuse sõnavõttu tõlgendada kui üleskutset valitsuse kiiremale tegutsemisele, kus kõneleja üritab lugejas tekitada hirmu maha jäämise ja ilma jäämise ees, mida tihti peale kutsutakse FOMoks (*fear of missing out*). FOMO on küll mõiste, mida on kirjeldatud pigem sotsiaalmeedia kontekstis (Przybylski, 2013), kuid arvestades Pentus-Rosimannuse üleskutset oma artikli lõpus: „Noored, tehke häält!“, on võimalik siiski järeldada, et selle kasutamine siin kontekstis taotluslikult suunab lugejat mahajäämise hirmu poole. Tekitades taolist hirmu, on süüdistaja eesmärk panna süüdistavat tegema midagi, mis süüdistaja hinnangul on kahju vältimiseks vajalik, kuid samas ka mobiliseerida seda publiku osa, kes FOMOga nakatub.

Pärast selgitust Euroopa Ülemkogu järel Brüsselis pikemat ega põhjalikumalt selgitust peaministrilt ega teistelt valitsuse liikmetelt otsuse suhtes ei tulnud, kuid nädal hiljem, 27.06.2019 ilmus ERRis uudis selle kohta, et valitsus otsustab esialgu idee tasandil toetada uue põlevkiviõli rafineerimistehase ehitamist. Üks süüdistuste vältimise viis, mida valitsused vahel võivad kasutada, on langetada ebapopulaarseid otsuseid ja neist teatada ajal, kus sellised uudised tõenäoliselt saavad vähem avalikkuse tähelepanu ja seega ka vähem kriitikat. Näiteks selle uudise ilmumisele järgnevalt juulis ja augustis Riigikogu puhkuste tõttu täiskogu istungeid ei toimunud, ning samuti oli komisjonide töögraafik hõre.

4.1.2 Kliimanetraalsuse eesmärgiga mitte liitumine põhjustab riigile mainekahju

Poliitikas on reputatsioon ehk maine hinnaline „valuuta“, kuna selle kahjustamine võib viia võimu, rahaliste vahendite, või töökohakindluse kaotamiseni (Hansson, 2015). Samuti on maine hoidmine nii riikidele, organisatsioonidele kui ka poliitikutele tähtis usaldusväärse seisukohast, mis on aga omakorda igasuguse koostöö ja sellest tulenevate hüvede eeldus. Kui eeldada, et maine säilitamine on oluline motivatsioon poliitikute tegudele või tegemata jätmistele, siis on mainekahju tekkimise riskile viitamine üks võimalik süüdistamise viis. Peale enda isikliku maine, mis on poliitiku jaoks valijaga suhtlemise kontekstis tähtis, on riigi maine poliitiku jaoks aga oluline sellises olukorras, kus ta peab teiste riikide esindajatega läbima – näiteks Euroopa Liidu institutsioonides, rahvus- ja riikidevahelistes läbirääkimistes, mille käigus seatakse paika, kuidas hüved ja kohustused riikide vahel jagunevad. Sageli oli riigi mainele viitamine süüdistustes kõrvutatud ka kolme riigiga, kes samuti eesmärgiga liitumisest kõrvale jäid – Visegrádi riigid Ungari, Poola ja Tšehhi. Järgnevas analüüsis selgitan ka, miks on selline kõrvutamine problemaatiline.

Valisin teiste sarnase sisuga süüdistuste seast katke endise ettevõtlus- ja infotehnoloogiaministri, sotsiaaldemokraadi Rene Tammisti artiklist „Endine ettevõtlusminister: Eestil on potentsiaali vältida kliimakatastroofi, aga praegune valitsus ei taha sellest võimalusest kinni haarata“, mis ilmus 27.06.2019 Eesti Päevalehes. Tsitaadile eelnevas lõigus kirjutab Tammist, et valitsuse otsus oli küll lühinägelik, kuid peaministri kliimanetraalsuse saavutamist toetavad avaldused on lootustandvad.

- 1 Aga täna tuleb meil elada teadmises, et koos Poola, Ungari ja Tšehhiga kuulub Eesti
- 2 nende riikide hulka, mis ei pooldanud sihti jõuda aastaks 2050 süsinikneutraalse
- 3 majanduseni. Seda erinevalt Põhjamaadest, mis on seadnud kliimamuutuste vastase
- 4 võitluse prioriteediks (Tammist, 2019).

Tsitaadi alguses sõnab Tammist, et „täna tuleb meil elada teadmises“ (rida 1), mida on võimalik tõlgendada nii, et kõneleja peab edasist öeldut häbi- ja süüdistusväärseks asjaoluks, kuid samuti võib see ka olla kahetsuse väljendus. Tsitaadis on näha, kuidas Tammist kasutab positiivsele siseringile ja negatiivsele välisgrupile viitamist võttena süümängus, kui ta grupeerib ja nimetab Eestit „koos“ (rida 1) kolme riigiga – Poola, Ungari ja Tšehhi – ning arvab Eesti välja grupist,

kuhu kuuluvad Põhjamaad. Esimene grupp ehk Visegrádi riigid ja Eesti „ei pooldanud“ (rida 2) kliimanetraalsuse poole pürgimist, samas kui teine grupp ehk Põhjamaad „on seadnud kliimamuutuste vastase võitluse prioriteediks“ (read 3 ja 4).

Siin seisneb süüdistus selles, et valitsuse otsus asetab Eesti nende riikide hulka, kelle puhul on Euroopa Liidus viimastel aastatel tõstatunud kahtlused õigusriigi põhimõtetest kinnipidamise suhtes. Nimelt olid Euroopa Kohtus nende kolme riigi vastu algatatud Euroopa Liidu Lepingu artikkel 7 menetlused (Yale Macmillan Center, 2019), mis tähendab, et neid süüdistati Euroopa Liidu alusväärtuste rikkumises, mis on kirjeldatud sama lepingu artiklis 2 (inimväärkuse austamine, vabadus, demokraatia, võrdsus, õigusriik ja inimõiguste, kaasa arvatud vähemuste hulka kuuluvate isikute õiguste austamine). Tagajärjena „võib nõukogu kvalifitseeritud häälteenamusega teha otsuse peatada teatavad õigused, mis tulenevad aluslepingute kohaldamisest kõnealuse liikmesriigi suhtes, sealhulgas peatada selle liikmesriigi valitsuse esindaja hääleõiguse nõukogus“ (Euroopa Liidu Leping, 2016). Õiguste peatamine aga tähendab potentsiaalselt ligipääsu kaotamist hüvedele, mis Euroopa Liidu liikmesusest tulenevad, ning kohtus kinnitust saanud rikkumised võivad kaasa tuua lisaks ka rahalisi trahve. Seega võib järeldada, et see ei ole riikide grupp, kuhu Eesti võiks tahta kuuluda, vastupidiselt Põhjamaadele, mis on iseseisvuse taastamisest saati olnud Eestile erinevate valdkondade poliitikate arendamisel paljuski eeskujuks.

Pärast eesmärgist kõrvale jäämist 20.06.2019 oli meedia vahendusel võimalik näha peaministrit demonstreerimas oma poolehoidu kliimanetraalsuse suunale. Näiteks kohtus ta augustis noorte kliimaaktivistidega, et olukorda arutada (Vabariigi Valitsuse koduleht, 19.08.2020), lõi valitsuse kliima- ja energiakomisjoni, osales kliimaaktsiooni pooldavate sõnavõttudega Paide Arvamusfestivalil („Kliima ja keskkonna teema, võib julgelt öelda, on Eesti jaoks lähiaastatel peamine narratiiv“ (Killing ja Reeman, 2019)), ning korraldas 13.09.2019 Eesti Teaduste Akadeemiaga koostöös konverentsi „Kliimanetraalsus: häving või edu?“ (Antson, 2019).

Kuna eesmärgist kõrvale jäämise otsust oli selgelt mõjutanud uus kliimaskeptiline koalitsioonipartner EKRE, siis õigustuse poole pealt valisin selles süüdistusliinis tsitaadiks EKRE esimehe ja siseministri Mart Helme sõnavõtu Paide Arvamusfestivalil 10.08.2019, kus erakondade esimeeste debatis oli Sotsiaaldemokraatide esimees Indrek Saar just süüdistanud

valitsust ja täpsemalt EKREt selles, et eesmärgist kõrvale jäämise tõttu on Eesti grupis, kuhu kuuluvad Poola, Ungari ja Tšehhi.

1 Siin on nüüd selline süüdistuste rahe tabanud Eesti Konservatiivset Rahvaerakonda
2 ja ka selle valitsuse peaministrit. Ma pean ütlema, et peaminister on käitunud täiesti
3 vastutustundlikult, nii nagu peaminister peab käituma. Peaminister ei ühinenud
4 uisapäisa lihtsalt nagu lambakarjas kaasa joostes, vaid ütles, et meil on vaja selgusele
5 jõuda, missugused on selle otsuse sotsiaalsed ja majanduslikud tagajärjed Eestile ja
6 kas Eesti on võimeline neid võetavaid kohustusi täitma... Ja täpselt samasugusel
7 positsioonil olid Visegrádi riigid, kes ütlesid, et meie majandus, praegusel hetkel, ei
8 vea nende piirangutega välja (ERR, 2019).

Kõnevooru alguses vastab süüdistatav rünnakuga otse süüdistuse enda pihta, sõnades, et „süüdistuste rahe“ on „tabanud“ tema erakonda ja peaministrit. Sellise võttega kujutab ta ennast ja peaministrit ohvritena ja üritab seada küsimuse alla, kas süüdistus on õigustatud või mitte. Edasi osutab ta peaministri kui isiku väärtusele, kujutades teda kui „vastutustundlikku“ (rida 3) isikut, kes käitub „nagu peaminister peab käituma“ (rida 3). Eesmärgiga ühinemist kujutab Helme kui „uisapäisa“ otsust, mille tegemine oleks olnud võrdväärne lambakarjaga kaasa jooksmisega (rida 4). Selliselt väljendades naeruvääristab Helme ka neid, kes olid nõus liikuma kliimaneutraalsuse poole aastaks 2050, kujutades eesmärki kui midagi, mille suunas ainult rumal lambakari jookseks.

Tsitaadi teises pooles põhjendab Helme otsust esialgu jääda kliimaneutraalsuse eesmärgist kõrvale sotsiaalsete ja majanduslike kaalutlustega, ning tõdeb, et Eestiga samal positsioonil on ka Visegrádi riigid, eirates selle grupeeringu mainelist poolt. Sõnavõtust võib järeldada, et siseministri hinnangul ei ole riigil piisavaid vahendeid, et riigi tegevust kliimaneutraalsuse eesmärkidega vastavusse viia. Samas tuleb silmas pidada, et kliimadebati taustal arutas valitsus ka paralleelselt suurinvesteeringute tegemist riikliku energiaettevõtte Eesti Energia tegevuse toetamiseks ja laiendamiseks, mille vastavus kliimaneutraalsuse eesmärgiga oli ebaselge.

4.1.3 Valitsus ei anna ajakirjandusele piisavalt informatsiooni

Üks võimukandja võimalus võimu säilitada on mitte edastada informatsiooni, mis võiks pälvida kriitikat ja seega tõmmata ligi ka süüdistusi, mis võiks võimupositsiooni ohustada.

Kliimaneutraalsuse eesmärgist kõrvale jäämise järgselt oli meedias märgatavalt vähe sõnavõtte valitsuse kliimaskeptilise erakonna EKRE poolt, olgugi et kliimamuutuste inimtekkelisusest kõneldes tõmbasid need vähesedki sõnavõttud siiski avalikkuse tähelepanu, ning ühte neist sõnavõttudest analüüsin ka järgmise süüdistusliini juures.

Kui juulis ja augustis võis mingil määral mõista vaikust, siis septembri keskpaigaks oli ajakirjandus muutunud juba kärsituks ja tõmbas tähelepanu märkimisväärsele puudujäägile – kliimaneutraalsuse eesmärgi teemal ei olnud veel sõna võtnud vastutava valdkonna uus minister Rene Kokk erakonnast EKRE. 11.09.2019 arutas valitsus meetmeid, mille kaudu saaks vähendada kasvuhoonegaaside heiteid, ning arutelul andis vaheraportina sisendi ka Stockholmi Keskkonnainstituudi (SEI) Tallinna Keskus, mis vastutas kliimaneutraalsuse teostatavusuuringu läbiviimise eest ja oli selleks ajaks juba jõudnud järelduseni, et kliimaneutraalsus on Eestis teostatav. Järgnevate päevade jooksul ilmus Postimehes viis artiklit, mis süüdistasid keskkonnaministrit kliimadebatist puudumises. Ühest neist artiklitest valisin järgmise analüüsitava süüdistuse ja õigustuse.

Õigustuse poole esitan selle süüdistusliini juures esimesena, kuna see kutsus esile järgneva süüdistuse. 12.09.2019 ilmus Postimehes artikkel „Keskkonnaminister Kokk jäi kliimaneutraalsuse saavutamises kidakeelseks: kahtlemata on väljakutseid“, autor poliitikatoimetuse ajakirjanik Ege Tamm. Artiklist valitud tsitaat sisaldab ministri kirjalikult edastatud vastust küsimusele, mida valitsus kavatab SEI raporti valguses teha. Järgnevas lõigus näeme, kuidas kliima teemal kõneledes asendab minister peateema (millised on üldised suunad, kuidas riik kavatab kliimaneutraalsuse poole liikuda?) vastuses valdkonna alateemaga. Uuring, millele minister viitab, on eespool mainitud SEI teostatavusuuring:

- 1 Tegelikult suvel valitsus juba astus suure sammu – otsus raudtee
- 2 elektrifitseerimiseks hiljemalt 2028. aastaks ja uute elektri- ja hübriidrongide
- 3 ostmiseks. Et aga tegemist on esmaste uuringu tulemustega, siis kindlad sammud
- 4 selguvad uuringu lõplikul valmimisel. Uuringu tulemuste detailsem arutelu ongi
- 5 kliima- ja energiakomisjoni järgmise 6 kuu tööplaanis (Tamm, 2019).

Kuigi transport ja sellest tekkivad heitgaasid on kliimamuutuste kontekstis oluline teema, peab siinkohal arvestama asjaoluga, et energeetikaga võrreldes on valdkonna osakaal heitmete

tekitamisel oluliselt väiksem. Viimaste andmete järgi aastast 2018 tuli 88% kasvuhoonegaaside heitmetest energiasektorist, ning sellest omakorda 13,7% transpordist (12% koguheitest) (Keskkonnaministeerium, 2019).

Transpordi valdkonnas heitmete vähendamine on kahtlemata vajalik, kuid vestluses kliimapoliitika suuremate suundade üle on võimalik seda pidada teema asendamiseks või kõrvale juhtimiseks, sest peamine teema kliimadebatis on siiski energeetika. Samuti viitab minister Kokk uuringu tulemuste ootamisele ja sellele järgnevale arutelule, mis on samuti ratsionaalne õigustus, kuid poliitilise tahte väljendamise jaoks ebavajalik, seega siinkohal jälle diskursiivne võtte, mille eesmärk oli otsusest tulenevat kahju ajas edasi lükata. Kui küsimus on eelkõige poliitilises tahtes, mis oli 2050 kliimanetraalsuse eesmärgi seadmise mõtte, siis selle avaldamine siiski ei eelda eelnevate uuringute läbiviimist.

Kuna ministri vastused ajakirjanike küsimustele olid lühikesed ega andnud kliimaeesmärkide poole liikumise kohta piisavalt infot, esitas Postimehe poliitikatoimetuse ajakirjanik Urmas Jaagant ajalehe vahendusel ministrile sellekohase süüdistuse. 14.09.2019 avaldatud artiklis „Tähtis, aga täiesti kuss“ süüdistab Jaagant Rene Kokka vähese teabe edastamises, vaatamata ajakirjanike katsetele saada temalt kliimapoliitika suundade kohta kommentaare.

- 1 EKRE keskkonnaminister Rene Kokk (39) on pehmelt öeldes pildilt kadunud,
- 2 õigemini pole sinna jõudnudki. Mida on ta öelnud Eesti ees seisvate suurte
- 3 keskkonnaprobleemide lahendamise variantide kohta? Kuidas on ta
- 4 kommenteerinud ELi pakutavaid kliimanetraalsuse eesmärke ja nende täitmise
- 5 võimalikkust? Ei olegi.
- 6 Ülimalt ettevaatlik Kokk pole andnud peaaegu ühtegi pikemat
- 7 keskkonnateemadest intervjuud, kuigi neid on küsitud. Arvestades seda,
- 8 kui suurel määral keskkonnateemad tulevikus Eesti elu mõjutama hakkavad, võiks
- 9 ministrilt oodata enam aktiivsust (Jaagant, 2019).

Süüdistuse alguses kujutab autor süüdistatavat kui puuduvat kõneisikut kliimadebatis, kes on „pildilt kadunud“ või „õigemini pole sinna jõudnudki“ (read 1 ja 2). Edasi esitab süüdistaja retoorilisi küsimusi, millele vastab ise, et demonstreerida, millistel teemadel minister oleks pidanud sõna võtma. Süüdistust põhjendades iseloomustab autor ministrit kui ülimalt

ettevaatlikku (rida 6) poliitikut, kes vaatamata ajakirjanike pöördumistele, ei ole ajakirjandusele andnud vastuseid, mida kliimadebati kajastamiseks oleks vaja. Veel rõhutab autor teema olulisust – „suurte keskkonnaprobleemide“ (read 2 ja 3) ja „suurel määral“ (rida 8) on rõhuasetused, mis on mõeldud näitamaks, et teema on kaalukas ja vastuseid väärt.

Pärast Postimehe süüdistusi keskkonnaministri suunal ilmub 24.09.2019 ERRis pikk intervjuu, kus minister Kokk vastab pikalt ja põhjalikult ajakirjanik Toomas Sildami esitatud küsimustele, ning ka edaspidi on keskkonnaministri sõnavõtte ja kliimapoliitikaga seotud otsuste selgitusi meedias tihemini näha (Sildam, 2019b).

4.1.4. EKRE ei tunnista kliimamuutuste inimtekkelisust

Nagu eelnevalt kirjeldasin kliimakonfliktide ja -debattide peatükis (1.2), on kliimamuutuste puhul keskne mõiste „inimtekkelisus“. Kuigi kliimamuutusi uurivad teadlased on pea ühehäälselt nõus, et kliimamuutused on inimeste põhjustatud, on selles kahtlemine siiski kliimadebatis üks konfliktide allikas. Uuringud, mis vaatasid seoseid kliimaskepsise ja paremäärmuslike poliitiliste jõudude vahel, on leidnud, et parempoolsed/konservatiivsed poliitikud väljendavad suurema tõenäosusega skepsist kliimamuutuste ja inimtekkelisuse suhtes kui nende vasakpoolsed/liberaalsed ametikaaslased (Forchtner, 2019). Samuti on uuringud leidnud, et paremäärmuslikud poliitikud kasutavad sageli oma argumentatsioonis viiteid „rahva tahte“ kaitsmisele, ning avaldavad skepsist teadustöendite suhtes, kliimapoliitika protsesside suhtes (kas peavoolu kliimapoliitika ikka on õige suund), ning kliimamuutustega võitlemise suhtes (kas kliima teemal peavad tegutsema eraisikud, riik või hoopis keegi muu). Sageli väljendavad nad ka muret riigi suveräänsuse pärast kliimadebati kontekstis ning näevad üleilmseid kliimapoliitilisi suundi ohuna riigi iseseisvale otsustusvõimele (Forchtner, 2019).

Uuringute käigus leitud teemad, millele paremäärmuslikud poliitikud veel viitavad, on kliimamuutus kui pettus, kui uus religioon, rünnakud tuuleenergia tuulikute kasutamise vastu, ning viited vasakpoolsete/liberaalide kliimamuredele kui hüsteeriale (Forchtner, 2019). EKRE määratleb end kui rahvuskonservatiivset erakonda (EKRE koduleht, 2020), mis poliitilise spektri parem-vasak-skaalal äärmuses ei ole, kuid nende sõnavõttudes kliimamuutuste teemal

on võimalik leida kujutusviise, mille kasutamist Forchtner ja teised varasemad uuringud on täheldanud paremäärmuslike poliitikute sõnavõttudes.

Järgnevas analüüsilõigus vaatan, milliseid keelelisi võtteid kasutab valitsuse rahandusminister Martin Helme, vastates 1.10.2019 ajakirjanik Mirko Ojakivi süüdistust sisaldavale küsimusele: mida minister ütleks kliimaaktivistidele ja streikijatele, kes nõuavad valitsuselt kiiremat tegutsemist kliimapoliitika valdkonnas? Süüdistus on siin kaudne, kuna ajakirjanik ise intervjuueeritavat ei süüdistata, vaid viitab küsimuses streikijate ja aktivistide süüdistustele.

- 1 Minu meelest on kliimahüsteeria Eestisse importimine samasugune probleem nagu
- 2 oli homopaanika. Selles mõttes see ei ole Eestist välja kasvanud ühiskondlik nõue,
- 3 et me peame oma majanduse radikaalselt ümber tegema. See on väljastpoolt tulnud
- 4 teema. Ei ole mingit küsimustki, et see on väljastpoolt tulnud väga suur surve Eesti
- 5 valitsusele Euroopa Liidu poolt. Eks me peame sellele survele kuidagi vastama,
- 6 reageerima sellele. Aga seda tuleb teha läbimõeldult, oma huvid selgelt
- 7 defineerides ja oma huvide eest selgelt seistes (Ojakivi, 2019).

Süüdistusele vastab Martin Helme rünnakuga kliimamuutuste vastu võitlemise vastu, kutsudes seda „kliimahüsteeriaks“ (rida 1), ning eksitava analoogia võtet kasutades seob selle „homopaanikaga“ (rida 2). On võimalik järeldada, et siinkohal viitab rahandusminister arutelule, mis ümbritses Eestis samasooliste isikute abiellumise seadustamist. Sidudes kliima teema ja „homopaanika“, ütleb ta seega oma valijale, kes tõenäoliselt jagab tema seisukohta samasooliste abielude suhtes, et kliimast hoolimine on võrdne samasooliste abielude toetamisega, kuigi need kaks teemat ei ole omavahel kuidagi seotud. Seose loob ta selle kaudu, et „see on väljastpoolt tulnud teema“ (read 3 ja 4), vastandades seega globaalset/rahvusvahelist kui negatiivset kohaliku tasandiga, mis on siis vastavalt positiivne.

„Ühiskondlik nõue“ (rida 2) on viide rahvale, kes tema sõnul ei ole nõudnud, et valitsus peaks „majanduse radikaalselt ümber tegema“ (rida 3). Edasi kujutab ta ennast ja valitsust kui kangelasi, kes peavad Eestit kaitsma, „vastama“ (rida 5) ja seisma „oma“ huvide eest (rida 7), mida ohustab pahalasena kujutatud „Euroopa Liit“ (rida 5), kelle poolt tuleb „väga suur surve“ (rida 4) Eesti valitsusele. Helme otseselt ei ütle, et Euroopa Liit on pahalane, aga kõrvutusest

võitleva kangelasega on võimalik järeldada, et survestav pool seda on. „Oma“ kasutamine on ka võtte, mille eesmärk on siseringi ja välisringi tekitamine ja vastandamine.

Tsitaadis on näha mitut Forchtneri kirjeldatud teemat, nagu näiteks viitamine hüsteeriale, rahva tahtele ja Eesti riigi kaitsmisele. „Hüsteeria“ ja „paanika“ sõnadega sildistamise eesmärk on naeruvääristamine, mille eesmärk omakorda on tekitada hierarhiat (mina olen parem/väärt rohkem kui see naeruväärne x) ja vastandumist (mittenaeruväärsed vs. naeruväärsed). Samas võib selle eesmärk olla ka vaigistada neid, kes võiks vastasseisukohal olla, nagu näiteks opositsiooni, ajakirjandust või aktiviste.

Järgmisel päeval (2.10.2019) võtab Eesti Ekspressis sõna Erik Moora, Eesti Ekspressi peatoimetaja, kes on korduvalt sõna võtnud ka kliimadebatis, et avaldada poolehoidu kliimaneutraalsuse poole liikumisele ja kriitikat valitsuse tegevusele kliima valdkonnas. Kuigi Moora nimeliselt Helmet ei maini, on võimalik järeldada, et kui Helme naeruväärstav sõnavõtt on ilmunud päev varem, on Moora tekst mõeldud muude hulgas ka sellele vastuseks.

- 1 Samas on ka täiesti sõgedaid argumente, alates kliimaprobleemide täielikust
- 2 eitamisest ja lõpetades kogu selle teema avaliku naeruvääristamisega ja
- 3 eestkõnelejate mõnitamisega. Jäägu see mõnitajate südametunnistusele (Moora, 2019b).

Moora kujutab kliimaskeptikute sõnavõtte kui „täiesti sõgedaid“ (rida 1), seega kaudselt ka nende esitajaid sõgedana. Sõge on tema hinnangul kliimaprobleemide täielik eitamine (read 1 ja 2), kuid lisaks osutab ta kõnelejat nimetamata naeruvääristamisele ja mõnitamisele, mis omakorda loob pildi vastaspoolest kui pahatahtlikust tegijast. Naeruvääristamist ja mõnitamist kujutab ta kui häbiväärset tegu, mis peaks jääma selliste sõnavõtude autorite „südametunnistusele“ (rida 3). Seega seab ta ennast moraalse hinnangu andja positsioonile ning tuletab teisele poolele meelde, et selline käitumine on kohatu, eetika reeglite rikkumine. Samas on võimalik ka teise poole sõgedaks kutsumist naeruvääristamiseks pidada, nii et kuigi autor seab ennast eetiliselt kõrgemale tasandile, langeb ta sisuliselt siiski ka ise naeruvääristamise lõksu.

Kliimaneutraalsuse eesmärki puudutavate süümängude kokkuvõtteks: Süüdistavate sõnavõtude käigus Keit Pentus-Rosimannus raamistas eesmärgist kõrvale jäämist kui

mahajäämist, Rene Tammist viitas positiivsele siseringile ja negatiivsele välisringile (kui Eesti on problemaatiliste riikide seas, siis põhjustab see riigi mainele kahju), Urmas Jaagant süüdistas valitsust ebapiisava informatsiooni edastamises, ning Erik Moora kujutas kliimaskeptikuid sõgedatena ja viitas nende sõnavõtude kohatusele. Õigustavate sõnavõtude käigus Jüri Ratas ja Rene Kokk andsid informatsiooni osaliselt või kohati üldse mitte, õigustasid otsusega viivitamist vajadusega oodata uuringute tulemusi ja Helmed ründasid süüdistajaid vastu.

Pärast Stockholmi Keskkonnainstituudi raporti avaldamist 01.10.2019 ei olnud aga enam võimalik põhjendada eesmärgiga mitte liitumist, mistõttu valitsus otsustas 03.10.2019 liitumise kasuks. Seega on võimalik järeldada, et selle sündmuse korral jäi süüdistajate pool peale, kuna saavutati oodatud tulemus. Samas ei ole eesmärgiga liitumine sugugi kliimadebati lõpp, vaid pigem algus, mistõttu vaatan järgnevalt teises analüüsi osas valitsuse järgmist kliimapoliitikat otseselt mõjutavat otsust – rahastada põlevkiviõli tehase rajamist vaatamata uutele suundadele kliimapoliitikas.

4.2 Süüdistused ja õigustused seoses põlevkiviõli tehase ehitamise otsusega

Teine sündmus, mida analüüsin ja mille arutelu tulemusena ilmus meedias süüdistavaid ja õigustavaid seisukohti, puudutab riikliku energiaettevõtte Eesti Energia kava ehitada uus põlevkiviõli tehas, mida osaliselt rahastab ettevõtte omanik ehk Eesti riik. Lõplik samm otsuste ahelas selle rahastamiseks – rahandusministrile volituste andmine Eesti Energia omakapitali suurendamiseks 125 miljoni euro võrra – tehti 27.03.2020, mis on ka kuupäev, millele järgnevaid süüdistusi ja õigustusi uurin magistritöö analüüsi teises pooles. Kuid teema tausta avamiseks kirjeldan kõigepealt 2019. aasta suve sündmuseid, mis jooksid uue kliimaneutraalsuse suuna arutamisega paralleelselt.

Nagu eespool kirjeldasin Eesti kliimadebatti kirjeldavas peatükis, oli 2019 suveks tekkinud olukord, kus CO₂ kallinemise ja Venemaalt imporditava elektri odav hind tekitasid Eesti Energia jaoks olukorra, kus tuli potentsiaalselt koondada ühe tuhande töötaja. Võimaliku lahendusena pakkus Eesti Energia välja uuel tehnoloogial töötava põlevkiviõli tehase ja selle toodangu edasise töötlemise jaoks vajaliku eelrafinerimistehase ehituse, mille jaoks oli Eesti

Energial juba detailplaneeringu taotlus 2019. aasta kevadel esitatud (Pruul, 2019). 27.08.2019 andis riigihalduse minister Jaak Aab detailplaneeringule heakskiidu (Tooming, 2019).

Järgmine samm õlitehase rajamise suunas tuli valitsuselt 27.03.2020, kui rahandusminister Martin Helmele anti volitused teha Eesti Energiale omakapitali suurendamiseks rahaline sissemakse summas 125 miljonit eurot. Olgugi et tegemist oli koroonaviiruse leviku tõttu olukorraga, kus meedias domineeris kriisi kajastus, ilmus ajakirjanduses õlitehase teemal palju sõnavõtte, mille seast valisin järgnevas analüüsis uurimiseks tsitaate selle järgi, mis teemad kõige selgemalt teiste seast esile kerkisid.

Kogutud artiklitest joonistusid põhiliste süüdistusliinidena järgmised teemad:

- Süüdistus: Õlitehase ehitamine ei ole kooskõlas Euroopa Liidu kliimaeesmärkidega.
Õigustus: Kõik riigid mõtlevad globaalselt, kuid samas ka enda peale.
- Süüdistus: Õlitehase rajamine on parteipoliitiline otsus, mis ei lahenda „Ida-Virumaa küsimust.“
Õigustus: Õlitehase rajamise eesmärk on riskide maandamine.
- Süüdistus: Kriisi ajal ei tohiks riik suuri kliimavaldkonna mõjuga investeerimisotsuseid teha vananenud strateegiadokumentide põhjal.
- Õigustus: Õlitehase ehitamine on strateegiatega kooskõlas ja just kriisi ajal tuleks investeerida.

4.2.1. Õlitehase ehitamine ei ole kooskõlas Euroopa Liidu kliimaeesmärkidega

Nagu sissejuhatuses kirjeldasin, eristab seekord kliimadebati hoogustumisega seotud arutelu see, et noored on aktiivselt sõna võtnud ja valitsuse kliimapoliitikate vastu meelt avaldanud. Alates rootslasest koolitüdruku Greta Thunbergi protestidest 2018. aasta augustis levisid üle maailma ja ka Eestisse Fridays For Future (FFF) kliimastreigid, kus noored lahkusid kord nädalas reedeti koolist, et kutsuda valitsusi üles võitlema kliimamuutuste vastu ja protestida kliimapoliitikate vastu. Esimene Fridays For Future Eesti streik toimus 15.03.2019 Tallinnas ja Tartus (Hindre, 2019), ning on magistritöö kirjutamise ajaks toimunud kokku 63 korda (FFF Eesti Facebooki leht).

Kui varasemalt on noorte kliimastreike kritiseeritud selle pärast, et noored tegelikult ei tea, mille vastu või poolt nad streigivad ja teevad seda lihtsalt „popi tegemise“ pärast (Pullerits, 2019), siis 2020. aasta kevadeks olid noorteorganisatsioonid jõudnud oma sõnumit konkreetsemaks lihvida ja samuti ka omavahel jõudusid koondada. Näiteks pöördus kevadel (28.04.2020) Fridays For Future Eesti haru halduskohtu poole kaebusega õlitehase ehitusloa vastu, kus põhiline argument seisnes aktivistide hinnangul selles, et Narva-Jõesuu linnavalitsuse väljastatud ehitusluba Eesti Energia õlitehasele tuleb tühistada (Kallaste, 2019). Tegemist on ühtlasi ka esimese kliimakaebusega, mis on Eestis kohtusse jõudnud.

Lisaks koondusid koroonakriisi ajal 19 noorteühendust (nende hulgas kõigi opositsioonierakondade noortekogud, k.a Rohelised ja Eesti 200, Tartu Ülikooli ja Eesti Maaülikooli üliõpilasesindused, piirkondlikud noortekogud Ida-Virumaalt, Lääne-Virumaalt, Pärnust, Sillamäelt ja Tartust, Fridays For Future Eesti, ning mitmed noorte keskkonnakaitseseltsid) ja esitasid valitsusele kirjaliku pöördumise protestiks õlitehase ehitamise otsuse vastu, et veenda neid otsust ümber mõtlema.

Järgmises lõigus analüüsitav tekst on pärit sellest noorteühenduse pöördumisest valitsuse poole, mille nad esitasid valitsusele 28.03.2020 ehk päev pärast õlitehasele raha eraldamise otsust. Pöördumise avaldas ainsana väljaannete seast Delfi Ärileht, kuid seda levitasid noorteühendused ka oma veebilehtedel ja sotsiaalmeedias. Pöördumises osalesid peale Fridays For Future Eesti veel 18 noorteühendust (Liiva, 2019).

- 1 Maa atmosfäär ja kliima on üks tervik, mistõttu on väga silmakirjalik toota kütust,
- 2 mida meie riigis ei saa tarbida, ent mis on suunatud ekspordiks teistesse riikidesse.
- 3 Need kasvuhoonegaasid, mis seal emiteeritakse, mõjutavad samamoodi ka Eesti
- 4 kliimat. Olgugi, et põlevkiviõli kasutamine on vähem saastav kui põlevkivist
- 5 elektrienergia tootmine, ei aita see otsus kaasa kliimaneutraalsuse saavutamisele
- 6 2050. aastaks ega ka Pariisi kliimaleppe täitmisele, millele Eesti on alla kirjutanud (Liiva, 2019).

Kuna valitsus oli selleks hetkeks liitunud Euroopa Liidu ambitsiooniga liikuda aastaks 2050 kliimaneutraalsuse suunas, seisneb noorteühenduste süüdistus põhiliselt selles, et nende hinnangul on valitsus silmakirjalik (rida 1). See tähendab, et räägitakse ja lubatakse üht, aga

tehadkse teist – lubatakse töötada kliimanetraalsuse suunas, kuid samas investeeritakse edasi saastavasse tööstusesse, mille sobivus võib olla küll vormiliselt kliimanetraalsuse eesmärkidega kooskõlas, kuid sisuliselt on saaste siiski „suunatud ekspordiks teistesse riikidesse“ (rida 2). Silmakirjalikkuses vastaspoole süüdistamine on valitsuste süüdistamisel tavaline võtte, mille eesmärki võib siin tõlgendada kui katset valitsuse tegevust muuta. Samuti võib sellist võtet vaadata kui osa süüväiniku rünnaku taktikast (Hansson, 2018). Veel tuletavad noorteühendused valitsusele meelde võetud kohustusi: „Eesti on alla kirjutanud“, et kutsuda neid üles ühiskondlikku normi järgima ja lepetest kinni pidama.

Analüüsitavaks õigustuseks samal teemal esitatud süüdistusele valisin majandusminister Taavi Aasa selgituse 28.04.2020 Eesti Päevalehes ilmunud artiklist „Taavi Aas: põlevkiviõlilitehase kohtusse kaebamise pretsedendist oleneb küllalt palju“. Artikli autor ajakirjanik Anette Parksepp osutab intervjuus minister Aasaga samale vastuolule (saaste eksportimine ei ole sama kui saaste mitte tekitamine), mille eelnevas lõigus noorteühendused oma pöördumises välja tõid, ja küsib: „Kas Eestist pole pisut küüniline manipuleerida sellega, kui palju me päriselt kliima soojenemist mõjutame?“. Aas vastas:

- 1 Siin on nüüd mitu asja. Kõigepealt, Eesti ei saa kogu maailma valu enda kanda
- 2 võtta. Me peame mõtlema ka oma riigile. Jah, meil on eesmärgid. Jah, me neid
- 3 eesmärke täidame, aga me peame mõtlema ka sellele, kuidas me oma majandust
- 4 üleval hoiame. Me peame mõtlema sellele, kuidas me säilitame oma
- 5 energiapuudule. Sellest räägitakse vähe, aga see on Eesti jaoks ülioluline.
- 6 Kõik riigid mõtlevad globaalselt, aga ka enda peale. Saksamaa otsustas oma
- 7 kivisõjajaamad jätta tööle 2037 aastani. Selge otsus. Võib täpselt samamoodi
- 8 küsida, kuidas on see kooskõlas kliimaeesmärkidega. Võib-olla väga ei olegi, aga
- 9 nad näevad, et teistmoodi ei ole võimalik (Parksepp, 2020).

Ministri õigustuses on näha eelkõige teema raamistamist globaalse vs. kohaliku probleemina – „Kõik riigid mõtlevad globaalselt, aga ka enda peale“. Sellise raamistuse taotluseks võib pidada probleemi kujutamist sellisena, mida üks valitsus omaette lahendada ei saagi, seega pole valitsus süüdistamist väärt (Hansson, 2017). Kui probleem on globaalne, on ka vastutus üle maailma hajutatud ja selles ei saa otseselt kedagi süüdistada, samas kui kohalikud probleemid

on sellised, mida kohalikul saab lahendada. Säärasel viisil probleemi globaalsena kujutamist võib tõlgendada kui argumenti, et valitsust ei saa süüdistada „kogu maailma valu“ (rida 1) mitte lahendamises, tegemist on globaalse probleemiga ega olegi mõistlik eeldada, et valitsus selle lahendaks. „Kogu maailma valu“ kui kujund on samuti intensiivistamisena toimiv väljendus, mille eesmärk on näidata probleemi kui üleliia suurt, et seda saaks lahendada vaid üks valitsus, kes seega ei tohiks saada süüdistuste osaliseks. Samas on see ka teema mujale juhtimine, sest küsimus puudutab ikkagi sisuliselt saaste eksportimist ja seda, kas see on õige teguviis või mitte.

Mõlema võtte kasutamist võib tõlgendada kui katset lükata eemale süüdistust põhjendusega, et valitsusel puudub kontroll selle üle, mida teeb ülejäänud maailm ja kuidas liiguvad kliimaeesmärkide poole teised riigid. Kuna kliimamuutus on globaalne, siis on see poliitikute argumentatsioonis levinud viis kliimapoliitikat õigustada (Forchtner, 2019). Samuti on siin näha „jah, aga“ argumentatsiooni võtet, kus kõneleja osaliselt tunnustab potentsiaalset kahju, mille eesmärk on samuti vastutust hajutada või mujale „nihutada“ (De Cillia ja Wodak, 2009, viidatud Hansson, 2015 kaudu). Energiajulgeoleku säilitamist võib aga tõlgendada osalise info andmisena, kui arvestada eelpool välja toodud energia impordi näitajaid.

Lisaks viitab minister Aas Saksamaale kui eeskujule. Kuna Saksamaa on üks Euroopa Liidu juhtivaid riike kliimamuutuste vastu võitlemises ja taastuvenergia kasutuses, on just neile kui autoriteedile viitamine legitimeeriv argumentatsioonivõte – kui isegi nemad nii teevad, siis on ka meie otsus põhjendatud. Samas nendib Aas, et on ka võimalik, et tõepoolest sellised otsused ei olegi kliimaeesmärkidega kooskõlas (read 7 ja 8), mida on võimalik pidada osaliselt süü tunnistamiseks. Sellele järgneb aga tõdemus, et „teistmoodi ei ole võimalik“ (rida 9), mis on samuti üks vabandamise ja õigustamise viis, mille eesmärk on süüdistust pisendada. Argumenteerimine, et teisiti pole võimalik teha, on ka viis eitada süüdistava poole soovitud tulemust, siinkohal kliimaeesmärkidega kooskõlas tegutsemise võimalikkust ja põhjendada valitsuse valitud otsust kui ainuõiget.

4.2.2. Õlithase rajamine on parteipoliitiline otsus, mis ei lahenda „Ida-Virumaa küsimust“

„Ida-Virumaa küsimus“ ehk mis saab põlevkivitööstusest ja selles töötavate inimeste tulevikust on pea sama vana kui Eesti iseseisvus pärast selle taastamist ja sarnaseid kui mitte identseid arutelusid, mida magistritöö käsitleb, on peetud pea terve iseseisvuse perioodi jooksul. Aktivistid räägivad selles arutelus kliimamuutustest, keskkonnast ja tööhõivest, tööstus räägib energiajulgeolekust ja tööhõivest, ning poliitikud kõigil neil teemadel võrdlemisi võrdselt (Sillak ja Kanger, 2020).

Nagu eelpool Eesti kliimadebatti kirjeldavas peatükis selgitasin, on põlevkivitööstus Eesti jaoks oluline sissetulekuallikas, kuid arvestades nii rahvusvahelisest kliimapoliitikast kui ka heitlikust turumajandusest tulenevat survet, on ajakirjanduses näiteks Eesti energeetikatöötajate ametiühingute liidu esimees Sander Vaikma kirjeldanud olukorda kui viitsütikuga pommi (Tiks, 2019).

14 aastat Tartu Ülikooli Narva Kolledži direktorina töötanud endine siseminister ja praegune Riigikogu liige erakonnast Sotsiaaldemokraadid Katri Raik on meedias korduvalt sõna võtnud, et pöörata tähelepanu Ida-Virumaa olukorrale. Idavirulasena on ta väljendanud seisukohta, et õlithase ehitamine ei lahenda sealseid majanduslikke ega sotsiaalseid probleeme. 03.04.2020 avaldab Postimees Raiki artikli „Katri Raik: õlithas ei ole Ida-Viru päästepakett“, mis on järgnevalt analüüsitud tsitaadi allikas.

- 1 Nõutuks teeb aga õlithase otsuse langetamine kriisiajal nii, et lõpuni on läbi
- 2 arutamata Eesti kliimanetraalsuse ambitsioonid. Vaieldamatult on õlithase
- 3 rajamise otsus ka poliitiline. Selle taga on soov taastada segasel ajal Keskerakonna
- 4 positsioonid Ida-Virumaal, mis vahepeal maha mängiti. Ida-Virumaa tegelik
- 5 arendamine nõuab aga visadust, süsteemset lähenemist ja tahet midagi tegelikult
- 6 ära teha (Raik, 2019).

Raiki sõnavõttu võib tõlgendada kui katset delegitimeerida valitsuse otsust, mis seab selle motivatsiooni kahtluse alla ja väidab, et otsus lähtub kitsalt vaid ühe erakonna huvidest. Raik väidab, et vastupidiselt põhjendusele, mille annab valitsus ja mida analüüsin järgmises lõigus,

on valitsuse otsus motiveeritud soovist kasutada ära segast aega (rida 3), millega Raik viitab koroonaviiruse kriisist tingitud eriolukorrale. Raik on üks mitmest kõneisikust, kes avaldas kriitikat kriisi ajal otsuse tegemise suhtes, ning seda teemat vaatan lähemalt järgmise süüdistusliini juures.

„Maha mängimine“ (rida 4) on aga metafoorne kujund, mis viitab sellele, et maha mängimises süüdistatav pool esiteks ei võta seda tegevust tõsiselt, kuna „mängimine“ ei ole ju „päriselt“ millegi tegemine, vaid selle tegevuse simuleerimine, ning teiseks on ta selles mängus kaotanud. Maha mängimisest saab rääkida ka mängurluse kontekstis, kus alguses on inimesel vara, millega ta riskib, ning seejärel selle kaotab. Vara on siin valijate poolehoid, ning selle maha mängimine väljendus selle kaudu, kui Keskerakond võttis valitsuskoalitsiooni partneriks sisserändajate suhtes end vaenulikult väljendanud erakonna, samas kui Ida-Virumaa rahvastik koosneb põhiliselt esimese ja teise põlvkonna sisserändajatest.

Tsitaadi lõppu lisas Raik kirjelduse sellest, milline võiks „tegelik“ (rida 5) lahendus olla, mida võib tõlgendada ka kui seisukohta, et valitsusel ei ole seni olnud „visadust, süsteemset lähenemist ja tahet midagi tegelikult ära teha.“ (read 5 ja 6).

Sillak ja Kanger (2020) kirjeldasid oma põlevkivitööstuse de- ja restabiliseerimist käsitlevas artiklis, kuidas vaatamata globaalsele destabiliseerivale survele, on valitsused läbi aastate töötanud pigem tööstust restabiliseeriva jõuna. Osaliselt on see seletatav asjaoluga, et poliitika ja tööstus on tugevalt põimunud, kuna tegemist on ka riigi omandis oleva asutusega.

Õigustuse otsusele andis valitsuse nimel Jüri Ratas, ning seda tsiteerisid teemat kajastavates artiklites 27.03.2020 mitu väljaannet – ERR, Postimees, Põhjarannik ja Äripäev.

- 1 Uue põlevkivi õlitehase rajamine on pikaajaline ja strateegiline investering,
- 2 millega me soovime vääridada Eesti olulisimat maavara, luua uusi töökohti ja
- 3 säästa senisest rohkem looduskeskkonda. Täiendavate töökohtade loomine
- 4 vähendab energiasektori käimasolevast muutumisest tulenevaid sotsiaalseid riske
- 5 ja toetab Ida-Virumaa regiooni tervikuna.

Ratas kujutab siin valitsuse tegevust, kasutades tegusõnu nagu „vääridada“, „luua“, „sästa“ ja „toetada“, mille kaudu ta üritab anda valitsuse tegevusele positiivset kuvandit ja kujutada valitsust kui tegijat kangelasena, et vältida potentsiaalseid süüdistusi. Samas sõnab ta „me soovime“ (rida 2), mis väljendab vaid tahet ja sisuliselt ei luba eesmärgi saavutamist, seega võib seda pidada süüdistusega seonduvate riskide hajutamiseks. Veel mainib ta looduskeskkonna säästmist „senisest rohkem“ (rida 3), mida võib tõlgendada kui osalist tunnistust, et siiani ei ole seda tehtud piisavalt. Samuti räägib ta „energiasektori käimasolevast muutumisest“ (rida 4), kuid ei räägi sellest, kuidas muutuva sektori puhul võiks pidada lahenduseks samasugust lähenemist, nagu on eelnevad valitsused kasutanud. Loodavatest töökohtadest kui täiendavatest (rida 3) rääkimine on eksitav, kuna tegemist on pigem uute töökohtadega, mis on mõeldud asendama neid töökohti, mis energiasektori muutumisest majanduslike protsesside tõttu kaovad, mitte ei tule lisaks olemasolevatele töökohtadele.

Mis puudutab väidet, et õlitehase rajamise eesmärk on „sästa senisest rohkem looduskeskkonda“ (rida 3), siis puudub sellest põhjendusest informatsioon selle kohta, kuidas õlitehase rajamine seda eesmärki täidab. Samas kirjutab Keskkonnaõiguse keskuse jurist Kadi-Kaisa Kaljuveer 17.05.2019 ERRis, et õhusaaste osas õlitehas olulist leevendust ei too (Kaljuveer, 2019). Tartu linnavolikogu esimees ja sotsiaaldemokraat Lemmit Kaplinski lisab, et „Põlevkivist energiatootmine, olgu selleks otsepõletamine või õlitootmine, on konkurentsilt suurima CO₂-heitmega valik kõigi fossiilkütuste seas“ (Kaplinski, 2019).

4.2.3. Kriisi ajal ei tohiks riik suuri kliimavaldkonna mõjuga investeerimisotsuseid teha vananenud strateegiadokumentide põhjal

12.03.2020 kuulutas Eesti Valitsus välja eriolukorra, et tõkestada koroonaviiruse levikut Eestis. Eriolukord oli vajalik selleks, et võimaldada valitsusel kasutada meetmeid, mida tavaolukorras rakendada pole võimalik: kehtestada viibimiskeelde ja liikumispiranguid, piirata avalike koosolekute ja ürituste korraldamist, muuta riigieelarve seadust ja algatada lisaelarve eelnõud, ning kasutada stabiliseerimisreservi vahendeid eriolukorra lahendamiseks seotud kulude katmiseks (Valitsuse eriolukorra infolehekülg kriis.ee, 2020).

Kui valitsus otsustas 27.03.2020 eraldada Eesti Energiale 125 miljonit eurot õlitehase ehituse alustamiseks, sisaldasid mitmed kriitilised sõnavõttud viidet asjaolule, et otsus sai tehtud kriisi ajal. Näiteks Riigikogu liige, endine rahandusminister ja Reformierakonna liige Aivar Sõerd kirjutas, et raha eraldamine Eesti Energiale „pole mitte kuidagi kooskõlas kiireloomuliste meetmetega kriisi mõjude leevendamiseks“ (Jaagant, 2020); Keit Pentus-Rosimannus kirjutas: „Täna kriisi varjus tehtud otsus maksumaksja raha summida keskkonnale kurja tegevasse projekti lööb valusalt tagasi“ (Pentus-Rosimannus, 2020); Riigikogu liige ja sotsiaaldemokraat Katri Raik kirjutas: „Nõutuks teeb aga õlitehase otsuse langetamine kriisiajal nii, et lõpuni on läbi arutamata Eesti kliimaneutraalsuse ambitsioonid.“ (Raik, 2020); ning ajakirjanduses kutsuti Eesti Energiale õlitehase ehitamiseks raha eraldamist ka „kriisikingituseks“ (Nergi, 2019).

Selle kriitika uurimiseks seoses kliimaeesmärkidega valisin analüüsitavaks tekstiks Delfi Ärilehe ajakirjanik Ann-Marii Nergi artikli „Kriisiajal uuele õlitehasele miljonite andmine ajab kriitikud marru: see on vastutustundetu!“. Artiklis võtab sõna Eestimaa Looduse Fondi kliimaekspert Piret Väinsalu, ajakirjanduses sageli esinev kõneisik.

- 1 Praegu ei ole paslik teha ülriskantseid investeeringuid suure kliimamõjuga
- 2 valdkonda, mille majanduslik perspektiivikus on pandeemiast tulenevalt, ent ka
- 3 üldisemas plaanis küsitav. / . . / Täna õlitehasega põlevkivisektori töötajatele
- 4 turvatunnet pakkuda on sama, kui proovida hotellinduses tööta jäänutele ehitada
- 5 uut hotelli. Otsus on tehtud vananenud riiklike strategiadokumentide põhjal,
- 6 mis tuleb muutunud kliimapoliitika valguses ümber teha (Nergi, 2020a).

Väinsalu kasutab väljendeid nagu „ülriskantseid“ ja „suure“ (rida 1), et oma sõnumile intensiivsust lisada ja selles sisalduvaid väiteid esile tõsta. Lisaks intensiivistamisele kujutab see süüdistus investeeringut kui ülriskantset tegu, mis avaldab kliimale olulist negatiivset mõju, seega osutab Väinsalu siin potentsiaalsele kahjule, mis otsusega kaasneb. Veel seab ta otsuse kahtluse alla pandeemia kontekstis, viidates tulevikule, kus on oodata majanduslangust ja sellega kaasnevaid kulusid. Seda võib pidada ratsionaliseerimiseks, kus kõneleja viitab tegevuse võimalikele tagajärgedele. Edasi kasutab Väinsalu analoogiat, võrreldes õlitehase ehitamist kriisi ajal hotelli ehitamisega. Siin viitab ta asjaolule, et 2020 kevadel alanud koroonaviirusest tingitud kriisi tõttu suleti riigipiirid, mille tagajärjel oli turismisektor üks suurimaid kahjude kannatajaid. Lisaks viitab Väinsalu asjaolule, mille tõin välja empiiriliste

lähtekohtade osas 1.3 Kliimadebatt Eestis – valitsuse tegevus on kooskõlas eesmärkidega, mis on seatud 2017 vastu võetud dokumentides, kuid need ei sisalda kliimaneutraalsuse poole püüdemist. Seda võib tõlgendada kui katset delegitimeerida valitsuse otsust, osutades otsuse mittevastavusele uue kliimaneutraalsuse leppega.

Kriisi ajal otsuse tegemist kommenteeris ajakirjanduses rahandusminister Martin Helme, kellele valitsus andis volitused Eesti Energia omakapitali suurendamiseks. Järgmine analüüsiv lõik ilmus samuti Delfi Ärilehes 27.03.2020, samal päeval kui otsus tehti.

- 1 Uue õlithase rajamine on kooskõlas riiklike strateegiadokumentidega nagu
- 2 energiamajanduse arengukava, põlevkivi arengukava ja ka kliimapoliitika
- 3 põhialused. Nimetatud arengukavad näevad ette põlevkivi otsepõletamise
- 4 vähendamist ja põlevkiviõli tootmise suurendamist. Praeguses
- 5 majandusolukorras on tähtis teha suuri infrastruktuuri investeeringuid, seda enam,
- 6 et on põhjust arvata, et lähitulevikus muutub ehitamine pigem odavamaks (Nergi, 2020b).

Siin on eelmise süüdistuse valguses näha osaliselt informatsiooni andmist – Helme öeldu, et „õlithase rajamine on kooskõlas riiklike strateegiadokumentidega“ peab paika, samas ta ei selgita, et need on sisuliselt aegunud dokumendid, mis veel ei võta arvesse Euroopa Liidu uut suunda kliimaneutraalsusele. Seega vastupidiselt süüdistusele on siin tegemist otsuse legitimeerimisega, mille kaudu minister kujutab otsust kui eesmärkidele vastavat. Edasi selgitab Helme, et just vastupidi on õige ja „tähtis“ (rida 5) teha just praegu investeeringuid, toetades argumenti väitega, et on „põhjust arvata,“ et ehitamine saab olema odavam, kuid sellele väitele ta tõendeid ei anna.

Õlithase ehitamist puudutavate süüväitete kokkuvõtteks: Noorteühendus süüdistas valitsust silmakirjalikkuses ja kliimaneutraalsuse leppes mitte kinnipidamises; Katri Raik üritas delegitimeerida valitsuse otsust, kujutas metafoorse väljendite kaudu valitsust kui mängurit; ning Piret Väinsalu kujutas valitsuse otsust intensiivistavate väljenditega, ratsionaliseeris viidates võimalikele tagajärgedele, ning kasutas analoogiat. Õigustavate sõnavõtude poolelt Taavi Aas raamistas kliimamuutust globaalse probleemina, mille mitte

lahendamine kohalikul tasandil pole süüdistamist väärt, kasutas metafoorset väljendit kujutamaks probleemi kui „kogu maailma valu“, ning juhtis teemat mujale;

5. JÄRELDUSED JA ARUTELU

Selles peatükis vaatan eraldi kahe analüüsitud sündmuse kaupa, milliseid järeldusi on võimalik teoreetilisi lähtekohti ja tekstide analüüse kõrvutades teha. Mõlema sündmuse arutelu eel toon välja, milliseid keelelisi valikuid tegid kõneisikud süüdistavates seisukohtades, milliseid õigustavates ja süüd vältivates sõnavõttudes, ning seejärel arutlen võimalike järelduste üle.

5.1 Süüdistused ja õigustused seoses 2050 kliimanetraalsuse aruteluga Euroopa Ülemkogus

Süüdistavates sõnavõttudes leidsin järgmisi süüdistamise võtteid:

- Metafoorsete kujundite kaudu vastaspoole kujutamine tegevusetu ja hooletuna: „Magame maha võimaluse...“ (Keit Pentus-Rosimannus)
- Valitsuse otsuse kujutamist kahju allikana: „...kõik ülejäänud vähegi tulevikust hoolivad riigid jõuavad meist ette, teevad energiahüppest oma konkurentsieelise“ (Keit Pentus-Rosimannus)
- Väidete ümber lükkamine: „Analüüse, millele toetuda on tehtud mitmeid. Nüüd on vaja ka otsuseid langetada.“ (Keit Pentus-Rosimannus)
- Raamistamine: „Magame maha võimaluse kujundada Eestist moodsate tehnoloogiliste lahenduste testimislava.“ (Keit Pentus-Rosimannus)
- Mainele viitamine: „Aga täna tuleb meil elada teadmises, et koos Poola, Ungari ja Tšehhiga kuulub Eesti nende riikide hulka, mis ei pooldanud sihti jõuda aastaks 2050 süsinikuneutraalse majanduseni.“ (Rene Tammist)
- Positiivse siseringi (riigid, kes liitusid) ja negatiivse välisgrupina (riigid, kes ei liitunud) kujutamine (Rene Tammist)

- Ministri kujutamine puuduva tegijana kliimadebatis, ebapiisavale informatsioonile viitamine: „EKRE keskkonnaminister Rene Kokk (39) on pehmelt öeldes pildilt kadunud...“ (Urmas Jaagant)
- Teema olulisuse rõhutamine: „Arvestades seda, kui suurel määral keskkonnateemad tulevikus Eesti elu mõjutama hakkavad...“ (Urmas Jaagant)
- Eetilisusele rõhumine: „Jäägu see mõnitajate südametunnistusele.“ (Erik Moora)

Valitsuse liikmed kasutasid oma õigustustes järgnevaid analüüsiraamistiku osas välja toodud võtteid:

- Probleemi eitamine: „Ma seda kindlasti ei ütleks, et Eesti ei saa nõus olla...“ (Jüri Ratas)
- Informatsiooni osaliselt esitamine või peitmine (Jüri Ratas ei maini, mis täpsemalt takistab kliimanetraalsuse eesmärgiga liitumist)
- Potentsiaalse kahju ajatamine: „See eeldab väga paljude riikide puhul lisaanalüüse... täna keskkonnaministerium vastavalt siis Eestis siseriiklikku sellist analüüsi viib läbi ja see peaks septembris-oktoobris valis olema.“ (Jüri Ratas)
- Süüdistuse ründamine vastusüüdistusega: „Siin on nüüd selline süüdistuste rahe tabanud Eesti Konservatiivset Rahvaerakonda ja ka selle valitsuse peaministrit.“ (Mart Helme)
- Valitsuse kangelasena kujutamine: „Peaminister ei ühinenud uisapäisa lihtsalt nagu lambakarjas kaasa joostes...“ (Mart Helme)
- Otsuse ratsionaliseerimine: „...meil on vaja selgusele jõuda, missugused on selle otsuse sotsiaalsed ja majanduslikud tagajärjed Eestile...“ (Mart Helme)
- Teema mujale juhtimine: „Tegelikult suvel valitsus juba astus suure sammu – otsus raudtee elektrifitseerimiseks...“ (Rene Kokk)
- Eksitav analoogia: „Minu meelest on kliimahüsteeria Eestisse importimine samasugune probleem nagu oli homopaanika.“ (Martin Helme)
- Kliimanetraalsuse eesmärgi raamistamine Euroopa Liidu survena: „... see on väljastpoolt tulnud väga suur surve Eesti valitsusele Euroopa Liidu poolt. (Martin Helme)
- Sildistamine, naeruvääristamine: „Minu meelest on kliimahüsteeria Eestisse importimine samasugune probleem nagu oli homopaanika.“ (Martin Helme)

Kui lood, mida pooled räägivad, pole ainult reaalsust peegeldavad sedastused, vaid ideoloogiate ja uskumuste süsteemid, mis räägivad sellest, milline maailm on ja mis võistlevad normiks saamise pärast (Richardson, 2007, viidatud Koteyko, 2016 kaudu), siis lugusid oli oluliselt selgemini näha süüdistava poole sõnavõtude seas. Süüdistajad räägivad mulle kui lugejale sellest, milline maailm võiks tulevikus olla, kui me kliimanetraalsuse poole liigume (võimalus möödahüppeks, konkurentsieelis), ja milline maailm siis on, kui me seda ei tee (jääme paariariikide hulka, kannatab keskkond ja inimeste tervis). Sama ei saa öelda aga süüd vältivate ja õigustavate sõnavõtude kohta, mille põhjal peale valitsuse kangelasena kujutamise seotud kujundite ja teiste Euroopa Liidu riikide kui lambakarja kujutamise ei kerkinud vaimusilma ühtegi jooksvat lugu, millega oleks võimalik samastuda või millele saaks vastanduda.

Muidugi võib põhjus olla ka siin valitud tekstides, kuid üldiselt on võimalik järeldada vähemalt nende tekstide põhjal, et süüdistav pool saab oma sõnavõtu olla palju loomingulisem ja kujundeid loovam. Süüd vältiv ja õigustav pool peab oma seisukoha sõnastama palju kalkuleeritumalt, seega peab ta olema konkreetsem, täpsem ja ka hillitsetum, mistõttu loomingulist vabadust on oluliselt vähem. Kui Hansson (2018) kirjutab, et süüdistamine on nõrgema poole vahend ja süü vältimine tugevama oma, on siin loogiline järeldus, et süüdistav pool peabki süümängus tugevamaid võtteid kasutama, et ennast kehtestada.

Kui arvestada, et EKRE oli 2019. aasta suvel olnud valitsuses lühikest aega ja nende eelnev roll oli opositsioonis süüdistaja olla, võib ka järeldada, et nende harjumuspärane loomingulisus väljendusviisis polnud veel analüüsitud sõnavõtude ajaks jõudnud asenduda valitsusele omasema, vähem kujundliku keelekasutusega. Samuti on võimalik ka järeldada, et samal põhjusel kasutavad EKRE poliitikud sagedamini teistest koalitsioonipartneritest ka süüdistust vältides või oma tegevust õigustades ise süüdistavaid rünnakuid.

Forchtneri (2019) kirjeldatud paremäärmusele omaseid väljendusi ilmnes ka EKRE sõnavõttudes kliima teemal. Näiteks väljendasid nad skepsist nii tõendite (kas teadlased ikka teavad), protsessi (kas see pole mitte poliitiline teema) kui ka reageerimise suhtes (kliimahüsteeria on nagu homopaanika). Samas kui arvestada parempoolsete poliitikute vastuseisu rände, siis võiks olla huvitav uurida rände ja kliima küsimuste ristumiskohti – kui kliimamuutused põhjustavad rännet ja sisseränne on parempoolsete poliitiliste jõudude jaoks

vastumeelne, siis peaks loogiliselt olema võimalik järeldada, et parempoolsed poliitikud peaksid olema ka pigem kliimamuutuste vastu võitlemise poolt.

Nagu oli näha keskkonnaminister Koka sõnavõtus, võib kliimast rääkimisel poliitikute seas fookus sageli nihkuda – nimelt räägitakse käegakatsutavamatest teemadest, sel puhul transpordist. Seda on võimalik seostada kliimakommunikatsiooni väljakutsetega, mida kirjeldasin teoreetiliste lähtekohtade peatüki alapunktis 1.4. Tegemist on raskesti hoomatava ainesega, millest rääkides võib poliitikul käivituda refleks rääkida arusaadavamast teemast, kuid samas võib see olla ka valitud taktika. Samas kuna valitsusel polnud tol ajal kliima küsimustes ühtset ja kindlalt väljatöötatud nägemust (mida võib järeldada kliimanetraalsuse eesmärgiga mitte liitumisest), võis seegi olla põhjus, miks sel teemal on keeruline rääkida ja konkreetset narratiivi luua, mistõttu võib olla lihtsam rääkida transpordisektorist, kus on konkreetseid samme tehtud. Transport on kindlasti sektor, mis kliimamuutusi mõjutab, kuid tuleks meeles pidada, et Eestis on selle teema tuumas siiski energeetika. Pealegi, kui ka realiseeruks hüpoteetiline olukord, kus kogu transport elektrifitseeritakse, siis taanduks küsimus ikka sellele, et kust elekter ikkagi tuleb?

Ühendav joon kõigi valitsusliikmete sõnavõttudes on ka „ootame uuringu tulemusi“ ehk potentsiaalse kahju ajatamise taktika kasutamine. Ühelt poolt on see ratsionaalne ja ka oluline, et valitsus teeks otsuseid teadmiste põhisel, ning teadmiste jaoks on omakorda vaja teha uuringuid. Kuid siin tuleb kasuks kriitilise diskursusanalüüsi lähenemine, mis peale kasutatud väljenduse uurimist vaatab ka öeldu konteksti. Konteksti uurimiseks piisas eelnevalt avaldatud leppe „Puhas planeet kõigi jaoks“ lugemisest, et mõista 2019 suvel ülemkogu eesmärki – avaldada poliitilist tahet liikuda kliimanetraalsuse suunas, et sinna jõuda aastaks 2050. Poliitilise tahte jaoks ei ole vaja teha uuringuid, vaid jõuda valitsuse tasandil kokkuleppele, seega võib kliimanetraalsuse leppe kontekstis seda pidada otsuse ajatamise taktikaks, mida ka opositsioon ja ajakirjandus mitmel korral ära märkisid (Pentus-Rosimannus, 2019; Tamm, 2019; Moora, 2019). Samas võis olla peaministril vaja SEI uuringut ka veenmaks oma uut koalitsioonipartnerit, et kliimanetraalsuse poole liikumine on võimalik.

Nii ajakirjandusel, opositsioonil kui ka aktivistidel oleks seega kasulik tähele panna, millal valitsus uuringute ootamisele viitab, ja pidada järge, kas need uuringutulemused ka tulevad siis, kui neid lubatakse, ja mida nende tulemustega tehakse. „Uurime asja“ faasis on ühtlasi ka

veel võimalik mõjutada reaalsete sündmuste kulgu. Konkreetsel juhul pärast SEI uuringu tulemuste avaldamist liitus valitsus kliimaneutraalsuse suunaga aastaks 2050, sest põhiline argument selle vastu (teostatavus) oli ümber lükatud. Samas puudutas see otsus ainult põhimõttelise nõusoleku andmist, kui teine analüüsitud otsus puudutas konkreetsemalt riigi raha eraldamist vastupidiselt uuringutulemustes soovitatud suunale. Seega arutlen nüüd järgmise sündmusega seotud analüüsitulemuste üle.

5.2 Süüdistused ja õigustused seoses põlevkiviõli tehase ehitamise otsusega

Süüdistajad kasutasid oma süüdistustes järgnevaid analüüsiraamistiku osas välja toodud võtteid:

- Valitsuse silmakirjalikkuses süüdistamine: „...on väga silmakirjalik toota kütust, mida meie riigis ei saa tarbida...“ (Noorteühenduste ühispöördumine)
- Normidest kinnipidamisele viitamine: „... ei aita see otsus kaasa kliimaneutraalsuse saavutamisele 2050. aastaks ega ka Pariisi kliimaleppe täitmisele, millele Eesti on alla kirjutanud.“ (Noorteühenduste ühispöördumine)
- Emotsionaalne argumenteerimine: „Nõutuks teeb aga õlitehase otsuse langetamine kriisiajal...“ (Katri Raik)
- Arutelu puudumisele viitamine: „...nii, et lõpuni on läbi arutamata Eesti kliimaneutraalsuse ambitsioonid.“ (Katri Raik)
- Delegitimeerimine: „Vaieldamatult on õlitehase rajamise otsus ka poliitiline.“ (Katri Raik)
- Metafoorsed kujundid: „Selle taga on soov taastada segasel ajal Keskerakonna positsioonid, mis vahepeal maha mängiti.“ (Katri Raik)
- Alternatiivse lahenduse pakkumine: „Ida-Virumaa tegelik arendamine nõuab aga visadust, süsteemset lähenemist ja tahet midagi tegelikult ära teha.“ (Katri Raik)
- Intensiivistamine ja tegevuste negatiivsena kujutamine: „Praegu ei ole paslik teha üliriskantseid investeringuid suure kliimamõjuga valdkonda.“ (Piret Väinsalu)

Valitsuse liikmed kasutasid oma õigustustes järgnevaid analüüsiraamistiku osas välja toodud võtteid:

- Kliimamuutustega võitlemise raamistamine globaalse probleemina: „Kõik riigid mõtlevad globaalselt, aga ka enda peale.“ (Taavi Aas)
- Intensiivistamine: „... kuidas me säilitame oma energiapuulgeoleku. Sellest räägitakse vähe, aga see on Eesti jaoks ülioluline.“ (Taavi Aas)
- Metafoorsed kujundid: „Eesti ei saa kogu maailma valu enda kanda võtta.“ (Taavi Aas)
- Eeskujule viitamine: „Saksamaa otsustas oma kivisõejaamad jätta tööle 2037 aastani.“ (Taavi Aas)
- Kontrolli eitamine: „Eesti ei saa kogu maailma valu enda kanda võtta.“ (Taavi Aas)
- Potentsiaalse kahju tunnistamine: „... kuidas see on kooskõlas kliimaeesmärkidega. Võib-olla väga ei olegi...“ (Taavi Aas)
- „Jah, aga“ argumentatsiooni kasutamine: „Võib-olla väga ei olegi, aga nad näevad, et teistmoodi ei ole võimalik.“ (Taavi Aas)
- Tegevuse ja tegijate positiivsena kujutamine: „...soovime väärindada Eesti olulisimat maavara, luua uusi töökohti ja säästa senisest rohkem looduskeskkonda.“ (Jüri Ratas)
- Informatsiooni osaliselt andmine: „Täiendavate töökohtade loomine vähendab energiasektori käimasolevast muutumisest tulenevaid sotsiaalseid riske ja toetab Ida-Virumaa regiooni tervikuna.“ (Jüri Ratas)
- Reeglitele/autoriteedile viitamine: „Uue õlitehase rajamine on kooskõlas riiklike strateegiadokumentidega...“ (Martin Helme)

Õlitehasega seonduvate süüdistuste ja õigustuste kriitilist analüüsi kindlasti raskendas asjaolu, et tegemist on teemaga, kus ristub väga palju valdkondi: kliimapoliitika, tööstusinvesteeringud, sotsiaalpoliitika, haridus, eriolukord, kodanikuõigused, majanduslangus. Kuna minu töö valimi kriteeriumiks oli vaid kliimadebatti käsitlevate süüdistuste ja õigustuste analüüsimine, siis osa diskussioonist jäi analüüsist välja, kuna see käsitles teisi teema tahke (põhiliselt majanduslikke ja sotsiaalseid riske), jättes kliimaküsimused kõrvale. Mis puudutab SEI uuringu soovitudele vastupidise otsuse langetamist, siis selle kohta ma analüüsitud tekstidest otseselt õigustust või põhjendust ei leidnud.

5.3 Süümängude tulemused

Põhiline erinevus kahe süümängus vaadeldud juhtumi vahel on, et esimene neist puudutas poliitilise tasandi otsust rahvusvahelise suuna kohta ja teine konkreetsemalt riigi raha investeerimist. Esimese juhtumi põhiliseks teljeks võib pidada maine ja mahajäämuse/möödahüppe raamistusi, esines süüdistusi ebapiisava info edastamises ja eetilisele rõhumist. Kuna valitsus lõpuks otsustas ühineda eesmärgiga saavutada kliimanetraalsus 2050. aastaks, võib tinglikult pidada siin süüdistavat poolt võitjaks. Samas teise sündmuse, õlitehase rajamise otsuse puhul, mis tegelikult oli testiks esimese sündmuse tegelikule toimimisele, on selle töö kirjutamise ajal süüdistav pool kaotusseisus. Vastupidiselt esimesele analüüsitud sündmusele, ei järgnenud süüdistustele otsust õlitehast mitte ehitada, mistõttu esitasid noorteühendused kaebuse halduskohtule ja kodanikuühendused järelepärimise Euroopa Komisjonile (Ruuda, 2020). Nende sammude tulemused minu magistritöö valmimise ajaks veel selgunud ei ole, kuid need saavad olema suunanäitajaks edaspidistele kliimapoliitilistele otsustele.

Kliimadebatt õlitehase ümber oli üldiselt emotsionaalsema tooniga – kuna otsus oli juba tehtud ja raha eraldatud, siis see nõrgestas süüdistuste esitajate nagunii nõrgemat positsiooni, mistõttu oli järelikult vaja süüdistuste esitajatel süüdistavate sõnumite intensiivsust veelgi enam tõsta, et teemat teravamalt ühiskondlikus debatis tähelepanu alla tuua. Üheks süüdistuste vältimise põhiliseks teljeks õlitehase juhtumi puhul võib pidada kliimamuutuse raamistamist globaalse probleemina, mis hajutab süüd võimalikult paljude poolte vahel. Sellise raamistuse eesmärk on probleemi kujutada sellisena, mida üks valitsus omaette lahendada ei saagi, seega pole valitsus süüdistamist väärt (Hansson, 2017). Valitsus kujutab end selles debatis kangelasena, kes väärindab, säästab ja toetab, kuid väidete toetamiseks esitatud faktid (õlitehas loob töökohti, toetab Ida-Virumaa sotsiaalmajanduslikku stabiilsust) ei ole põhjendatud, arvestades Sillaku ja Kangeri (2020) ülevaadet sarnaste meetmete kasutamisest aastatel 1993–2016. Samas oli õlitehasega seonduv kliimadebatt kliimanetraalsuse eesmärgiga liitumise omast erinev ka selle poolest, et vähemalt analüüsitud tekstides ei leidunud enam naeruvääristavaid sõnavõtte, mistõttu võib järeldada, et see oli sisult ka kvaliteetsem.

Kliimadebati kajastamisel võiks nende analüüside põhjal soovitada ajakirjanikel ja teistel huvilistel jälgida uuringuid, millal neid lubatakse, kas nende tulemused tulevad ja kas neid tulemusi ka võetakse arvesse. Uuringutele viitamine on legitimeerimise viis, kuid tuleks ka veenduda, et need uuringud tõepoolest ka läbi viiakse. Mis puudutab energiajulgeolekule viitamist, siis tasub küsida, kas selle säilitamine on üldse enam võimalik, arvestades, et üle poole Eestis tarbitavast elektrist on imporditud. Ning samuti peaks jälgima, kas laiemalt kliimast rääkides läheb teema hoopis transpordisektorile, sest teema eemale juhtimine põhiteemalt (energeetika) on samuti üks potentsiaalne süüdistamise vältimise viis.

5.4 Refleksioon, meetodi kriitika ja edasised uurimissuunad

Kuna analüüsitud tekstide põhjal on põhjust järeldada, et süüdistuste esitajad saavad olla oma väljenduses valitsuse liikmetest vabamad, leidsin analüüsi käigus, et süüdistusi oli ühtlasi ka lihtsam leida kui õigustusi ja süü vältimist. Süüdistavaid seisukohti markeerivad sageli sõnad ja väljendid (valitud süüdistuste hulgas näiteks: ülimalt, sõgedaid, naeruvääristamisega, mõnitamisega, silmakirjalik, kriis, maha magamine, maha mängimine, üliriskantseid, suure kliimamõjuga), mis äratavad tähelepanu. Samuti on tavaliselt süüdistustes välja toodud konkreetsed isikud või organisatsioonid, kellele süüdistus esitatakse. Samas õigustuse või süüdistuse leidmine tekstist esimese lugemisega ei pruukinud õnnestuda, osaliselt kaudse kõneviisi kasutamise tõttu. Mõned õigustused tulid välja alles siis, kui olin lugenud juurde taustainfoks kogutud materjale. Näiteks kliimanetraalsuse eesmärkide kohta visioonidokumendi „Puhas planeet“ lugemine andis teavet selle kohta, et tegemist oli esialgu ainult poliitilise tahte väljendamisega, mille avaldamine ei eelda eelnevate uuringute tegemist.

Mõned õigustused ja süü vältimise võtted tulid välja mustrite kaudu, mida märkasin tänu sellele, et koondasin ühte tabelisse süüdistavad ja teise tabelisse õigustavad sõnavõtted. Näiteks tuli sedasi ilmsiks valitsuse pidev viitamine transpordisektorile kliimadebati kontekstis. Esimesed paar korda transpordist kliimadebati kontekstis lugedes tundus see ratsionaalne ja veenev selgitus, kuid märgates selle sagedust, tekkis muster, mille järgi sain järeldada, et see võib olla strateegiline valik juhtida teemat peateemast ehk energeetikast kõrvale.

Teine samasugune leid oli uuringutele viitamine – kui sama vastus hakkab korduma liiga tihti, on põhjust uurida lähemalt, kas see pole mitte strateegiline väljenduslik valik, mille eesmärk on süüdistamise vältimine. Samas, nagu eelpool mainitud, on uurimine loomulik osa otsustele eelnevast tööst, nii et selle mainimine ei pruugi alati olla märk süü vältimisest. Sellest on võimalik järeldada, et valitsuse väljenduslikud võimalused on ka konventsioonidest ja kokkulepetest rohkem kammitsetud, kuid samuti on kindlasti asi ka selles, et valitsuse sõnumid on ühtlasemalt professionaalsete kommunikatsioonispetsialistide abiga välja töötatud. Seega vajavad õigustavad sõnumid analüüsitud valimi põhjal järeldades ka lähemalt vaatamist kui süüdistused.

Süüdistuste seas olid samuti korduvad motiivid (kriis, minevikku kinni jäämine, Visegrádi riikidega kõrvutamise, riik ei tee midagi, maksumaksja raha, laste ja noorte tulevik), kuid nende seas oli samade mõtete väljendamiseks valitud erinevate sõnade valik laiem. Süüdistuste hulgas oli korduvate motiivide leidmine ja jälgimine kasulik, et saada aimu, millised on süüdistuste esitajate põhilised murekohad.

Uurimismeetodina valitud süüdistuste analüüs õigustas ennast, kuna see aitas fookust hoida ja tuvastada konfliktseid kohti kliimadebatis. Samuti oli süüdistuste uurimise kaudu võimalik tuvastada, millised vastuolud võivad olla poliitikute sõnade ja tegude vahel. Selle laiem väärtus demokraatliku ühiskonna jaoks on avaliku debati kvaliteedi hoidmine, kus kõik pooled on võimalikult võrdselt informeeritud ja kaasatud.

Nagu eelnevalt mainisin, on edasiste uuringute jaoks kindlasti huvitav teema kliima ja rände ristumiskoht. Näiteks oleks huvitav võrdlev analüüs süüdistustest rände- ja kliimapolitiika kontekstides. Samuti võiksid edasised uuringud vaadata lähemalt informatsiooni kättesaadavuse teemat kliimadebatis: kas süüdistav ja õigustav pool on võrdselt informeeritud? Järjest olulisem teema kliimamuutuste kontekstis Eesti jaoks on ka metsadega seonduvad otsused ja nendega omakorda seonduv kommunikatsioon. Kui põlevkivist elektri tootmisest loobumine tähendab osaliselt selle asendamist metsaga, on ressursid kiired kaduma. Seda on märganud ka Eesti ajakirjandus, kodanikuühiskond ja opositsioon, kes on kõik vajalikud pooled avaliku debati kvaliteedi hoidmiseks. Sisuline poliitikadebatt on eelduseks demokraatliku ühiskonna toimimisele.

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärk oli uurida Eesti kliimakommunikatsiooni süüdistamise ja süü vältimise vaatenurga alt, et tuvastada, milliseid keelelisi võtteid avalikus debatis kasutatakse. Uurisin kahe sündmusega seotud sõnavõtte ajakirjanduses: esimene neist oli valitsuse otsus 20.06.2019 Euroopa Ülemkogul mitte toetada eesmärki kliimaneutraalsus saavutada aastaks 2050 ning teine valitsuse otsus 27.03.2020 eraldada Eesti Energiale 125 miljonit eurot uue õlithase ehitamiseks. Magistritöös analüüsin 7 süüdistavat ja 7 õigustavat teksti, mis ilmusid ajakirjanduses vahemikus 21.06.2019–28.04.2020.

Kui esimese sündmuse puhul realiseerus süüdistajate taotletud tulemus ja valitsus liitus 3.10.2019 Euroopa Liidu uue suunaga kliimaneutraalsuse saavutamise poole aastaks 2050, siis teise sündmuse puhul oli tegemist pigem kriitikaga juba tehtud otsusele, mis puudutas riigi raha mahukat investeerimist põlevkivitööstusesse. Esimese sündmuse puhul süüdistajad rõhustasid Eesti mainele rahvusvahelistes suhetes ning raamistasid eesmärgiga mitte liitumist kui mahajäämust, samas kui õigustav pool viivitas otsusega viitades vajadusele teostada uuringuid. Pärast Stockholmi Keskkonnainstituudi tulemuste avaldamist, valitsus liituski leppega.

Õlithase arutelu esitatud süüdistused rääkisid valitsuse silmakirjalikkusest (valiti suund kliimaneutraalsusele, kuid samal ajal investeeriti fossiilkütuse tootmise arendamisse), üritasid delegitimeerida valitsuse kriisi ajal tehtud otsust, ning pakkusid alternatiivseid lahendusi tööstuspiirkonna arendamiseks. Valitsus õigustas otsust raamistades kliimamuutust kui globaalset probleemi, esitas infot osaliselt ja juhtis teemat mujale. Kuna süüdistused on edasi läinud kohtusse ja Euroopa Komisjoni, jääb nüüd üle jälgida, milline saab olema edasine sündmuste käik.

Magistritöö võib pakkuda huvi eelkõige kliimamuutuste teemast huvitatuile, sealhulgas ajakirjandusele ja aktivistidele, kes oma tegevuses jälgivad poliitikute sõnavõtte.

SUMMARY

The objective of this Master's thesis was to study climate communication in Estonia by taking a closer look at blame and blame avoidance in public debate – which linguistic strategies and tactics do politicians and those blaming the politicians use. To that end, I analysed statements made in the media in relation to two specific cases. The first case was the government's decision on 20 June 2019 to not support the European Council's aim to reach climate neutrality by 2050. The second case I analysed was the government's decision on 27 March 2020 to allocate 125 million euros for building a new oil shale plant, which will produce liquid fuel. In my thesis, I analyse 7 texts that include blaming and 7 blame avoiding texts, published in the Estonian media between 21.06.2019 and 28.04.2020.

While the first case produced a result that those blaming the government wanted to see and the government did join the EU efforts to reach climate neutrality by 2050, the second studied case constituted criticism of a government decision that had already been made – the state's decision to make a large-scale investment into the oil shale industry. During the debate concerning the first case, those blaming the government emphasised the importance of Estonia's reputation in international relations and framed not joining the efforts to reach climate neutrality as a missed chance. The government, in turn, delayed the decision and justified their actions by stating that the matter needs further research, which the Stockholm Institute provided, leading to the government joining the 2050 agreement.

In the debate following the decision to finance the oil shale plant, the blame aimed at the government spoke of hypocrisy (the government chose the climate neutrality direction, while investing into developing fossil fuel production), attempted to delegitimize the government's decision, taken during the coronavirus crisis, and offered alternative solutions to developing the industrial region in question. In their statements containing justification and blame avoidance, the government framed climate change as a global problem, provided information partially and changed the subject. Since the blaming activity has now moved into the administrative court and an inquiry has been sent on the matter to the European Commission, it will be interesting to see what further developments on these issues will arise.

This thesis might be of interest to those interested in the topic of climate change, among them journalists and activists, who closely follow politicians' discourse on the topic.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Afanasjev, V. ja Salumaa, P. (2019). Vahur Afanasjev ja Priit Salumaa: millise kisa valid sina? *ERR*, 14. september. Kasutatud 29.04.2020, <https://www.err.ee/991768/vahur-afanasjev-ja-priit-salumaa-millise-kisa-valid-sina>
- Antson, A. (2019). Jüri Ratas: meie kohtustus on iseenda mõju keskkonnale vähendada. *Postimees*, 13. september. Kasutatud 29.04.2020, <https://www.postimees.ee/6777119/juri-ratas-meie-kohustus-on-iseenda-moju-keskkonnale-vahendada>
- Bliuc, A., McGarty, C., Thomas, E., jt. (2015). Public division about climate change rooted in conflicting socio-political identities. *Nature Climate Change* 5, 226–229. doi:10.1038/nclimate2507
- Borger, J. (2001). Bush kills global warming treaty. *The Guardian*, 29. märts. Kasutatud 02.02.2002, <https://www.theguardian.com/environment/2001/mar/29/globalwarming.usnews>
- Burgess, A. (2019). Environmental risk narratives in historical perspective: from early warnings to 'risk society' blame. *Journal of Risk Research*, 22, 1128-1142. doi:10.1080/13669877.2018.1517383
- Eesti Keskerakonna, Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna ning Isamaa Erakonna valitsusliidu aluspõhimõtted 2019-2023. (2019). Kasutatud 14.04.2020, https://www.valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/pictures/eesmargid/eesti_keskerakonna_eesti_konservatiivse_rahvaerakonna_ning_isamaa_erakonna_valitsusliidu_aluspohimotted_2019-2023.pdf
- Eesti Keskerakonna Valimisprogramm. (2019). Eesti Keskerakonna valimisplatvorm Riigikogu XIV koosseisu valimistel. Õiglane Eesti Kõigile! Kasutatud 20.04.2020, <https://keskerakond.ee/files/Eesti-Keskerakonna-valimisplatvorm-Riigikogu-2019-valimistel.pdf>
- Eesti riiklik energia- ja kliimakava aastani 2030. (2019). Kasutatud 29.04.2020, https://www.mkm.ee/sites/default/files/teatis_eesti_riiklik_energia-ja_kliimakava_aastani_2030.pdf
- Eesti seitsmes kliimaaruanne ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni elluviimise kohta. (2017). Kasutatud 29.04.2020, https://www.envir.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/kliimaaruanne-2017_est.pdf
- Ehand, E. (2019). Euroopa valitsusjuhid jätsid 2050. aasta kliimanetraalsuse joone alla. *ERR*, 20. juuni. Kasutatud 06.11.2019, <https://www.err.ee/954635/euroopa->

valitsusjuhgid-jatsid-2050-aasta-kliimaneutraalsuse-joone-alla

EKRE koduleht. (2020). Kasutatud 27.05.2020, <https://www.ekre.ee>

EKRE programm. (2019). EKRE programm 2019. aasta Riigikogu valimisteks. Kasutatud 20.04.2020, <https://www.ekre.ee/ekre-programm-riigikogu-valimisteks-2019/>

Entman, R. (1993.) Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 43, 51-58.

ERR. (2019). Parlamendierakondade esimeeste debatt Arvamusfestivalil. *ERR*, 5. august. Kasutatud 27.05.2020, <https://www.err.ee/968120/parlamendierakondade-esimeeste-debatt-arvamusfestivalil>

Espak, P. (2019). Peeter Espak: kliimadebatt fanatismi tõmbetuultes. *ERR*, 9. august. Kasutatud 29.04.2020, <https://www.err.ee/969245/peeter-espak-kliimadebatt-fanatismi-tombetuultes>

Euroopa Komisjoni kodulehekül. (2019). Euroopa roheline kokkulepe. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_et#taustteave

Euroopa Komisjoni teatis. (2019). Puhas planeet kõigi jaoks. Euroopa pikaajaline strateegiline visioon, et jõuda jõuka, nüüdisaegse, konkurentsivõimelise ja kliimaneutraalse majanduseni. Kasutatud 17.05.2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018DC0773&from=EN>

Euroopa Liidu Leping. (2016). Euroopa Liidu lepingu ja Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioonid. *Euroopa Liidu Teataja*, 7. juuni. Kasutatud 27.05.2020, https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/oj_c_2016_202_full_et_txt.pdf

Euroopa Parlamendi kodulehekül. (2019) Mis on süsiniku neutraalsus ja kuidas seda saavutada aastaks 2050? Kasutatud 31.01.2020, <https://www.europarl.europa.eu/news/et/headlines/priorities/kliimapoliitika/20190926STO62270/mis-on-susiniku-neutraalsus-ja-kuidas-seda-saavutada-aastaks-2050>

Fløttum, K. (2017). *Language and Climate Change*. The Role of Language in the Climate Change Debate. Routledge, New York.

Fløttum, K. ja Gjerstad, Ø. (2016). Narratives in climate change discourse. *WIREs Climate Change*, 8(1), 1-15. doi: [10.1002/wcc.429](https://doi.org/10.1002/wcc.429)

Forchtner, B. (2019). Climate change and the far right. *WIREs Climate Change*, 10. doi:[10.1002/wcc.604](https://doi.org/10.1002/wcc.604)

Fridays For Future Eesti Facebooki lehekül. Kasutatud 27.05.2020, <https://www.facebook.com/fridaysforfutureesti/>

- Friedman, L. (2019). Trump Serves Notice to Quit Paris Climate Agreement. *New York Times*, 04. november. Kasutatud 02.02.2020, <https://www.nytimes.com/2019/11/04/climate/trump-paris-agreement-climate.html>
- Hansson, S. (2015). Discursive strategies of blame avoidance in government: A framework for analysis. *Discourse & Society*, 26(3), 297–322. doi:[10.1177/0957926514564736](https://doi.org/10.1177/0957926514564736)
- Hansson, S. (2017). Government communication. *The Routledge Handbook of Language and Politics*, 326-341. Routledge: London, New York.
- Hansson, S. (2018). The discursive micro-politics of blame avoidance: unpacking the language of government blame games. *Policy Sciences*, 51, 545–564. doi:[10.1007/s11077-018-9335-3](https://doi.org/10.1007/s11077-018-9335-3)
- Hindre, M. (2019). Koolinoored protestivad reedel kliimaprobleemide vastu. *ERR*, 14. märts. Kasutatud 20.05.2020, <https://www.err.ee/920288/koolinoored-protestivad-reedel-kliimaprobleemide-vastu>
- Rittel, H. ja Webber, M. (1973). Dilemmas in a General Theory of Planning. *Policy Sciences*, 4(2), 155-169. doi:[10.1007/BF01405730](https://doi.org/10.1007/BF01405730).
- IPCC kodulehekülg. (2019). Kasutatud 23.10.2019, <https://www.ipcc.ch>
- IPCC Fifth Assessment Report. (2014). Climate Change 2014 Synthesis Report Summary for Policymakers. Kasutatud 29.04.2020, https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/AR5_SYR_FINAL_SPM.pdf
- Isamaa programm. (2019). Isamaa programm Riigikogu valimisteks. Kasutatud 20.04.2020, https://isamaa.ee/iwp/wp-content/uploads/2019/01/Isamaa-programm-RK-valimisteks_PDF_fin2019.pdf
- Jaagant, U. (2019). Tähtis, aga täiesti kuss. *Postimees*, 14. september. Kasutatud 20.04.2020, <https://leht.postimees.ee/6777756/tahtis-aga-taiesti-kuss>
- Jaagant, U. (2020). Õlitehase kriitikud ei mõista valitsuse rahaeraldust. *Äripäev*, 30. märts. Kasutatud 20.05.2020, <https://www.aripaev.ee/uudised/2020/03/30/olitehase-kriitikud-ei-moista-valitsuse-rahaeraldust>
- Kaasik, M. (2019). Marko Kaasik: kliimadebatt globaalkapitalismi tõmbetuules. *ERR*, 14. august. Kasutatud 20.04.2020, <https://www.err.ee/970375/marko-kaasik-kliimadebatt-globaalkapitalismi-tombetuules>
- Kangur, M. (2019). Mihkel Kangur: kliimaaruteludest, vajadustest ja tahtmistest. *ERR*, 23. august. Kasutatud 29.04.2020, <https://www.err.ee/973229/mihkel-kangur-kliimaaruteludest-vajadustest-ja-tahtmistest>

- Kaljuveer, K. (2019). Kadi-Kaisa Kaljuveer: õlitehased sulgevad Eesti fossiilkütuste lõksu. *ERR*, 17. mai. Kasutatud 27.05.2020, <https://www.err.ee/940680/kadi-kaisa-kaljuveer-olitehased-sulgevad-estti-fossiilkutuste-loksu>
- Kallaste, K. (2020). Kliimaaktivistid pöördusid õlitehase ehitamise peatamiseks kohtusse. *ERR*, 28. aprill. Kasutatud 10.05.2020, <https://www.err.ee/1083285/kliimaaktivistid-poordusid-olitehase-ehitamise-peatamiseks-kohtusse>
- Kaplinski, L. (2020). Lemmit Kaplinski: kriis, tselluloositehas ja õlitehas. *ERR*, 8. aprill. Kasutatud 20.05.2020, <https://www.err.ee/1074469/lemmit-kaplinski-kriis-tselluloositehas-ja-olitehas>
- Keller, M. (2019). Margit Keller: positiivse loo võimalikkus maailmalõpumeeleolude lävel. *Postimees*, 24 september. Kasutatud 15.04.2020, <https://leht.postimees.ee/6785240/margit-keller-positiivse-loo-voimalikkus-maailmalopumeeleolude-lavel>
- Keskkonnaagentuuri kodulehekülj. (2012). Kasutatud 23.10.2019, <https://www.eea.europa.eu/et/eka-signaalid/signaalid-2012/artiklid/ulemaailmse-saastva-arengu-pole>
- Keskkonnaministeerium. (2019). Kokkuvõte Eesti KHG inventuuri 1990-2018 energeetikasektorist. Kasutatud 20.05.2020, https://www.envir.ee/sites/default/files/content-editors/Kliima/Inventuur/1._energeetikasektori_kokkuvote_2020.pdf
- Keskkonnaameti kodulehekülj. (2020). Kasutatud 02.02.2020, <https://www.keskkonnaamet.ee/et/eesmargid-tegevused/kliima/eli-hks-0>
- Killing, T. ja Reeman, M. (2019). Parlamendierakondade esimeeste debatt Arvamusfestivalil. *ERR*, 5. august. Kasutatud 27.05.2020, <https://www.err.ee/968120/parlamendierakondade-esimeeste-debatt-arvamusfestivalil>
- Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030. (2017). Kasutatud 15.04.2020, https://www.envir.ee/sites/default/files/kliimamuutustega_kohanemise_arengukava_astani_2030_1.pdf
- Keskkonnaministeerium. (2017). Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030. https://www.envir.ee/sites/default/files/kliimamuutustega_kohanemise_arengukava_astani_2030_1.pdf
- Keskkonnaministeeriumi 2018 tegevuskava täitmise aruanne. (2019). Kasutatud 15.04.2020, https://www.envir.ee/sites/default/files/kem_tegevuskava_taitmine_aruanne_2018.pdf
- Kook, U. (2019). Eesti Energia saadab 1300 töötajat sundpuhkusele. *ERR*, 4. juuni. Kasutatud 20.04. 2020, <https://www.err.ee/948829/eesti-energia-saadab-1300-tootajat-sundpuhkusele>

- Koteyko, N., Atanasova, D. (2016). Discourse Analysis in Climate Change Communication. *The Oxford Encyclopedia of Climate Change Communication, Oxford Research Encyclopedias, 2*, 401-413.
- Krjukov, A. (2019). Helme: kaaluksime Pariisi kliimaleppest lahkumist. *ERR*, 21 veebruar. Kasutatud 29.04.2020. <https://www.err.ee/913158/helme-kaaluksime-pariisi-kliimaleppest-lahkumist>
- Krzyzanowski, M. (2013) Policy, policy communication and discursive shifts. P. Cap ja U. Okulska (toim), *Analyzing Genres in Political Communication* (lk 101–134), Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Kunnus, M. (2019). Mihkel Kunnus: keskkonnaküsimustes hakkab konservatiivsus tähendama utopismi. *ERR*, 19. august. Kasutatud 15.04.2020, <https://www.err.ee/971920/mihkel-kunnus-keskkonnakusimuses-hakkab-konservatiivsus-tahendama-utopismi>
- Lewinski, M. ja Mohammed, D. (2019). The 2015 Paris Climate Conference: Arguing for the fragile consensus in global multilateral diplomacy. *Journal of Argumentation in Context*, 8(1), 65-90. doi:[10.1075/jaic.18017.lew](https://doi.org/10.1075/jaic.18017.lew)
- Liiva, S. (2020). Noorteühendused mõistavad valitsuse 125-miljonilise rahasüsti Eesti Energia õlitesse hukka: peatage see! *Ärileht*, 28. märts. Kasutatud 27.05.2020, <https://www.err.ee/1083285/kliimaaktivistid-poordusid-olitehase-ehitamise-peatamiseks-kohtusse>
- Moora, E. (2019a). Kas me saame sellega hakkama? Eesti tee kliimaneutraalsusse. *Eesti Ekspress*, 11. september. Kasutatud 29.04.2020, <https://ekspress.delfi.ee/kuum/kas-me-saame-sellega-hakkama-estti-tee-kliimaneutraalsusse?id=87391577>
- Moora, E. (2019b). Mutt Jüri Ratase metroo. *Eesti Ekspress*, 2. oktoober. Kasutatud 27.05.2020, <https://ekspress.delfi.ee/sisujuht/mutt-juri-ratase-metroo?id=87613017>
- Moser, S. (2010). Communicating climate change: history, challenges, process and future directions. *WIREs Climate Change*, 1, 31-53. doi: [10.1002/wcc.011](https://doi.org/10.1002/wcc.011)
- Muntean, M., Guizzardi, D., Schaaf, E., Crippa, M., Solazzo, E., Olivier, J., ja Vignati, E. (2018) JRC Science for Policy Report. Publications Office of the European Union. doi:[10.2760/30158](https://doi.org/10.2760/30158)
- Nergi, A-M. (2020a). Kriisiajal uuele õlitesse miljonite andmine ajab kriitikud marru: see on vastutustundetu! *Ärileht*, 27. märts. Kasutatud 27.05.2020, <https://arileht.delfi.ee/news/uudised/kriisiajal-ueele-olitehasele-miljonite-andmine-ajab-kriitikud-marru-see-on-vastutustundetu?id=89376957>
- Nergi, A-M. (2020b). Riik annab Eesti Energiale 125 miljonit, et ehitada 2024. aastaks veel üks õlites. *Ärileht*, 27. märts. Kasutatud 20.04.2020, <https://arileht.delfi.ee/news/uudised/riik-annab-estti-energiale-125-miljonit-et-ehitada-2024-aastaks-veel-uks-olitehas?id=89375703>

- Nuccitelli, D. (2015). Scientists warned the US president about global warming 50 years ago today. *The Guardian*, 05. november. Kasutatud 31.01.2020, <https://www.theguardian.com/environment/climate-consensus-97-percent/2015/nov/05/scientists-warned-the-president-about-global-warming-50-years-ago-today>
- Oidermaa, J-J. (2019). Riigi rahamasinast Ida-Viru painajaks ehk mis juhtus CO2 hinnaga. *ERR*, 16. juuni. Kasutatud 22.05.2020, <https://novaator.err.ee/952891/riigi-rahamasinast-ida-viru-painajaks-ehk-mis-juhtus-co2-hinnaga>
- Ojakivi, M. (2019). Helme: kliimanetraalsuse saavutamine on raske. *ERR*, 1. oktoober. Kasutatud 20.04.2020, <https://www.err.ee/987246/helme-kliimanetraalsuse-saavutamine-on-raske>
- Ots, M. (2019). Eestlased on kliimaküsimustes kõige ükskõiksemad Euroopas. *Postimees*, 12. september. Kasutatud 10.04.2020, <https://www.err.ee/979516/eestlased-on-kliimakusimustes-koige-ukskoiksemad-euroopas>
- Oldfield, J. (2017). Imagining climates past, present and future: Soviet contributions to the science of anthropogenic climate change, 1953-1991. *Journal of Historical Geography* 60(2018), 41-51. doi:10.1016/j.jhg.2017.12.004
- Oxford University Pressi blogi. (2006). Kasutatud 15.01.2020, https://blog.oup.com/2006/11/carbon_neutral
- Parksepp, A. (2020). Taavi Aas: põlevkiviõlithase kohtusse kaebamise pretsedendist oleneb küllalt palju. *Eesti Päevaleht*, 28. aprill. Kasutatud 29.04.2020, <https://epl.delfi.ee/kliima/taavi-aas-polevkiviolitehase-kohtusse-kaebamise-pretsedendist-oleneb-kullalt-palju?id=89690525>
- Pentus-Rosimannus, K. (2019). Keit Pentus-Rosimannus: Ratase valitsuse kliimapoliitika lükkab Eesti Ida-Euroopa provintsiriigiks. Noored, tehke häält! *Eesti Päevaleht*, 21. juuni. Kasutatud 20.04.2020, <https://epl.delfi.ee/arvamus/keit-pentus-rosimannus-ratase-valitsuse-kliimapoliitika-lukkab-eesti-ida-euroopa-provintsiriigiks-noored-tehke-haalt?id=86604899>
- Pentus-Rosimannus, K. (2020). Keit Pentus-Rosimannus: kui tõesti vaja Eesti Energiat kriisis toetada, miks siis hämatakse tasuvast õliprojektist? *Eesti Päevaleht*, 31. märts. Kasutatud 20.04.2020, <https://epl.delfi.ee/arvamus/keit-pentus-rosimannus-kui-toesti-vaja-eesti-energiat-kriisis-toetada-miks-siis-hamatakse-tasuvast-oliprojektist?id=89420767>
- Postimees. (2005). Miks on täna jõustuv Kyoto protokoll oluline? *Postimees*, 16. veebruar. Kasutatud 23.10.2019, <https://www.postimees.ee/1460275/miks-on-tana-joustuv-kyoto-protokoll-oluline>
- Postimees. (2004). Venemaa kiitis heaks Kyoto leppe. *Postimees*, 30. september. Kasutatud 23.10.2019, <https://www.postimees.ee/1436871/venemaa-kiitis-heaks-kyoto-leppe>

- Przybylski, A. (2013). Motivational, emotional, and behavioral correlates of fear of missing out. *Computers in Human Behavior*, 29(4), 1841-1848. doi:10.1016/j.chb.2013.02.014
- Pruul, K. (2019). Eesti Energia õlitehas tõuseb kriisi kiuste. *Äripäev*, 27. märts. Kasutatud 27.05.2020, <https://www.aripaev.ee/uudised/2020/03/27/eesti-energia-olitehas-touseb-kriisi-kiuste>
- Pullerits, P. (2019). Priit Pullerits: lõpetage streigid, hakake õppima. *Tartu Postimees*, 11. oktoober. Kasutatud 20.04.2020, <https://tartu.postimees.ee/6798739/priit-pullerits-lopitage-streigid-hakake-oppima>
- Puura, E. (2019). Keskkonnateadlane Erik Puura: kliimamuutustest, rahulikult. *Delfi*, 17. august. Kasutatud 15.04.2020, <https://forte.delfi.ee/news/maa/keskkonnateadlane-erik-puura-kliimamuutustest-rahulikult?id=87157629>
- Raik, K. (2020). Katri Raik: õlitehas ei ole Ida-Viru päästepakett. *Postimees*, 3. aprill. Kasutatud 10.04.2020, <https://leht.postimees.ee/6940211/katri-raik-olitehas-ei-ole-ida-viru-paastepakett>
- Reformierakonna valimisprogramm. (2019). Reformierakonna valimisprogramm 2019. aasta Riigikogu valimisteks. Parempoolne Eesti. Kasutatud 20.04.2020, https://www.reform.ee/sites/default/files/uploads/Reformierakonna_valimisprogramm_2019_printimiseks_a4.pdf
- Rittel, H. ja Webber, M. (1973). Dilemmas in a general theory of planning. *Policy Sciences* (4), 155-169. doi: 10.1007/BF01405730
- Ruuda, L. (2020). Eesti Energia uus õlitehas sattus Euroopa roheliste hambusse. *Postimees*, 12. mai. Kasutatud 20.05.2020, <https://majandus24.postimees.ee/6971264/eesti-energia-uus-olitehas-sattus-euroopa-roheliste-hambusse>
- Sildam, T. (2019a). Toomas Sildam: arutagem nii tuumajaama kui ka rahvusoperi üle. *ERR*, 16. oktoober. Kasutatud 15.04.2020, <https://www.err.ee/989190/toomas-sildam-arutagem-nii-tuumajaama-kui-ka-rahvusoperi-ule>
- Sildam, T. (2019b). Minister Rene Kokk: tuleb rääkida nii tuumajaamast kui tselluloositehasest. *ERR*, 24. september. Kasutatud 27.05.2020, <https://www.err.ee/983674/minister-rene-kokk-tuleb-raakida-nii-tuumajaamast-kui-tselluloositehasest>
- Sillak, S. ja Kanger, K. (2019). Global pressures vs. local embeddedness: the de- and restabilization of the Estonian oil shale industry in response to climate change. *Environmental Innovation and Societal Transitions* 24 (2020), 96-115. doi: 10.1016/j.eist.2019.12.003

- Somanader, T. (2016). President Obama: the United States Formally Enters the Paris Agreement. <https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2016/09/03/president-obama-united-states-formally-enters-paris-agreement>
- Soomere, T. (2019). Tarmo Soomere: kliimamuutuste keerukas muster võimendab ebavõrdsust. *ERR*, 22. veebruar. Kasutatud 15.04.2020, <https://www.err.ee/1055623/tarmo-soomere-kliimamuutuste-keerukas-muster-voimendab-ebavordsust>
- Sotsiaaldemokraatide programm. (2019). SDE programm 2019. aasta Riigikogu valimisteks. Kasutatud 20.04.2020, <https://valimised2019.sotsid.ee/wp-content/uploads/2018/12/2019-PROGRAMM-lõplik-kinnitatud.pdf>
- SEI Stockholm Environmental Institute. (2019). Eesti kliimaambitsiooni tõstmise võimaluste analüüs. Kasutatud 15.04.2020, <https://www.sei.org/wp-content/uploads/2019/10/aruanne-net0-sysinik-2050-191010.pdf>
- Statistikaamet. (2020). Elektrienergia tootmine, import, eksport ja müük. Kasutatud 26.05.2020, <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?lang=et&DataSetCode=KE21>
- Tamm, E. (2019). Keskkonnaminister Kokk jäi kliimaneutraalsuse saavutamises kidakeelseks: kahtlemata on väljakutseid. *Postimees*, 12. september. Kasutatud 20.04.2020, <https://www.postimees.ee/6776291/keskkonnaminister-kokk-jai-kliimaneutraalsuse-saavutamises-kidakeelseks-kahtlemata-on-valjakutseid>
- Tammist, R. (2019). Endine ettevõtlusminister: Eestil on potentsiaali vältida kliimakatastroofi, aga praegune valitsus ei taha sellest võimalusest kinni haarata. *Eesti Päevaleht*, 27. juuni. Kasutatud 27.05.2020, <https://epl.delfi.ee/arvamus/endine-ettevotlusminister-eestil-on-potensiaali-valtida-kliimakatastroofi-aga-praegune-valitsus-ei-taha-sellest-voimalusest-kinni-haarata?id=86665731>
- Tiks, J. (2019). Põlevkivitööstuse hääbumine jõudis kätte kiiresti ja korraga. *Eesti Päevaleht*, 6. juuni. Kasutatud 27.05.2020, <https://epl.delfi.ee/uudised/polevkivitoostuse-haabumine-joudis-katte-kiiresti-ja-korraga?id=86441883>
- Tooming, M. (2019). Aab andis Auvere õlitehasele rohelise tule. *ERR*, 27. august. Kasutatud 27.05.2020, <https://www.err.ee/974113/aab-andis-auvere-olitehasele-rohelise-tule>
- Tüür, K. (2019). Karmo Tüür: kaklus kliima teemadel on läinud lahmivaks. *Postimees*, 28. september. Kasutatud 15.04.2020, <https://arvamus.postimees.ee/6788296/karmo-tuur-kaklus-kliima-teemadel-on-lainud-lahmivaks>
- UNFCCC kodulehekülg. (2019). Kasutatud 23.10.2019, https://unfccc.int/kyoto_protocol
- United Nations Framework Convention on Climate Change*. (1992). Kasutatud 17.10.2019, <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf>
- Väre, H. (2019). President Kersti Kaljulaid: kliimamuutus on aeglane massihävitusrelv, Eesti peab tegema möödahüppe. *Sakala*, 15. juuni. Kasutatud 10.03.2020,

https://sakala.postimees.ee/6707898/president-kersti-kaljulaid-kliimamuutus-on-aeglane-massihavitusrelv-eesti-peab-tegema-moodahuppe?_ga=2.69695888.1632484887.1560099908-1283084209.1551706055

Weingart, P., Engels, A., Pansegrau, P. (2000). Risks of communication: discourses on climate change in science, politics, and the mass media. *Public Understanding of Science*, 9, 261-283. doi: [10.1088/0963-6625/9/3/304](https://doi.org/10.1088/0963-6625/9/3/304)

Yale Macmillan Center. (2019). EU deploys Article 7 against Poland & Hungary for democratic backsliding. *Yale Macmillan Center* blogi, 17. september. Kasutatud 27.05.2020, <https://macmillan.yale.edu/news/eu-deploys-article-7-against-poland-hungary-democratic-backsliding>

Lisa 1. Analüüsitud juhtumite koondtabel

Töö osa number	Kuupäev	Kanal	Kõneisik	Süüdistamisel/õigustamisel kasutatud võtted	Tsitaat
4.1.1	20.06.2019	ERR	Keit Pentus-Rosimannus, Reformierakond, Riigikogu liige, endine keskkonnaminister, endine välisminister.	<p>Metafoorsete kujundite kaudu vastaspoole kujutamine tegevusetu ja hooletuna: „Magame maha võimaluse...“</p> <p>Valitsuse otsuse kujutamist kahju allikana: „...kõik ülejäänud vähegi tulevikust hoolivad riigid jõuavad meist ette, teevad energiahüppest oma konkurentsieelise“</p> <p>Väidete ümber lükkamine: „Analüüse, millele toetuda on tehtud mitmeid. Nüüd on vaja ka otsuseid langetada.“</p> <p>Raamistamine: „Magame maha võimaluse kujundada Eestist moodsate tehnoloogiliste lahenduste testimislava.“</p>	<p>Magame maha võimaluse kujundada Eestist moodsate tehnoloogiliste lahenduste testimislava. Minevikku kinni jäämine tähendab ka juba õige pea konkurentsivõimetuks muutuvat energiasektorit – sest kõik ülejäänud vähegi tulevikust hoolivad riigid jõuavad meist ette, teevad energiahüppest oma konkurentsieelise ja panustavad sellega oluliselt nutikama ja säästlikuma tehnoloogia kasutusele võtmisesse, parandades seeläbi inimeste elukeskkonda ja tervist... Andsin nõu valitsusel selgelt välja öelda, et toetame kliimanetraalsust hiljemalt 2050. aastaks. Analüüse, millele toetuda, on tehtud mitmeid. Nüüd on vaja ka otsuseid langetada (Pentus-Rosimannus, 2019).</p>
4.1.2	27.06.2019	Eesti Päevaleht	Rene Tammist, Sotsiaaldemokraadid, endine ettevõtlus- ja infotehnoloogiaminister	<p>Mainele viitamine:</p> <p>Positiivse siseringi (riigid, kes liitusid) ja negatiivse välisgrupina (riigid, kes ei liitunud) kujutamine</p>	<p>Aga täna tuleb meil elada teadmises, et koos Poola, Ungari ja Tšehhiga kuulub Eesti nende riikide hulka, mis ei pooldanud sihti jõuda aastaks 2050 süsinikneutraalse majanduseni. Seda erinevalt Põhjamaadest, mis on seadnud kliimamuutuste vastase võitluse prioriteediks (Tammist, 2019).</p>

4.1.3.	14.09.2019	Postimees	Urmas Jaagant, ajakirjanik, vaadeldaval perioodil Postimehe poliitikatoimetuses.	<p>Ministri kujutamine puuduva tegijana kliimadebatis, ebapiisavale informatsioonile viitamine: „EKRE keskkonnaminister Rene Kokk (39) on pehmelt öeldes pildilt kadunud...“</p> <p>Teema olulisuse rõhutamine: „Arvestades seda, kui suurel määral keskkonnateemad tulevikus Eesti elu mõjutama hakkavad...“</p>	<p>EKRE keskkonnaminister Rene Kokk (39) on pehmelt öeldes pildilt kadunud, õigemini pole sinna jõudnudki. Mida on ta Eesti ees seisvate suurte keskkonnaprobleemide lahendamise variantide kohta? Kuidas on ta kommenteerinud ELi pakutavaid kliimanetraalsuse eesmärke ja nende täitmise võimalikkust? Ei olegi.</p> <p>Ülimalt ettevaatlik Kokk pole andnud peaaegu ühtegi pikemat keskkonnateemadest intervjuud, kuigi neid on küsitud. Arvestades seda, kui suurel määral keskkonnateemad tulevikus Eesti elu mõjutama hakkavad, võiks ministrilt oodata enam aktiivsust (Jaagant, 2019).</p>
4.1.4.	2.10.2019	Eesti Ekspress	Erik Moora, Eesti Ekspressi peatoimetaja.	Eetilisele rõhumine: „Jäägu see mõnitajate südametunnistusele.“	<p>Samas on ka täiesti sõgedaid argumente, alates kliimaprobleemide täielikust eitamisest ja lõpetades kogu selle teema avaliku naeruvääristamisega ja eestkõnelejate mõnitamisega. Jäägu see mõnitajate südametunnistusele (Moora, 2019b).</p>

4.1.1.	20.06.2019	ERR	Jüri Ratas, Keskerakond, Peaminister.	<p>Probleemi eitamine: „Ma seda kindlasti ei ütleks, et Eesti ei saa nõus olla...“</p> <p>Informatsiooni osaliselt esitamine või peitmine: mis on mitte liitumise põhjus?</p> <p>Potentsiaalse kahju ajatamine: „See eeldab väga paljude riikide puhul lisaanalüüse...“</p>	<p>Ma seda kindlasti ei ütleks, et Eesti ei saa nõus olla, kõik riigid leppisid kokku ju ühises lõppjäreluses. See on see, et me toetame Pariisi kliimakokkulepet, kindlasti Eesti toetab ka seda, et me liigume edasi kliimaneutraalsuse suunas. Me töötame selle nimel, et see saavutada 2050. See eeldab väga paljude riikide puhul lisaanalüüse ja uuringuid nii Euroopa Komisjoni poolt kui ka siseriiklikult ja täna keskkonnaministeerium vastavalt siis Eestis siseriiklikku sellist analüüsi viib läbi ja see peaks septembris-oktoobris valmis olema (Ehand, 2019).</p>
4.1.2.	10.08.2019	ERR	Mart Helme, Eesti Konservatiivne Rahvaerakond, siseminister.	<p>Süüdistuse ründamine vastusüüdistusega: „Siin on nüüd selline süüdistuste rahe tabanud Eesti Konservatiivset Rahvaerakonda ja ka selle valitsuse peaministrit.“</p> <p>Valitsuse kangelasena kujutamine: „Peaminister ei ühinenud uisapäisa lihtsalt nagu lambakarjas kaasa joostes...“</p> <p>Otsuse ratsionaliseerimine: „...meil on vaja selgusele jõuda, missugused on selle otsuse sotsiaalsed ja majanduslikud tagajärjed Eestile...“</p>	<p>Siin on nüüd selline süüdistuste rahe tabanud Eesti Konservatiivset Rahvaerakonda ja ka selle valitsuse peaministrit. Ma pean ütlema, et peaminister on käitunud täiesti vastutustundlikult, nii nagu peaminister peab käituma. Peaminister ei ühinenud uisapäisa lihtsalt nagu lambakarjas kaasa joostes, vaid ütles, et meil on vaja selgusele jõuda, missugused on selle otsuse sotsiaalsed ja majanduslikud tagajärjed Eestile ja kas Eesti on võimeline neid võetavaid kohustusi täitma... Ja täpselt samasugusel positsioonil olid Visegrádi</p>

					riigid, kes ütlesid, et meie majandus, praegusel hetkel, ei vea nende piirangutega välja (ERR, 2019).
4.1.3.	12.09.2019	Postimees	Rene Kokk, Eesti Konservatiivne Rahvaerakond, keskkonnaminister.	<p>Teema mujale juhtimine: „Tegelikult suvel valitsus juba astus suure sammu – otsus raudtee elektrifitseerimiseks...“ (Rene Kokk)</p> <p>Otsuse ajatamine uuringute põhjusel: „kindlad sammud selguvad uuringu lõplikul valmimisel.“</p>	Tegelikult suvel valitsus juba astus suure sammu – otsus raudtee elektrifitseerimiseks hiljemalt 2028. aastaks ja uute elektri- ja hübriidrongide ostmiseks. Et aga tegemist on esmaste uuringu tulemustega, siis kindlad sammud selguvad uuringu lõplikul valmimisel. Uuringu tulemuste detailsem arutelu ongi kliima- ja energiakomisjoni järgmise 6 kuu tööplaanis (Tamm, 2019).
4.1.4	1.10.2019	ERR	Martin Helme, Eesti Konservatiivne Rahvaerakond, rahandusminister.	<p>Eksitav analoogia: „Minu meelest on kliimahüsteeria Eestisse importimine samasugune probleem nagu oli homopaanika.“</p> <p>Kliimaneutraalsuse eesmärgi raamistamine Euroopa Liidu survena: „... see on väljastpoolt tulnud väga suur surve Eesti valitsusele Euroopa Liidu poolt.</p> <p>Sildistamine, naeruvääristamine: „Minu meelest on kliimahüsteeria Eestisse importimine</p>	Minu meelest on kliimahüsteeria Eestisse importimine samasugune probleem nagu oli homopaanika. Selles mõttes see ei ole Eestist välja kasvanud ühiskondlik nõue, et me peame oma majanduse radikaalselt ümber tegema. See on väljastpoolt tulnud teema. Ei ole mingit küsimustki, et see on väljastpoolt tulnud väga suur surve Eesti valitsusele Euroopa Liidu poolt. Eks me peame sellele survele kuidagi vastama, reageerima sellele. Aga seda tuleb teha läbimõeldult, oma huvid selgelt

				samasugune probleem nagu oli homopaanika.“	defineerides ja oma huvide eest selgelt seistes (Ojakivi, 2019).
4.2.1	28.03.2020	Ärileht	Noorteühendused	<p>Valitsuse silmakirjalikkuses süüdistamine: „...on väga silmakirjalik toota kütust, mida meie riigis ei saa tarbida...“</p> <p>Normidest kinnipidamisele viitamine: „... ei aita see otsus kaasa kliimaneutraalsuse saavutamisele 2050. aastaks ega ka Pariisi kliimaleppe täitmisele, millele Eesti on alla kirjutanud.“</p>	Maa atmosfäär ja kliima on üks tervik, mistõttu on väga silmakirjalik toota kütust, mida meie riigis ei saa tarbida, ent mis on suunatud ekspordiks teistesse riikidesse. Need kasvuhoonegaasid, mis seal emiteeritakse, mõjutavad samamoodi ka Eesti kliimat. Olgugi, et põlevkiviõli kasutamine on vähem saastav kui põlevkivist elektrienergia tootmine, ei aita see otsus kaasa kliimaneutraalsuse saavutamisele 2050. aastaks ega ka Pariisi kliimaleppe täitmisele, millele Eesti on alla kirjutanud (Liiva, 2019).
4.2.2.	03.04.2020	Postimees	Katri Raik, Sotsiaaldemokraadid, Riigikogu liige, endine siseminister.	<p>Emotsionaalne argumenteerimine: „Nõutuks teeb aga õlithase otsuse langetamine kriisiajal...“</p> <p>Arutelu puudumisele viitamine: „...nii, et lõpuni on läbi arutamata Eesti kliimaneutraalsuse ambitsioonid.“</p> <p>Delegitimeerimine: „Vaieldamatult on õlithase rajamise otsus ka poliitiline.“</p>	Nõutuks teeb aga õlithase otsuse langetamine kriisiajal nii, et lõpuni on läbi arutamata Eesti kliimaneutraalsuse ambitsioonid. Vaieldamatult on õlithase rajamise otsus ka poliitiline. Selle taga on soov taastada segasel ajal Keskerakonna positsioonid Ida-Virumaal, mis vahepeal maha mängiti. Ida-Virumaa tegelik arendamine nõuab aga visadust, süsteemset

				<p>Metafoorsed kujundid: „Selle taga on soov taastada segasel ajal Keskerakonna positsioonid, mis vahepeal maha mängiti.“</p> <p>Alternatiivse lahenduse pakkumine: „Ida-Virumaa tegelik arendamine nõuab aga visadust, süsteemset lähenemist ja tahet midagi tegelikult ära teha.“</p>	<p>lähenemist ja tahet midagi tegelikult ära teha (Raik, 2019).</p>
4.2.3	27.03.2020	Ärileht	Piret Väinsalu, Eestimaa Looduse Fondi kliimaekspert.	<p>Intensiivistamine ja tegevuste negatiivsena kujutamine: „Praegu ei ole paslik teha ülriskantseid investeeringuid suure kliimamõjuga valdkonda.“</p>	<p>Praegu ei ole paslik teha ülriskantseid investeeringuid suure kliimamõjuga valdkonda, mille majanduslik perspektiivikus on pandeemiast tulenevalt, ent ka üldisemas plaanis küsitav. / . . . / Täna õlitehasega põlevkivisektori töötajatele turvatunnet pakkuda on sama, kui proovida hotellinduses tööta jäänutele ehitada uut hotelli. Otsus on tehtud vananenud riiklike strateegiadokumentide põhjal, mis tuleb muutunud kliimapoliitika valguses ümber teha (Nergi, 2020a).</p>
4.2.1.	28.04.2020	Eesti Päevaleht	Taavi Aas, Keskerakond, majandusminister.	<p>Kliimamuutustega võitlemise raamistamine globaalse probleemina: „Kõik riigid</p>	<p>Siin on nüüd mitu asja. Kõigepealt, Eesti ei saa kogu maailma valu enda kanda võtta. Me peame mõtlema ka oma riigile. Jah, meil</p>

				<p>mõtlevad globaalselt, aga ka enda peale.“</p> <p>Intensiivistamine: „... kuidas me säilitame oma energiajulgeoleku. Sellest räägitakse vähe, aga see on Eesti jaoks ülioluline.“</p> <p>Metafoorsed kujundid ja kontrolli eitamine: „Eesti ei saa kogu maailma valu enda kanda võtta.“</p> <p>Eeskujule viitamine: „Saksamaa otsustas oma kivisõejaamad jätta tööle 2037 aastani.“</p> <p>„Jah, aga“ argumentatsiooni kasutamine: „Võib-olla väga ei olegi, aga nad näevad, et teistmoodi ei ole võimalik.“</p>	<p>on eesmärgid. Jah, me neid eesmäärke täidame, aga me peame mõtlema ka sellele, kuidas me oma majandust üleval hoiame. Me peame mõtlema sellele, kuidas me säilitame oma energiajulgeoleku. Sellest räägitakse vähe, aga see on Eesti jaoks ülioluline.</p> <p>Kõik riigid mõtlevad globaalselt, aga ka enda peale. Saksamaa otsustas oma kivisõejaamad jätta tööle 2037 aastani. Selge otsus. Võib täpselt samamoodi küsida, kuidas on see kooskõlas kliimaeesmärkidega. Võib-olla väga ei olegi, aga nad näevad, et teistmoodi ei ole võimalik (Parksepp, 2020).</p>
4.2.2.	27.03.2020	ERR, Postimees, Põhjarannik, Äripäev	Jüri Ratas, Keskerakond, peaminister.	<p>Tegevuse ja tegijate positiivsena kujutamine: „...soovime väärindada Eesti olulisimat maavara, luua uusi töökohti ja säästa senisest rohkem looduskeskkonda.“</p>	<p>Uue põlevkivi õlitechase rajamine on pikaajaline ja strateegiline investeering, millega me soovime väärindada Eesti olulisimat maavara, luua uusi töökohti ja säästa senisest rohkem looduskeskkonda.</p>

				<p>Informatsiooni osaliselt andmine: „Täiendavate töökohtade loomine vähendab energiasektori käimasolevast muutumisest tulenevaid sotsiaalseid riske ja toetab Ida-Virumaa regiooni tervikuna.“</p>	<p>Täiendavate töökohtade loomine vähendab energiasektori käimasolevast muutumisest tulenevaid sotsiaalseid riske ja toetab Ida-Virumaa regiooni tervikuna.</p>
4.2.3.	27.03.2020	Ärileht	<p>Martin Helme, Eesti Konservatiivne Rahvaerakond, rahandusminister.</p>	<p>Reeglitele/autoriteedile viitamine: „Uue õlitehase rajamine on kooskõlas riiklike strateegiadokumentidega...“</p> <p>Informatsiooni osaliselt andmine: „Uue õlitehase rajamine on kooskõlas riiklike strateegiadokumentidega...“</p>	<p>Uue õlitehase rajamine on kooskõlas riiklike strateegiadokumentidega nagu energiamajanduse arengukava, põlevkivi arengukava ja ka kliimapoliitika põhialused. Nimetatud arengukavad näevad ette põlevkivi otsepõletamise vähendamist ja põlevkiviõli tootmise suurendamist. Praeguses majandusolukorras on tähtis teha suuri infrastruktuuri investeeringuid, seda enam, et on põhjust arvata, et lähitulevikus muutub ehitamine pigem odavamaks (Nergi, 2020b).</p>

LIHTLITSENTS LÕPUTÖÖ REPRODUTSEERIMISEKS JA ÜLDSUSELE
KÄTTESAADAVAKS TEGEMISEKS

Mina, _____ Tiia Falk _____,
(*autori nimi*)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

_____ Kliimakommunikatsioon Eestis: kuidas valitsust kliimadebatis süüdistatakse ja
kuidas valitsus oma kliimapoliitikat õigustab? _____,

(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on _____ Sten Hansson _____,
(*juhendaja nimi*)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace
kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks
Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative
Commonsi litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost
reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja
kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega
isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Tiia Falk
27.05.2020